

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”

C.S. III Mihai ZODIAN

NIVELUL DE PUTERE AL CHINEI: DESCRIERI, REPREZENTĂRI ȘI EVALUĂRI

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”
(Editură cu prestigiu recunoscut de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor,
Diplomelor și Certificatelor Universitare)

STUDIU DE SPECIALITATE

ISBN (online): 978-606-660-497-0

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”
BUCUREȘTI, 2025

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate

C.S. III Mihai ZODIAN

**NIVELUL DE PUTERE AL CHINEI:
DESCRIERI, REPREZENTĂRI ȘI EVALUĂRI**

– STUDIU DE SPECIALITATE –

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”
BUCUREȘTI, 2025

© Toate drepturile asupra prezentei ediții sunt rezervate Universității Naționale de Apărare „Carol I”.
Responsabilitatea pentru conținutul prezentei ediții revine în totalitate autorului.

• *Lucrarea face parte din Planul de cercetare științifică al Universității Naționale de Apărare „Carol I” și este distribuită conform reglementărilor în vigoare.*

• *Lucrarea a fost avizată în ședința Consiliului Științific al CSSAS, fiind necesară desfășurării procesului de învățământ din Universitatea Națională de Apărare „Carol I”. Hotărârea Consiliului Științific al CSSAS nr. 13/19.12.2024 și nr. 1/20.01.2025.*

ISBN (online): 978-606-660-497-0

DOI: 10.53477/978-606-660-497-0-25-01

CUPRINS

SUMMARY	5
ABSTRACT	5
INTRODUCERE	7
Capitolul 1	
PUTERE ȘI MARI PUTERI	11
1.1. Puterea în studiile sociale	13
1.2. Puterea în relațiile internaționale	18
1.3. Ce este o mare putere?	32
Capitolul 2	
TEORIA TRANZIȚIEI DE PUTERE:	
O ABORDARE METAFORICĂ	39
2.1. Teorie și putere în cazul Chinei.....	42
2.2. Teoria tranziției de putere: principalele argumente	45
2.3. Definirea și operaționalizarea variabilelor principale	50
Capitolul 3	
ESTE CHINA O MARE PUTERE?	57
3.1. Nivelul și statutul de putere al RPC: demografie, economie și politică.....	57
3.2. Vulnerabilități, tehnologie și perspective.....	65
3.3. Comparații cu alte evaluări.....	73
CONCLUZII	81
BIBLIOGRAFIE	85

SUMMARY

Power, Great Powers, Power in social studies, Power in international relations, Power Transition theory, China as a Great Power, vulnerabilites, technology.

Abstract

The study offers an answer to the question about whether China is a Great Power, by using a case study, with Power Transition Theory providing conceptual guidance. The theory is slightly modified in its general perspective, dependent variable and operationalization. Covariation is the main in-case research technique. The answer is a cautious yes, the author underlining the multiple debates and uncertainties on this issue: conceptual, theoretical and operational.

INTRODUCERE

Tema este intitulată „Nivelul și statutul de putere ale Chinei: descriere, reprezentări sociale și evaluare”, face parte din programul „Zone de interes strategic” și este importantă din mai multe considerente. Tensiunile sino-americeane par a se consolida într-o rivalitate îndelungată, care afectează relațiile internaționale din regiuni diferite și influențează mai multe zone tematice internaționale, de la securitate la cultură (Cioculescu 2018). Dintr-o perspectivă academică, subiectul ne ajută să aprofundăm concepte și teorii, cum ar fi cele referitoare la actori, la explicarea comportamentelor sau la cauzele războaielor și stabilității. Există însă o dezbatere referitoare la putere și la nivelul capacităților Chinei, care s-a intensificat în ultima perioadă și care necesită detaliere.

Utilitatea cercetării este legată și de alte considerații. Studiul completează analizele anuale dedicate regiunii de interes strategic Asia-Pacific, publicate în *Evaluarea strategică a CSSAS*¹. Mi-am propus să detaliez presupunerile, alegerile epistemologice, teoretice și metodologice care fundamentează cercetarea întreprinsă acolo. Relațiile sino-americeane sunt centrale pentru a înțelege problemele securității din acest spațiu și sunt intens studiate în ultima perioadă, dar opțiunile intelectuale direcționează explicația și predicțiile într-o măsură neașteptat de mare (Heim și Miller 2020, 2-3).

Puterea este unul dintre conceptele de bază ale disciplinelor științe politice, relații internaționale și studii de securitate, dar caracteristicile, descrierea și rolul acesteia rămân încă de clarificat. Nu știm suficient ce înseamnă mari puteri, cum le putem recunoaște, cum funcționează ele și cum interacționează cu fenomene de care suntem interesați, ca războiul și securitatea. Domeniul relațiilor internaționale este explicat sau interpretat din perspective multiple, fiecare cu un punct de vedere privind sensul, referința și valoarea explicativă a acestor idei. Mai mult, operaționalizarea conceptului este problematică și naște dispute specifice, așa după cum vom vedea.

¹ De exemplu, Florian Cîrciumaru (coord.), *Evaluare strategică 2022. Lumea între pandemie și război*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2023.

Identificarea empirică a marilor puteri are mai multe conotații. În cazul Chinei, una dintre acestea este cea descriptivă și există controverse dacă avem de-a face cu o a doua superputere, cu o putere mai curând regională sau chiar cu un nou hegemon². Strâns legată, ideea dacă avem de-a face cu o nouă superputere avem de-a face cu o putere în ascensiune (și ce fel de ascensiune), în stagnare sau în declin relativ. Mai mulți autori au propus idei contradictorii și o stare de confuzie intelectuală pare să domine, chiar dacă elitele de la Washington și Beijing par să fie de acord cu existența unei relații conflictuale pe termen scurt și mediu, cel puțin.

Întrebările de cercetare ale acestui studiu se referă la nivelul și la statutul de putere al Republicii Populare Chineze (RPC). Mai precis, sunt interesat să aflu ce înseamnă puterea în relațiile internaționale și cum poate fi ea studiată. În acest context, trebuie un răspuns clar despre sensul, caracteristicile și rolul marilor puteri ca actori internaționali și cum pot fi ele identificate empiric. Odată stabilite aceste lucruri, doresc să aflu răspunsuri la următoarele interogații, cărora le este dedicată o importantă parte a studiului: în ce măsură este China o mare putere; dacă perspectivele dominante îi exagerează importanța, dacă exercită o influență tematică și interregională semnificativă și dacă da, cum se manifestă ea.

Incertitudinile conceptuale și descriptive fac necesară o primă opțiune clară, care va fi detaliată pe parcursul acestei cercetări. Epistemologic, mă încadrez în filosofia pozitivistă și consider că studiile sociale trebuie să se bazeze pe explicații coerente, adecvate din punct de vedere empiric și care pot argumenta opinii și politici mai raționale decât multe dintre cele propuse sau existente³. Chiar dacă justificarea rațională a curentului respectiv a fost puternic contestată în ultimele decenii, un sens comun și pragmatic al cercetării empirice a continuat să existe, din rațiuni culturale și instituționale.

A doua opțiune se referă la teorii. Pornind de la o concepție relațională despre putere, care distinge între resurse (capacități), rezultate

² Pentru o abordare recentă a problemei hegemoniei în relațiile internaționale, vezi (Preda 2024). Hegemonia este un termen cu sensuri multiple și am preferat alte expresii (Ungureanu și Cucută 2014).

³ Pe larg, în Garry King, Robert O. Keohane, Sidney Verba, *Fundamentele cercetării sociale*, Editura Polirom, Iași, 2000.

(puterea), domeniu, teme, instrumente și alți factori, voi urmări disjuncția clasică dintre marile puteri, ca actori cu cel mai important potențial, și marile puteri, drept unități care reușesc să se impună cel mai frecvent pe plan internațional⁴. Opoziția celor două lupe este justificată de faptul că nu întotdeauna capacitățile folosite duc la rezultatele scontate. Prima concepție este răspândită în științele politice și în alte studii sociale înrudite, a doua, în relațiile internaționale și în studiile strategice (Baldwin 1989).

Și aici, consider că ambiguitățile disciplinare fac necesară o alegere limpede și bine justificată. Am optat pentru teoria tranziției de putere, deoarece corespunde acestor idei despre cercetare și pentru că aparatul său de investigație răspunde cerințelor evaluărilor strategice, realizate în cadrul CSSAS, fiind potrivit subiectelor legate de definirea marilor puteri, de ascensiunea Chinei și de perspectivele relațiilor sino-americane (Kolodziej 2007). Abordarea este încadrată într-o perspectivă braudeliană de amploare, în special în ceea ce privește relațiile dintre sectoarele sociale și importanța temporalităților diferite ale proceselor sociale de interes. Operaționalizarea conceptelor și a termenilor este influențată de existența unor divergențe referitoare la valoarea și măsurarea unor indicatori importanți, ca Produsul Intern Brut (PIB) și Venitul Național Brut (VNB), și de studiile despre pace și război⁵.

Din cele de mai sus, reies mai multe ipoteze. Prima este că distincția dintre capacități și rezultate trebuie menținută, iar o mare putere trebuie definită în primul sens, datorită tradițiilor de cercetare disciplinară, ca o poziție comună în domeniu, dar care trebuie explicitată, pentru a evita confuziile (Wohlforth 1993). A doua ipoteză este că RPC este un al doilea actor major într-un sistem bipolar, o idee care rămâne controversată în

⁴ Lucrarea clasică din studiile politicii externe este cea a lui David Shambaugh, *China Goes Global: The Partial Power*, care pledează pentru o concepție relațională (Shambaugh 2013).

⁵ Aceste opțiuni epistemologice, teoretice și metodologice orientează evaluarea strategică anuală a regiunii Asia-Pacific. Ele sunt justificate și de absența cunoștințelor lingvistice necesare și de experiența directă limitată în interacțiunile cu actorii regionali. Această situație interzice adoptarea unei perspective hermeneutice. Am recurs la teoria tranziției de putere începând din 2018, influențat de studii ca acelea întreprinse de E. Kolodziej și S. Soare (Kolodziej 2007, Soare, 2013a). Vezi Mihai Zodian, „Relațiile sino-americane: o pace rece și un mediu instabil”, în Florian Cîrciumaru (coord.), *Evaluare strategică 2022. Lumea între pandemie și război*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2023, pp. 287-336.

ambii săi termeni. A treia ipoteză este că această bipolaritate, alături de reprezentările sociale conflictuale determină instaurarea unei rivalități îndelungate sino-americe, cu caracteristici identificabile ca alinieri, politici de descurajare și crize internaționale și cu numeroase consecințe, de la tensiuni și înfruntări politico-militare, la politicile de mediu.

Acest studiu are un caracter preponderent conceptual. Voi analiza câteva idei și teorii despre putere, mari puteri, operaționalizarea și măsurarea variabilelor, așa cum sunt ele receptate, dezvoltate și dezbătute în disciplina Relațiilor Internaționale. Prin urmare, în mare parte, caracterul empiric este mai redus, iar metodele sunt cele clasice ale definiției, comparației și argumentării, în sensul cel mai general cu putință. Situația și perspectivele Chinei vor fi investigate conform regulilor studiului de caz teoretic, așa cum sunt ele practicate în domeniu (George și Bennett 2005).

Studiul urmărește trei obiective de cercetare, care orientează și structura textului. Primul este de a clarifica sensurile și referințele puterii și marilor puteri, cărora le este dedicat primul capitol. În cel de-al doilea, sunt interesat de a investiga teoria tranziției de putere și felul în care se poate ea aplica, trecând de la explicații, la metodologie și operaționalizare. Ultimul capitol îl reprezintă studiul de caz teoretic, în care voi încerca să ofer un răspuns întrebării dacă RPC este o mare putere, iar datele vor fi culese din statistici oficiale și vor fi interpretate potrivit ideilor detaliate în capitolele anterioare.

CAPITOLUL 1

PUTERE ȘI MARI PUTERI

Pentru a stabili statutul Chinei, trebuie să știm ce înseamnă puterea, dacă și cum poate fi ea măsurată. Este probabil una dintre cele mai discutate noțiuni referitoare la societate și politică, nu doar în mediul academic, ci și în spațiul public. Adeseori, este privită drept cel mai important scop, cel puțin pentru mulți decidenți, sau este blamată ca sursă a corupției și încarnarea răului. Chiar și criticii ideilor despre putere trebuie să ofere raționamente destul de convingătoare, pentru ca ideile lor să se bucure de o receptare favorabilă.

Puterea este importantă deoarece este considerată aproape ca un sinonim al deciziei. Cetățenii interesați de protejarea libertăților și de realizarea propriilor interese trebuie, cel puțin, să aibă la dispoziție o sferă autonomă de deliberare, de alegere și de comportament, lipsită de interferența celorlalți. Reformatorii sociali trebuie măcar să câștige bunăvoința guvernanților sau să devină ei politicieni (Morgenthau 2007). Multe grupuri de interese, mișcări sociale, actori egoiști au și ei nevoie de putere și de acces.

În relațiile internaționale, puterea a fost legată, în mod tradițional, de conflicte, războaie și negocieri. O bună parte a cercetării din acest studiu va fi dedicată deslușirii și evaluării respectivelor sensuri și teorii. Conotațiile negative ale puterii sunt mai pronunțate decât în alte studii sociale, dar la fel este și ambiția de a putea dirija fenomenul în direcții benefice. O lungă dezbateră îi opune pe pesimiști și realiști, al cărei final este dificil de întrevăzut (Luard 1992).

După prăbușirea Uniunii Sovietice, o bună perioadă de timp s-a crezut că rivalitățile dintre marile puteri țin de domeniul trecutului. Nu că puterea nu ar mai fi fost considerată importantă, ci exista impresia că dominația internațională a Statelor Unite, beneficiarul aparent al sfârșitului Războiului Rece, se va prelungi într-un viitor nedeterminat. Puterea unui actor internațional era legată de răspândirea unui regim politic și a unui anumit tip de economie (Gilpin 2000). Discuțiile

interminabile despre tranziție, neoliberalism și consensul de la Washington exemplifică aceste situații.

Legătura dintre puteri, conflicte și război părea că s-a transformat. În mod tradițional, rivalitățile dintre marile puteri, cei mai belicoși actori internaționali, erau principala amenințare la adresa securității internaționale, a căror înfruntare „calcă totul în picioare” (Eminescu 1960). Acum, violența politică părea apanajul celor slabi și săraci. Desigur, Statele Unite rămâneau unul dintre cele mai intervenționiste state, dar doctrina umanitarismului oferea măcar o aparență de universalitate.

În ultimii zece ani, ideile s-au schimbat. Mai multe evenimente au contrazis optimismul sfârșitului Războiului Rece. Atentatele din 11 septembrie 2001 și intervențiile din Afganistan și Irak au ilustrat diferențele dintre puterea ca resursă și rezultate și au indicat că legitimitatea internațională nu reprezintă o realitate bătută în cuie. Criza economică, începută în 2007-2008, a pus sub semnul întrebării sistemul economic global și capacitatea de guvernare a Statelor Unite. Diplomația și comportamentul Chinei au devenit mai dure și mai conflictuale, atrăgând nemulțumirile vecinilor și ale SUA (Shambaugh 2020).

Divergențele s-au accentuat odată cu administrația Trump, cu izbucnirea pandemiei de Covid-19 și cu extinderea agresiunii Federației Ruse împotriva Ucrainei, începând cu februarie 2022. O entitate microscopică, identificată în Wuhan, și reacțiile modeste ale autorităților din multe state au condus la o situație în care milioane de oameni stăteau în casă, cu patrulare înarmate pe străzi. Orașe întregi sunt zilnic bombardate cu rachete și drone. Au revenit la modă termenii de bipolarism și de Război Rece, iar spațiul public s-a umplut cu imagini și dezbateri referitoare la Taiwan și la tensiunile dintre Washington și Beijing⁶.

Acum, parcă tot discursul este despre putere, mari puteri, rivalități și politică scrisă cu litere mari. Inevitabil, confuziile de sens au devenit mai răspândite și mai serioase în spațiul public. China este fie viitorul hegemon, fie cea mai mare amenințare, fie inaugurează o lume multipolară, fie stă să cadă. Suprapunerea înțeleșurilor se leagă de contestarea valorică, ceea ce face necesară o clarificare a sensurilor puterii

⁶ Decidenții occidentali se tem acum de o presiune simultană în Ucraina și Taiwan, iar cei chinezi, că Statele Unite se pot folosi de problema Taiwanului pentru a provoca RPC (Bell 2024; Grady 2024). Aceste atitudini pot ilustra spirala escaladării, tipică dilemelor securității, dar pot ilustra și impactul naționalismului și al nemulțumirilor față de situația actuală, care, alături de schimbarea distribuției capacităților, pot intensifica rivalitatea sino-americană, în concepția programului tranziției de putere, după cum vom vedea mai jos (Jervis 1976; Organski și Kugler 1981).

și marilor puteri cu care voi opera în acest studiu și a motivației pentru care prefer abordarea teoriei tranziției de putere.

În primul capitol, voi trece în revistă principalele sensuri ale puterii din studiile sociale. Conceptul este fundamental pentru multe dintre aceste discipline, cum sunt științele politice, dar semnificația sa variază, în funcție de o multitudine de factori. Prima secțiune va detalia aceste idei într-un mod general, cu scopul de a desluși măcar un sens minimal. Demersul va servi și ca o scurtă introducere în principalele dezbateri care au preocupat cercetătorii politicului.

A doua secțiune se concentrează asupra doctrinelor despre putere din relațiile internaționale. Există nenumărate teorii în care conceptul este privilegiat, iar realismul a încercat să facă din acesta marca sa teoretică. Definierea puterii a devenit, în consecință, un teren al înfruntării cu școli rivale, ca liberalismul, teoriile critice și constructivismul. Distincția dintre putere ca relație și ca resursă va servi ca un laitmotiv al discuțiilor.

Ultima secțiune se ocupă cu definițiile marilor puteri. Ele reprezintă nucleul teoriilor despre relațiile internaționale, pace și război. Principalele concepții vor fi amintite pe scurt, deoarece au fost deja evaluate de către alți autori și nu are sens să repet demersul în detalii. Voi accentua argumentele teoriei tranziției de putere și motivele pentru care mi se pare un curent adecvat scopurilor cercetării.

1.1. Puterea în studiile sociale

Puterea reprezintă un concept fundamental al științelor politice, dar este important și în discipline înrudite, cum ar fi sociologia⁷. Ca și alte idei importante, există dezbateri continue referitoare la sensul și evaluarea acesteia, discuții care nu au reușit să inspire o concepție dominantă, dar care au fost totuși utile, deoarece au motivat elaborarea unor studii și tradiții de cercetare valoroase. Definițiile au devenit mai clare, teoriile au

⁷ Există paradigme, ca individualismul metodologic, pentru care conceptul fundamental al științelor politice trebuie să fie alegerea, nu puterea (Miroiu 2006). Ideea respectivă limitează domeniul la un curent de gândire, care nu a reușit să se impună ca doctrina dominantă în domeniu și care stagnează sau se află într-un oarecare declin. Prin urmare, nici chiar un adept al lui Kuhn nu poate considera că abordarea respectivă a reușit să configureze o știință politică pozitivă, așa după cum sperau adepții săi. Eu consider puterea drept ideea de bază, deoarece permite dialogul dintre mai multe perspective.

dobândit un sprijin empiric superior și s-au conturat câteva tradiții de cercetare⁸. Cele mai importante controverse se referă la definirea puterii ca o relație, ca o structură sau ca un potențial, oferit de controlul unor resurse (Baldwin 1989, Dîrdală 2000[1971]).

Distincția dintre puterea relațională și structurală este frecventă în cadrul științelor politice, definite în sens restrâns. Ea este legată de problemele regimului politic și structurii sociale din democrațiile occidentale moderne, în special dacă sunt conduse de un grup unitar și restrâns sau fragmentat și extins. Prima poziție, cea elitistă, a fost elaborată de autori marxiști și de alți cercetători radicali, ca C. W. Mills, alături de critici de dreapta, ca V. Pareto, G. Mosca sau R. Michels, și consideră că o clasă conducătoare coerentă direcționează politicul, potrivit unui set clar de valori, de obicei, în interes propriu (Dunleavy și O'Leary 2002). A doua poziție, cea pluralistă, argumentează că, în democrațiile moderne, multe grupuri concurează pentru putere, că sprijinul variază în funcție de problemă și că niciunul nu este dominant (*ibidem*).

Dezbaterea a inspirat progrese conceptuale și metodologice în domeniul științelor politice. Nu este surprinzător că școala de gândire pluralistă a beneficiat de un primat în cadrul disciplinei, în partea X a secolului XX, poziție care nu a durat și care a fost intens contestată. Curentul promova o concepție a puterii ca o relație, care a accentuat abilitatea de a influența pe altcineva drept caracteristica sa principală. Și aici, se pot identifica mai multe contribuții, dar, pentru obiectivele studiului, este suficient să o evidențiez pe cea a autorului principal, R. A. Dahl⁹.

Cercetătorul a avut mai multe contribuții în studiul puterii și a devenit un reper al științelor politice la jumătatea secolului trecut. R.A. Dahl a continuat o tradiție de cercetare a puterii ca influență și s-a implicat în dezbaterile epocii, criticând concepția elitistă despre putere ca resursă și

⁸ O sinteză sociologică ce include și perspectivele din științele politice se găsește în contribuția lui F. Chazel (Chazel 2005) la manualul lui R. Boudon, care aderă la paradigma individualismului metodologic (Boudon 2005).

⁹ Cea mai bună evaluare a operei lui R. A. Dahl în limba română îi aparține lui L. Dîrdală, din introducerea la *Poliarhiile*, datorită clarității și cuprinderii (Dîrdală 2000[1971]). Definirea puterii ca resursă îi are ca strămoș, printre alții, pe Th. Hobbes (Hobbes [1651]2020).

clasa dominantă, privite drept entități unitare (Baldwin 1989)¹⁰. Principalele sale lucrări constau într-un articol, în care redefinește puterea, o cercetare de teren, în care aplică un sens relațional și diferențiat pentru a înțelege cum este condusă o comunitate locală, și într-o lucrare clasică, dedicată regimurilor politice moderne. Contribuțiile autorului rezidă în adaptarea unei viziuni behavioriste despre putere, care se baza pe o definiție mai clară, și în practicile metodologice și de cercetare corespunzătoare.

Autorul a elaborat cea mai importantă definiție a puterii din studiile sociale. R. A. Dahl argumenta că „A are putere asupra lui B în măsura în care îl poate face pe B să facă ceva ce B altfel nu ar face” (Dahl 1957 *apud* Dîrdală 2000). Definiția accentuează următorii factori: relația de influență; comportamentele lui A și B; rolul diferențiat jucat de A și B, care nu este neapărat inegal; obiectivele actorilor; coerciția; contrafactualitatea¹¹. Această concepție este flexibilă și nu este neapărat aplicabilă doar domeniului politic, iar cercetătorul o dorea legată de studiile empirice.

El a continuat tradiția de a contextualiza studiul puterii sociale. R. A. Dahl o concepea în termeni generali, ca o relație între actori, în care

¹⁰ D. Baldwin a subliniat importanța acestei tradiții pentru disciplina Relații Internaționale, într-o notă de dimensiuni similare (Baldwin 1989). De exemplu, M. Weber concepea puterea drept „orice șansă de a face să triumfe în cadrul unei relații sociale propria voință, chiar împotriva rezistențelor” (Weber 1921 *apud* Dîrdală 2000, 8). B. Russell o definea ca „producerea efectelor intenționate (...) A deține mai multă putere decât B, dacă A obține mai multe efecte intenționate, iar B, mai puține” (Russell 1938, 35). Științele politice din Statele Unite au devenit dominante după Al Doilea Război Mondial, context în care H. D. Lasswell și A. Kaplan au consacrat o perspectivă behavioristă a influenței, ca „poziția valorică, ocupată ca urmare a unui conflict”, și a puterii, ca o categorie a acesteia, „participarea la adoptarea deciziilor”, deciziile reprezentând „o cale de acțiune care implică sancțiuni serioase” (Lasswell și Kaplan 1950[2017], 58, 74-75). J. G. March a evidențiat probleme conceptuale și de măsurare, importante și astăzi (March 1955). Pentru autori, puterea este o relație de influență coercitivă între diverși actori, într-un context politic, care se referă la anumite direcții de acțiune. Ea conține un domeniu (actorii), o anvergură (scopuri), gradul de participare, o pondere (cine exercită mai multă influență, rezultatul primilor trei factori), o bază și forme diferite (Lasswell și Kaplan 1950[2017], 77). După cum se observă, există multe nuanțe, dar ideile sunt destul de asemănătoare (Baldwin 1989).

¹¹ Puterea a fost adeseori comparată cu ideea de cauzalitate în politică (March 1955, Wrong 1980). R. A. Dahl se distanța de această practică, cu argumentul clasic că ridică probleme filosofice insolubile (Dahl 1957, 203). Nu sunt conștienți că evitarea lor este utilă. R. A. Dahl invoca disputele legate de diferența dintre corelație și cauzalitate, dar concepția sa despre puterea relațională a fost criticată drept circulară, cu argumente derivate din aceste controverse. Este util să fim totuși conștienți de ele. Cauzalitatea a beneficiat chiar de o renaștere metodologică în ultima perioadă, în studiile sociale, iar analogia cu puterea rămâne interesantă (Babbie 2010; Gerring și Christenson 2017).

trebuie să investigăm baza (sursa), mijloacele, cantitatea (tăria, probabilitatea), domeniul (numărul de actori) și anvergura (tipul de răspuns, numărul de teme cuprinse) (Dahl 1957, 203-206; Baldwin 1989)¹². Puterea necesită și trei condiții: un interval temporal; o conexiune sau un mecanism; o formă de constrângere (Dahl 1957, 204-205). Cercetătorul sublinia că interesul conceptului este capacitatea sa de a explica diferențele dintre tipurile de răspuns, numărul de actori și șansele de succes, caracteristici comune tuturor concepțiilor relaționale despre putere (Dahl 1957, 206).

Un exemplu util este cel al descurajării nucleare (Baldwin 1989). În literatura de specialitate, ea este definită, de obicei, ca o relație de putere contrafactuală, în care A îl amenință pe B, pentru a-l determina să nu întreprindă o acțiune nedorită de A (T. Schelling 2000 [1960])¹³. Dacă aplicăm concepția dahliană, baza este armamentul (sau capacitățile, în general), mijloacele constau în amenințări, actorii pot fi statele angajate într-o rivalitate, iar temele, în principal, cele politico-militare¹⁴. Există și consecințe practice, spre exemplu, dacă ne uităm la intimidările nucleare ale Rusiei în timpul agresiunii împotriva Ucrainei și înțelegem că acest tip de comportament este limitat, în ceea ce privește problematica, unitățile sau reușita.

Consecințele empirice sunt destul de interesante. Mai întâi, în studii, trebuie făcută distincția între proprietăți (baze, instrumente) și aspectele mai interactive (domeniul, anvergura și cantitatea), iar legătura dintre aceste două aspecte poate reprezenta un subiect util de studiu, însă nu trebuie să confundăm capacitățile cu puterea. În al doilea rând, trebuie să fim atenți dacă actorii și relațiile sunt comparabile și să evităm eroarea de a concluziona dinspre rezultate spre puterea presupusă, greșeală comună

¹² Tăria este puterea, iar contextul este compus din baze, instrumente, domeniu și anvergură (Dahl 1957, 208-209, 214). Am folosit terminologia propusă de D. Baldwin, într-o lucrare care sintetizează dezbaterile (Baldwin 1989). Denumirile au variat: "base", "instruments", "amount", "scope", "domain" (*Ibidem*). L. D. Dîrdală consideră că R. A. Dahl a introdus ideea de sector pentru a se proteja împotriva criticilor, dar ea era implicită în discuția despre anvergură (scope, tip de răspuns) (Dîrdală 2000 [1971], 8). În traducerea lui Nye, sfera acoperă actorii, iar domeniul, temele (J. S. Nye, 2010 [2012], 22).

¹³ Descurajarea poate fi privită ca o relație, o politică, o instituție etc., ca și alte forme de putere.

¹⁴ În literatura de specialitate, este uneori folosită distincția dintre capabilitate, credibilitate și comunicare, pentru a înțelege descurajarea (Haffa 2018).

teoriilor conspirațiilor, care nu analizează relațiile de putere, ci le presupun¹⁵. În al treilea rând, specificul domeniului, problema de cercetare, teoria și caracteristicile datelor vor modifica felul în care poate fi adaptată concepția relațională sau conceptuală despre putere, dar trebuie să o luăm în calcul, pentru a putea evalua calitatea studiilor¹⁶.

Dahl a fost criticat intens, în special de către radicali. Aceștia au subliniat că, într-o relație de putere inegală, contează nu doar comportamentul lui A, ci și structura socială pe care primul o definește sau în care beneficiază de un rol privilegiat, deoarece B poate evita să acționeze pentru că anticipează coerciția lui A, sau pentru că A poate exclude interesele sale de pe agenda publică sau pentru că B este socializat să considere că dominația lui A este legitimă (Bachrach și Baratz 1962). În toate aceste cazuri, nu am observa empiric o schimbare de comportament a lui B, ca urmare a unei acțiuni a lui A, însă există posibilități metodologice de a investiga situațiile respective (Dîrdală 2000[1971], 8)¹⁷. Unii dintre specialiștii în relații internaționale au considerat că definiția este circulară, dar această obiecție nu mi se pare justificată, deoarece R. A. Dahl a subliniat suficient diferența dintre capacități și rezultate (Wohlforth 1993, Waltz 2006 [1979]).

Noi concepții despre putere au fost promovate de poststructuraliști și postmoderniști, începând cu anii '60 ai secolului trecut. Lucrările lui M. Foucault au fost, în special, importante, el promovând o concepție despre putere ca fenomen ubicuu în societăți, care face și desface actorii, în general lipsiți de o consistență internă. Cu toții suntem prinși în niște năvoade complicate de influențe generice, în care nimeni nu exercită cu

¹⁵ Recomandarea metodologică este de a aprofunda observațiile (Dahl 1957).

¹⁶ De exemplu, dacă SUA se situează pe primul loc într-un index al forței armate, nu putem concluziona că își vor impune voința în subiectul X. Prima parte a raționamentului se referă la baze și instrumente, al doilea depinde de anvergură și de domeniu (Baldwin 1989). Cazurile intervențiilor din Afganistan și din Irak sunt ilustrative. Analog, Federația Rusă poate fi mai puternică decât Ucraina în ceea ce privește resursele și instrumentele, dar nu înseamnă că își va atinge obiectivele, în cazul agresiunii intensificate începând cu 2022. O bună formulare a puterii relaționale, în tradiția lui H. Lasswell, îi aparține lui J. S. Nye Jr.: „un concept al puterii orientat spre politici depinde de un context specific pentru a ne preciza cine obține ce, cum, unde și când” (J. S. Nye 2010 [2012], 23).

¹⁷ L.D. Dîrdală a arătat că, în replică la aceste obiecții, R.A. Dahl a legat puterea de intențiile lui A și a acceptat concepte înrudite cum ar fi cel de control (în care A este privilegiat, dar nu își propune conștient un anumit rezultat), de sector sau de reglementare (o relație mediată) (Dîrdală 2000[1971], 8-11). Rămâne de văzut dacă această apărare clarifică sau evită problema.

adevărat controlul, fiindcă înseși elitele sunt modelate de aceste încrângături temporare. Puterea este dificil de surprins, deoarece ea îmbibă identitățile actorilor, care ar fi, altfel, niște constructe fragmentare și instabile, iar rolul criticii intelectuale este de a proiecta o anumită detașare de condițiile vieții (Foucault 2010 [1969]; Foucault 2009).

Am insistat asupra concepțiilor lui R. A. Dahl, deoarece reprezintă punctul de referință și încă oferă sugestii utile. După cum a argumentat D. Baldwin, este recomandabil să fim conștienți de distincția dintre bazele, mijloacele, numărul de actori și temele implicate într-o relație de putere care ne interesează. Există o diferență între marile puteri, dacă ne uităm la resurse sau la rezultate și este important să ne gândim la semnificația empirică a conceptelor pe care le adoptăm și la implicațiile metodologice ale teoriilor noastre. Concepțiile structuraliste și postmoderniste, dar și alte idei ale teoriilor critice, ca feminismul, ne arată că puterea este un concept complex, aflat într-o continuă redefinire, în paralel cu schimbările sociale¹⁸.

În această secțiune, am urmărit îndeosebi abordările clasice din studiile sociale, referitoare la putere, accentuând contribuțiile din științele politice. Chiar dacă am observat nenumărate discuții, există un acord în privința unui sens minimal, de influență sau control, în rândul specialiștilor din domeniu (Gerring și Christenson 2017). Contribuția lui R. A. Dahl este reprezentativă aici și ne sugerează, pentru a înțelege puterea, să studiem și contextul interacțiunii, adică baza, instrumentele, dar și domeniul (actorii), anvergura (răspunsurile și zonele tematice) (J. S. Nye 2010[2012], 22). Disputele se referă la necesitatea de a extinde sensul, la gradul de acoperire, la legătura cu structura socială și cu valori, ca dreptatea, și la problemele filosofice, ca ontologia socială; în cele ce urmează, voi evalua demersurile din RI.

1.2. Puterea în relațiile internaționale

Politica mondială beneficiază de o anumită autonomie intelectuală și instituțională, uneori blamată ca provincialism. Puterea este studiată diferit aici, în comparație cu restul studiilor sociale, dar deosebirile s-au atenuat în ultimele decenii, odată cu critica teoriilor populare de după Al Doilea Război Mondial, ca realismul lui H. Morgenthau (Guzzini 2000). Disciplina relațiilor

¹⁸ Vezi ceva despre feminism.

internaționale se ocupă de studiul interacțiunii dintre grupuri, în condițiile absenței unei autorități politice comune, o caracteristică structurală, denumită anarhie (Ungureanu 2021). Din acest motiv, pentru că nu există o instituție dominantă și legitimă, puterea este legată, aici, de conflict, de rivalități, de diplomatie și războaie, fiind privită și ca un mijloc, și ca un scop¹⁹.

Teoriile realiste sunt strâns legate de putere, conceptul lor fundamental²⁰. În esență, ele argumentează că grupurile umane sunt conflictuale, ca urmare a unei combinații între natura umană și organizarea socială internă și externă. Deoarece relațiile dintre grupuri sunt, în mod fundamental, nesigure și potențial ostile, forța reprezintă cel mai important instrument, iar fiecare actor trebuie să își poarte singur de grijă. Anumite configurații de putere fac rivalitățile și războaiele mai probabile (Carr 2016[1939]; Gilpin 1986; Dunne și Schmidt 2020).

Realismul clasic a consacrat puterea ca ideea de bază a disciplinei relațiilor internaționale. În general, curentul privea natura umană ca principalul factor explicativ, dar teoriile erau destul de complexe, combinând cauze aflate la niveluri diferite de analiză, adeseori, depinzând de context. Era mai apropiat de filosofie, istorie și drept decât de studiile sociale moderne. Autorii erau interesați de chestiuni practice, ca ținerea sub control a războiului și organizarea păcii, între ei distingându-se H. J. Morgenthau, cel mai important specialist american universitar în domeniu după Al Doilea Război Mondial (Morgenthau 2007, A. Miroiu 2007[1948])²¹.

¹⁹ Există nenumărate discuții referitoare la relația dintre anarhie și conflict, începând cu Th. Hobbes. În relațiile internaționale, neorealismul și constructivismul ocupă pozițiile contrare ale determinismului și alegerii simbolice, cu neoliberalismul, situat între cele anterioare (Waltz; 2006[1979], Wendt; 2011[1999], Keohane și Nye, Putere și interdependență 1977[2009]).

²⁰ La unii autori realiști, evaluarea puterii este descrisă în termeni aproape poetici. De exemplu, la H. J. Morgenthau: „Pe relativa bază a geografiei, trecând prin diferite grade de instabilitate, piramida puterii naționale ajunge la apogeul său în elementul evanescent al moralului național. Toți factorii menționați, cu excepția celui geografic, se află într-o continuă schimbare, influențându-se reciproc și fiind influențați, la rândul lor, de intervenția imprevizibilă a naturii și omului. Împreună, ele alcătuiesc curentul puterii naționale, ridicându-se încet și apoi, menținându-se la o cotă înaltă timp de secole, ca în cazul Marii Britanii; sau ridicându-se brusc și prăbușindu-se abrupt de pe culmi, ca Germania (...). A cartografia direcție apei și a diferitelor curenți ce o compun și a anticipa schimbările direcției și vitezei constituie scopul ideal al observatorului scenei internaționale” (Morgenthau 2007[1948], 191). Autorul arată că este o utopie și că ne ajută, mai curând, intuiția și erorile competitorilor (*Ibidem*).

²¹ Precizez că am colaborat la traducerea celei mai importante opere a lui H. J. Morgenthau, *Politica între națiuni*, publicată la Editura Polirom, în 2007. Paginile de față pot fi influențate de un anumit subiectivism.

Analiza sa este încă prezentă în cursuri de referință despre fenomenul războiului (Levy 2023). În *Politica între națiuni*, H. J. Morgenthau concepea puterea drept „controlul omului asupra minților și acțiunile altor oameni. (...) Relații reciproce de control între deținătorii autorității publice și între aceștia și oameni în general” (Morgenthau 2007, 68)²². Autorul este interesat de puterea politică, cea instituționalizată, legată de interesele comune și îi subliniază esența psihologică, ce acționează prin „ordine, amenințări, autoritate și charismă”, preluând teme weberiene (*Ibidem*). Puterea definește interesele actorilor politici și justifică considerarea politicii ca un domeniu social de sine stătător (Morgenthau 2007, 45-46).

Conceptul este elaborat cu multe nuanțe. Ca și la Dahl, pentru Morgenthau, puterea este un tip de relație, dar este gândită în termeni mai generali, acoperind ceea ce, la primul autor, ar fi controlul și reglementarea, chiar dacă cel de-al doilea recunoaște și el autonomia sferei politice. Sunt realizate câteva clarificări importante prin contrastele dintre putere, influență și forță. Influența este lipsită de coerciție, pe când forța se reduce la violența exercitată, în timp ce puterea este situată undeva între (Morgenthau 2007, 68-69)²³.

Deci, puterea este o relație coercitivă între actori, cu un caracter mai curând psihologic²⁴. Relațiile de putere determină un comportament specific, lupta pentru cucerirea și menținerea puterii, care, în domeniul relațiilor internaționale, este caracterizat prin politicile imperialiste (generale și locale) și prin cele în favoarea *statu-quo*ului, din care rezultă anumite distribuții de putere, mai mult sau mai puțin stabile (Morgenthau 2007). Se observă oscilațiile dintre putere ca scop și ca mijloc, și putere ca relație și resursă, pentru care teoria sa a fost deseori criticată (Guzzini 2000). Consider că aceste ezitări reflectă practica politică, mai curând decât greșelile autorului.

²² Aici, autorul continua tradiția lui Tucidide și Th. Hobbes, pentru care puterea era legată de ambiție, teamă și glorie (Thucydides 1966). Este influențat și de argumentele lui D. Hume despre legitimitate și de cele ale lui C. Von Clausewitz, referitoare la scopul războiului (Hume 2005 [1758]; Clausewitz 1982 [1832]).

²³ H.J. Morgenthau mai adaugă două diferențe: între puterea utilizabilă și cea blocată (legată de armamentul nuclear) și una bazată pe legitimitate (Morgenthau 2007[1948], 68-69).

²⁴ Și la R. A. Dahl, puterea are tot un caracter coercitiv și instituțional, dar aspectele psihologice lipsesc, cercetătorul fiind behaviorist, deci mai interesat în relația dintre acțiuni.

Puterea necesită niște baze și autorul folosește termenul de elemente ale puterii, pentru a marca distincția. Concepția lui H. Morgenthau este tipică pentru perioada războaielor industriale și nu este cea mai originală parte a teoriei sale și, poate din acest motiv, ea nu și-a pierdut în întregime actualitatea (Miroiu 2005, 30)²⁵. Sursele puterii sunt: geografia; resursele (hrana, materiile prime, în special petrolul); capacitatea industrială; pregătirea militară (tehnologia, calitatea conducerii militare, calitatea și cantitatea forțelor armate); populația (dimensiunea, tendințele); caracterul național; moralul național; calitatea societății și a sistemului politic; calitatea diplomației și buna guvernare (echilibrul între scopuri, echilibrul între resurse, sprijinul popular) (Morgenthau 2007, 151-188)²⁶. Elementele sunt clasificate în materiale și umane (sociale), și în stabile și schimbătoare (influențabile prin politici), iar ultimele două sunt și cele mai importante, reprezentând esența politicii (stabilirea intereselor, alocarea resurselor, coordonarea comportamentelor (*Ibidem*)).

Evaluarea puterii este importantă pentru autor și interesantă pentru experți. H. J. Morgenthau considera că, deoarece este o relație de influență psihologică, un anumit subiectivism în înțelegerea fenomenului este inevitabil, de unde reiese că orice conceptualizare și măsurare vor fi limitate

²⁵ A se compara cu lucrarea clasică a lui A. F. K. Organski, *World Politics* (Organski 1958).

²⁶ Ca și la evaluarea puterii, calitatea diplomației este descrisă în termeni aproape poetici: „dintre toți factorii (...) cel mai important (...) rămâne calitatea diplomației. Ceilalți factori care determină puterea națională sunt doar materiile prime din care este creată puterea unei națiuni. Calitatea diplomației (...) îmbină diferiții factori într-un tot integrat, le conferă direcție și greutate și trezește potențialitățile, oferindu-le suflul puterii reale. Conducerea politicii externe de către diplomații săi este, pentru puterea națională pe timp de pace, ceea ce reprezintă strategia și tactica militară a liderilor săi în război. Este arta de a combina diferitele elemente ale puterii naționale pentru a obține efectul maxim asupra acelor chestiuni din relațiile internaționale care afectează cel mai mult interesul național” (Morgenthau 2007[1948], 179). Aici, diplomația se referă la toate nivelurile de decizie (*Ibidem*).

Autorul continuă, argumentând că „diplomația este creierul puterii naționale, așa cum moralul este sufletul. Dacă viziunea este tulbură, judecata deficitară și hotărârea slabă, toate avantajele (...) vor valora puțin pe termen lung (...). Va trebui să se încline în fața celor ce dețin o diplomă pregătită să utilizeze cu maximă eficiență orice element al puterii aflat la dispoziția sa, compensând astfel prin excelență deficitul din alte domenii (...). O diplomație poate spori puterea unei națiuni dincolo de ceea ce era de așteptat” (*Ibidem*). România în timpul mandatului lui Nicolae Titulescu este un exemplu, pentru autor (Morgenthau 2007[1948], 180).

Spre final, H. J. Morgenthau susține că o diplomație conștientă de interese și putere poate reprezenta cea mai importantă sursă a stabilității internaționale (Morgenthau 2007[1948], 570-580). Am insistat mai mult pentru a arăta cum, în realismul clasic, înțelegerea puterii este legată de practică și că este important să avem specialiști bine pregătiți, mai ales acum, când amenințările la adresa securității naționale au crescut. De aceea evaluarea capacităților Chinei trebuie realizată cu atenție și avem nevoie de mai mulți experți în domeniu, cunoscători ai limbii și realităților acestei țări.

și vor depinde foarte mult de intuiția evaluatorului, care ar trebui să fie aproape un om de stat ideal, după cum am văzut mai sus (Morgenthau 2007). Nu înseamnă că nu poate fi măcar încercată și există trei erori de care trebuie să avem grijă să le evităm: să ignorăm caracterul comparativ al puterii; să permanentizăm puterea cuiva și să reducem puterea la un factor. De exemplu, în analiza capacităților Statelor Unite, să ne uităm doar la resursele acestora, să le considerăm eterne sau să le reducem la aspectul militar.

Subiectivismul provine din dificultatea subiectului. H. J. Morgenthau oferă mai mult motive: transformările unui factor; efectul schimbărilor unei componente asupra celorlalte; comparația puterii unui actor cu a altuia și comparația capacităților tuturor grupurilor din sistemul internațional (Morgenthau 2007, 189-191). De pildă, geopolitica, „pseudostiința care transformă factorul geografic într-unul absolut”, în condițiile în care „în timp ce spațiul este static, oamenii (...) sunt în mișcare”, un demers care, în formularea originară a lui H. Mackinder, doar o concepție deformată a devenit, în Germania nazistă, o ideologie expansionistă, dezastruoasă (Morgenthau 2007, 195-196)²⁷. Alte caracteristici generale ale comunităților umane complică sarcina (ritmurile diferite ale modificărilor factorilor, interdependența factorilor, idealul greu de realizat al subordonării tuturor elementelor demersurilor diplomatice,

²⁷ Nu-i de mirare că demersurile geopolitice au devenit populare în rândul naționaliștilor duri din Rusia sau chiar din România, care ignoră caracterul lor științific contestabil (Ziuganov 1999, Tămaș 1995). Aceleași probleme le ridică și textele lui Robert D. Kaplan și unele lucrări ale lui J. J. Mearsheimer sau H. Kissinger (Kaplan 2014, Mearsheimer 2003, Kissinger 1998). Unele lucrări importante recurg la interpretări geografice, care evită determinismul și reușesc să ofere argumente raționale, combinând mai mulți factori, cum ar fi cele ale lui G. F. Kennan, Z. Brzezinski sau F. Braudel (Kennan 1947, Brzezinski 2000, Braudel 1986). Studiul cantitativ al războiului a arătat că proximitatea geografică reprezintă cel mai important predictor, dar că este doar unul dintre mai mulți factori, iar mecanismul cauzal nu este clar și se pare că apropierea oferă ocazia pentru conflict, dar și pentru cooperare, ceea ce concordă cu opinia lui H. J. Morgenthau (Geller și Singer 1998). Tot aici, o explicație a gradientului pierderii de putere leagă capacitățile de distanță și explică parțial de ce capacitățile SUA pot avea un impact redus în regiuni îndepărtate (sau cel puțin, necesită costuri mari).

Termenul geopolitică a devenit destul de răspândit și a dobândit un sens popular de factori sau de logică politico-militară (Moravcsik 1998). Pornind de la constatarea că o hartă este o reprezentare, a apărut demersul geopoliticii critice, care tratează textele de genul acesta ca produse ideologice și își propune să le descompună, să arate prejudecățile pe care le promovează (Tuathail și Dalby 1998). Deoarece caracterul ideologic al geopoliticii este evident, adepții abordării recurg la sensul popular. Cu toate exagerările pe care le implică abordarea respectivă, există un adevăr, anume că lucrările geopolitice trebuie privite cu o anumită detașare.

influența ideologiilor, caracterul abstract, construit social am zice acum, al grupurilor de putere și limitele previziunilor sociale) (Morgenthau 2007).

Tezele lui H. J. Morgenthau au provocat mai multe reacții critice, chiar dacă lucrarea sa a dobândit un statut canonic²⁸. Era neclar dacă puterea reprezintă un scop sau un mijloc și dacă lupta pentru putere are cauze naturale, să zicem în lăcomie, frică și dorința de afirmare (Thucydides 1966, Hobbes 2020 [1651]), sau contextuale (absența unei autorități comune în relațiile internaționale, resursele) (Waltz 2001, A. Miroiu 2007[1948]). În cadrul realismului, s-a impus concepția structuralistă, care evidențiază rolul configurator al anarhiei, conceput mai relaxat în studiile din ultimele decenii, dar încă important în cadrul curentului (Buzan 2000[1991]). Teoria dominantă de acum, constructivismul, consideră competiția strategică drept un produs al felului în care ne imaginăm relațiile sociale dintre entitățile pe care le creionăm prin gândurile, sentimentele și acțiunile noastre, un fel de profeție care se îndeplinește (Wendt 2011[1999]).

Ideea de putere a continuat să fie nuanțată în disciplina relațiilor internaționale. În special K. N. Waltz a subliniat distincția dintre putere ca relație și capacități (resurse) și a contribuit la orientarea investigațiilor empirice spre al doilea sens²⁹. Tendința a fost consacrată de realitatea socială a Războiului Rece, în care numărul focoarelor devenise un sport favorit al experților și de programele de cercetare pozitivistice, cum ar fi *Correlates of War* (Geller și Singer 1998). K. Waltz, fondatorul neorealismului a considerat că securitatea este scopul minimal al actorilor internaționali și că puterea relațională este un mijloc, cel mai important, dar totuși cu un rol subordonat (Waltz 2006[1979]).

Autorul s-a distanțat îndeosebi față de concepția lui R. A. Dahl. K. N. Waltz a considerat că cercetătorul pluralist confundă puterea cu

²⁸ În ultimele decenii, popularitatea lui H. J. Morgenthau a crescut, în parte, ca reacție la slăbiciunile neorealismului (A. Miroiu 2007[1948]). Realismul ofensiv și realismul neoclasice se revendică de la acesta, dar primul mi se pare simplist, și al doilea, incoerent și incomplet (Mearsheimer 2003, Lobell, Ripsman și Taliaferro 2009).

²⁹ În engleză, termenul este *capabilities*, dar folosirea sa poate duce la confuzii, deoarece, în sens militar, înseamnă ceva ușor diferit, mai apropiat de cel inițiat de abilități (ca abilitatea de a alerga 100 de metri într-un anumit interval de timp). De aceea îl urmez pe A. Miroiu, cu traducerea prin capacități (A. Miroiu 2007[1948]). Elementele puterii sau resursele mi se par acceptabile, la rândul lor.

controlul și cu o formă de cauzalitate, ceea ce este adevărat, subestimând rolul contextului, al socialului, mai ales sub forma efectelor neintenționale și a impactului structurii. În consecință, a propus o idee mai generică, potrivit căreia „un agent este puternic în măsura în care îi afectează pe alții mai mult decât aceștia îl afectează pe el” (Waltz 2006[1979], 258), iar această influență este consecința „punerii în aplicare a capacităților cuiva în încercarea de a schimba comportamentul altcuiva, în anumite moduri” (Waltz 2006[1979], 258)³⁰. Astfel, se poate distinge între efecte și realizarea scopurilor intenționate, K. N. Waltz accentuând primul element, în timp ce al doilea, succesul, „depinde de capacitățile și strategia lui A, de capacitățile și contra-strategia lui B și de toți acești factori la un loc, așa cum sunt ei afectați de situația respectivă. Puterea este o cauză printre altele, de care ea nu poate fi izolată” (Waltz 2006[1979], 258)³¹.

O alternativă majoră la realism s-a dezvoltat din critica puterii la H. J. Morgenthau și a condus la renașterea liberalismului (fostul idealism interbelic), în forma sa instituțională (Biró 2006). Într-o lucrare celebră, R. O. Keohane și J. S. Nye jr. au adaptat mai multe idei din teoretizarea pluralistă, ca domeniul și anvergura, pentru a argumenta că, în anumite condiții, sensul și rolul puterii s-au schimbat, iar lupta pentru putere nu mai este strâns legată de război (Keohane și Nye, 1977[2009]). Acest stil de argumentare, de a accepta unele argumente realiste, de a le redefini și de a modifica concluziile, a devenit o marcă a neoliberalismului instituțional și unul dintre motivele pentru care a fost criticat, la rândul său (Mearsheimer 2007[1994]). Aici voi evidenția felul în care fondatorii

³⁰ La K. N. Waltz, capacitățile actorilor internaționali constau în „populație, teritoriu, resurse, capacitatea economică, forța militară, stabilitatea politică și competența politică” (Waltz 2006[1979], 183), iar autorul accentuează că trebuie privite în mod unitar, nu separate în componente (*Ibidem*). Lista nu e atât de diferită de cea a lui H. J. Morgenthau, iar elementul militar era accentuat la amândoi autorii. Procesul de simplificare a continuat, lista capacităților fiind compusă, la J. J. Mearsheimer, din populație și capacitatea economică (latentă) și cea militară (efectivă) (Mearsheimer 2003). Am trecut de la o concepție în care politica și diplomația contează, la una centrată pe forță. Nu este de mirare că realismul a ajuns să fie privit ca un program simplist, iar H. J. Morgenthau avertizase deja în privința acestui fenomen (Morgenthau 2007[1948], 198-200).

³¹ Aceste efecte constau în „mijloacele de menținere a autonomiei unui actor care se vede confruntat cu forța”, „arii de acțiune mai largi”, „marje de siguranță mai largi și mai multe de spus în legătură cu jocul care trebuie jucat și cu modul în care trebuie să se desfășoare” și „acces la o poziție importantă din sistem (...)”, care permite participarea la managementul acestuia (Waltz 2006[1979], 261-262).

curentului au modificat și, uneori, au clarificat modul în care gândim despre putere în relațiile internaționale.

Cei doi cercetători au folosit practica ideal tipurilor weberiene. R. O. Keohane și J. S. Nye jr. au creat, mai întâi, o formulă realistă, caracterizată prin existența unei ierarhii a zonelor tematice în relațiile internaționale (a problemelor și sectoarelor), în care conexiunile sunt restrânse, chestiunile politico-militare dețin poziția dominantă, iar recursul la forță oferă beneficii actorilor. Lor i-au opus un alt ideal tip, al interdependenței complexe, în care sensul conceptelor este inversat: legături multiple, absența unei ierarhii tematice, utilitate redusă a forței armate. Diferența majoră dintre cele două formulări este creșterea interdependenței dintre actorii internaționali, ceea ce acum am denumi globalizare (Keohane și Nye, 1977[2009]).

Avem două zone ale lumii. În relațiile dintre democrațiile occidentale și alte societăți, ideile realiste se aplică în continuare, iar rolul puterii este identic cu cel din teoria lui H. J. Morgenthau, dar lucrurile sunt diferite în spațiul statelor cu guvernare reprezentativă și canale multiple de interacțiuni. Importanța puterii depinde de distincția dintre sensitivitate (reacția la schimbare) și vulnerabilitate (costul de a schimba cadrul interacțiunii, existența alternativelor), grupurile, de zonele tematice diverse și de aici, reiese că actorii nonstatali, relațiile transnaționale și subiectele economice și de mediu sunt mai importante decât în trecut (Keohane 2005[1984])³². Pentru studierea regulilor și instituțiilor internaționale, R. O. Keohane și J. S. Nye jr. au distins patru modele: determinismul economic și tehnologic; distribuția globală a puterii; distribuția puterii dintr-o zonă tematică (de exemplu, negocierile despre climat) și organizarea internațională (o abordare transnațională)³³ (*Ibidem*).

³² Spus altfel, cel mai puțin vulnerabil se impune. Conceptul corespunde ideilor uzuale despre puterea de negociere, dar este teoretizat diferit (Snyder și Diesing 1977).

³³ În modelul relațiilor transnaționale, teme diferite pot fi conexe în cursul negocierilor, abilitatea de a stabili agenda este importantă, există relații directe între instituțiile echivalente ale diferitelor state (de exemplu, între ministerele apărării în țările NATO și alte forme de relații transnaționale, iar organizațiile internaționale – NATO, UE, uneori ONU – și nonguvernamentale beneficiază de putere. Puterea diferă în funcție de zona tematică și nu este un concept unitar, ca la realiști. Autorii au propus o abordare pragmatică de cercetare, recomandând aplicarea celor mai simple, mai întâi, și dacă nu se dovedesc utile, trecerea la abordările mai complexe (Keohane și Nye, 1977[2009]).

După publicarea lucrării lor clasice, cei doi autori au continuat demersurile de interpretare a conceptului de putere. R. O. Keohane a reformulat teoria stabilității hegemonice, argumentând că, în situația în care distribuția puterii se schimbă, ordinea internațională poate fi menținută, dacă marile puteri ale momentului consideră că valoarea acesteia ca forum de interacțiune (o piață, să zicem) este mai mare decât costurile de tranzacționare și de informare pe care le-ar suporta actorii într-o situație alternativă (Keohane 1982, Keohane 2005[1984], Axelrod și Keohane 2010[1993]). Acest lucru presupune că problemele de securitate nu sunt stridente și că rolul ideologiei este minor. Dezbateră câștigurilor relativ-absolute și cercetările din cadrul programului de studiu al războiului ca interacțiune au arătat că există limite, în situația în care informațiile private contează, promisiunile nu reprezintă garanții și avem de-a face cu schimbări rapide ale puterii, în care forța poate fi considerată o opțiune realizabilă³⁴.

J. S. Nye Jr. a sintetizat concepțiile despre putere ale lui Dahl și ale criticilor săi într-o formulare relațională mai stufoasă, care a devenit populară în ultimele decenii. Specialistul a fost mult mai optimist în ceea ce privește șansele puterii americane decât colegul său și a propus o distincție între *hard* și *soft power* (Nye 1990, Nye 2010[2012]). Deși ambele includ relații și resurse, primul concept se referă la aspectele materiale (militare, economice), deținute, în principal, de stat (sau mobilizate de acesta), în timp ce al doilea, la aspectele culturale, ideologice și normative, legate mai curând de modelul social decât de instituțiile politice (*Ibidem*). Termenii au intrat și în discursul politic, iar dezbateră contemporană despre soarta Tik Tok oferă o bună ilustrare (Obama 2015, Bologna 2024).

³⁴ Dezbateră privind câștigurile relative și absolute se referă la interese, la motivele pentru care actorii internaționali sunt interesați de putere. În abordarea relativă, suntem interesați de cât de mult beneficiem noi în comparație cu alții, iar în cea absolută, de cât câștigăm noi, în general. Prima perspectivă codifică teama, invidia, dorința de prestigiu, iar a două, grija de sine sau lăcomia (D. A. Baldwin 2010[1993]). Dezbateră a fost purtată cu argumentele teoriei alegerii raționale și teoriei jocurilor și s-a încheiat indecis. Anarhia nu are drept consecință necesară preferința pentru beneficii relative, dar considerentele respective contează în anumite contexte, când forța poate conta (Grieco 2010[1993]; Snidal 2010[1993]; Powell 2010[1993]). Și realiștii, și liberalii au proclamat victoria (Mearsheimer 2007[1994]; Keohane și Martin 1995).

Neoliberalismul instituționalist promite să integreze forța cu forme mai subtile de putere. Pentru J. S. Nye, sistemul internațional este compus din trei secțiuni: una politico-militară, dominată de state; alta economică, în care contează și companiile sau organizațiile supranaționale, și o altă secțiune, transnațională, în care actorii sunt diverși, puterea este foarte variată, ca surse și manifestări și principala problemă constă în difuzia, împrăștierea acesteia (Nye 2010[2012]). Din acest motiv, el a respins utilizarea indicilor de putere, în favoarea tipologiilor și a propus termenul de *smart power* – „strategii elaborate și conducere pricepută” – (J. S. Nye 2010[2012], 24), ca parte a unei inflații semantice, din care face parte și cel de *sharp power* (Ceuca și Rotaru 2023).

Politica internațională a căpătat însă un aspect mai brutal, lipsit de subtilitate, de la publicarea *Viitorului puterii*, iar globalizarea și liberalismul au fost puse sub semnul întrebării, sfera interdependenței complexe s-a restrâns, odată cu ascensiunea Chinei. În același timp, fețele puterii nu se suprapun bine peste distincția dintre *hard* și *soft power*. Este posibil să definești problemele și să stabilești agenda prin constrângere, după cum arată dezbaterile referitoare la drepturi (Lepore 2022), totuși structurile sociale sunt dependente de forță, relație evidentă în timpul revoluțiilor (Foran 1997[2004]) etc. În cazul relațiilor sino-americe, deoarece acestea au devenit mai conflictuale din 2018, este util de accentuat prima față, cea a coerciției, și de folosit indici ai puterii, ceea ce înseamnă că definirea problemelor, stabilirea agendei și configurarea structurilor globale sunt mai clar legate de puterea militară, în acest caz³⁵.

Și alți liberali au rafinat ideile despre putere din relațiile internaționale, adeseori cu referință la concepțiile realiste. David A. Baldwin a aprofundat analizele, subliniind importanța abordării dahliene și a dezbaterilor din științele politice și din studiile sociale, în general, în special prin contextualizarea puterii, prin distincțiile dintre tărie, bază, domeniu sau

³⁵ J. J. Mearsheimer a susținut că, în situațiile conflictuale, neoliberalismul instituțional se reduce la realism, ceea ce înseamnă că reprezintă doar un caz particular al celui de-al doilea (Mearsheimer 2007[1994]), R. O. Keohane și J. S. Nye Jr. îl considerau drept o abordare mai subtilă, în condițiile în care sfera interdependenței complexe se extindea (Keohane și Nye, 1977[2009]). Și alți autori au preluat critica lui J. J. Mearsheimer (Wendt 2011[1999]). Yan Xuetong argumenta că situația se află undeva între concepțiile celor două teorii (Xuetong 2020).

anvergură. El a considerat că, în special, forța armată nu este fungibilă la fel de mult ca banii din teoriile economice și că trebuie să fim atenți la situații și la zonele tematice în cercetare. Privilegiind o concepție relațională, cercetătorul a argumentat că trebuie acordată o mai multă atenție stimulentele pozitive, recompenselor pentru înțelegerea felului în care funcționează puterea în relațiile internaționale și că trebuie să luăm în calcul și costurile folosirii puterii, definite economic drept oportunitățile la care renunțăm atunci când optăm pentru un curs de acțiune (Baldwin 1989).

Mai multe teoretizări s-au situat undeva între realism și liberalism sau au încercat să depășească dicotomia. Școala Engleză a adus contribuții importante la definirea și rolul marilor puteri, în special din partea lui Martin Wight și Hedley Bull (Wight 1998, Bull 1998). Ei au considerat că, în cazul relațiilor internaționale stabile, poate apărea o societate internațională a statelor (a diplomaților și a militarilor), unită de valori comune, în care marile puteri sunt nu doar actorii majori ca potențial, ci mai ales aceia dintre cei care adoptă o concepție extinsă a scopurilor, acțiunea pentru binele societății și care sunt recunoscuți ca atare de restul membrilor (*Ibidem*). O viziune idealizată asupra Consiliului de Securitate al ONU ar fi un exemplu, iar problemele cu care se lovește societatea provin din tensiunea dintre ordine și dreptate, din fragmentarea valorică sau din interacțiunea cu mai ampla societate globală (*Ibidem*).

Susan Strange a adus o contribuție interesantă, trecând de condițiile dezbatărilor dintre realiști și liberali în domeniu. Ea s-a inspirat din critica structuralistă referitoare la sensul relativ al puterii, ca și K. N. Waltz, dar a dezvoltat o abordare mult mai iconoclastă, apropiată de radicali. Pentru autoare, ar exista patru structuri importante în relațiile internaționale (securitate, economică, financiară și de cunoaștere), fiecare este caracterizată prin propriii actori și relații de putere, iar poziția dominantă deținută într-un sector conduce la un avantaj distinct de cel acordat de capacitățile definite în sens tradițional (adică ierarhia dintr-un domeniu, din rezultat, devine o sursă de putere, în mod analog claselor sau grupurilor de presiune din politica internă) (Strange 1997). Susan Strange a concluzionat cu niște idei utile: extinderea domeniului, de la problemele

politico-militare, spre economie și cultură; generalizarea intereselor de cercetare, de la stat și elite, la cetățeni; diversificarea actorilor și a sectoarelor, cu rezerva menținerii unei perspective echilibrate securitatea este importantă și într-o lume globalizată); declinul parțial al majorității statelor, cu excepția SUA, care beneficiază de o capacitate specială de a defini regulile (standardele?) după care se desfășoară relațiile transnaționale și importanța nondeciziilor, adică ideea că absența ordinii dintr-o zonă tematică nu indică neapărat lipsa de putere, inclusiv a statelor, ci mai curând, configurații de interese și capacități în care haosul rentează (Strange 1997; Strange 2001).

Toate aceste concepții despre putere fac parte din abordarea raționalistă, care domină metodologic domeniul relațiilor internaționale, dar nu și teoretic. Idei de graniță, înrudite cu criticile radicale de stânga despre putere au fost susținute de autori ca Robert W. Cox, inspirat de concepția lui A. Gramsci despre hegemonie, în care structurile de putere sunt dublate de formule ideologice care fac ca guvernării să considere că ordinea există și funcționează și în interesul lor, sau cel puțin că nu există alternative serioase (Cox 1999[1981]; Cox 1999[1983]). Puterea ar funcționa în relațiile internaționale într-o relație complexă între forme de organizare economică, forme de stat și tipuri de ordini internaționale (Cox 1999[1981]). Globalizarea contemporană ar fi dus la un tip special de comunitate politică, statul internaționalizat, iar teoriile din domeniu fac și ele parte din această configurație politică, argumentând fie pentru menținerea ei, prin rezolvarea problemelor punctuale, fie pentru răsturnarea acesteia, neutralitatea fiind considerată imposibilă sau o raritate (Cox 1999[1981]).

Concepția teoretică dominantă, constructivismul, acordă puterii un rol subordonat interacțiunii sociale simbolice (Barnett 2020). Capacitățile actorilor pot avea efecte doar datorită felului în care sunt gândite de aceștia, interesele depind de contextul interacțiunii și de felul în care oamenii reflectă despre ei înșiși, iar grupurile sociale există, în funcție de reprezentările sociale interactive ale componentelor (Onuf 1989; Wendt

1992; Wendt 2011[1999]; Ungureanu 2010)³⁶. De exemplu, descurajarea este privită ca o construcție socială a unor actori, mari puteri, în care important este modul în care fiecare definește situația și pe sine însuși și modul în care aceste așteptări se leagă una de cealaltă (Wendt 2011[1999])³⁷. Un actor este mare putere, dacă se consideră așa, iar restul sistemului internațional recunoaște concepția respectivă (*Ibidem*), însă, spre deosebire de autorii discutați anterior, constructiviștii sunt mai puțin interesați de definirea sau măsurarea puterii.

De exemplu, Ann Hironaka a oferit un argument constructivist pornind de la dificultățile de evaluare a capacităților și influenței actorilor. Pentru a compensa aceste ambiguități și a-și realiza obiectivele de prestigiu, elitele se orientează după statutul internațional, consacrat în ierarhia marilor puteri, în care războiul reprezintă o modalitate de acces și promovare. Deși sunt motivate de recunoaștere, războaiele sunt, la rândul lor, bazate pe reprezentări și planuri eronate, iar strategia militară recurge la argumentări simplificate, fundamentate pe interpretarea selectivă a unor războaie, considerate exemplare. Reiese că incertitudinile sociale dau naștere unor construcții, unor mentalități colective care pot fi, în teorie, modificate pentru a reduce costurile unor activități, ca rivalitatea dintre actorii majori (Hironaka 2017).

Există și alte idei referitoare la putere în relațiile internaționale. Adepții poststructuraliști ai studierii discursului, ca Școala de la Copenhaga, sau unii teoreticieni critici ne pot ajuta să înțelegem felul în care elita politică a unui stat alege să își definească scopurile, un criteriu util, după cum vom vedea. Această definiție reprezintă o activitate de

³⁶ În această perspectivă, A. I. Johnston a argumentat că tradiția chineză clasică și gândirea strategică modernă a RPC sunt caracterizate de un așa-numit realism cultural, care recomandă folosirea forței, atunci când este profitabil și când sunt mari șanse de succes (A. I. Johnston 1995). *Cei șapte clasici militari* reprezintă corpul principal de lucrări pe care le-a analizat, dintre care *Arta războiului* este cea mai cunoscută (2013 [2023]). Textele lui Mao sunt un exemplu util (Mao [1936]2008; A. I. Johnston 1996). A doua cultură strategică opusă este cea pacifistă, ilustrată de confucianism (Confucius 1996). Și în istoria tradițională chineză, forța este evaluată în mod ambivalent, mai ales în ceea ce îl privește pe Primul împărat, Qin Shi Huangdi (Ts'ien 1895-1905). A. I. Johnston argumentează cu ideea potrivit căreia distincția dintre politici *statu-quo* și revizioniste, referitoare la obiectivele Chinei contemporane, este ambiguă (A. I. Johnston 2003).

³⁷ După cum recunosc adepții curentului, Școala Engleză este o sursă de inspirație pentru constructivism (Wendt 2011[1999]).

putere, este impusă societății și altor actori printr-o combinație de propagandă și cenzură și este importantă ca una dintre modalitățile de apariție a unui conglomerat de putere prin care comunitatea își dobândește o stabilitate iluzorie, în viziunea adepților interpretării (Buzan, Wæver și de Wilde 2011). Alte concepții leagă statutul de putere de rolul deținut în economia mondială capitalistă sau de felul în care sunt definite identitățile de gen, însă curentele discutate în acest paragraf au un nucleu ideologic și tind spre simplificări sau spre chestiuni normative, ceea ce mi se pare mai puțin util pentru scopurile studiului (Weber 2011[1919]; Ungureanu 2010).

Până acum, în această secțiune, m-am ocupat de descrierea concepțiilor despre putere din disciplina relațiilor internaționale. O parte a cercetărilor se referă la diferitele consecințe ale acesteia, în special în ceea ce privește impactul unor distribuții de putere asupra stabilității internaționale, asupra șanselor de izbucnire și asupra magnitudinii războaielor sau asupra politicilor promovate de diverși actori (Wight 1998). Aici, intră dilema securității, teoriile despre balanțele de putere, despre rolul hegemoniilor, despre balansare, aliniere și alianțe, despre tranziția de putere sau despre gradul de concentrare a resurselor la nivel sistemic (Geller și Singer 1998). Alte tradiții de cercetare, aflate încă în curs de configurare, se ocupă de diferența dintre comportamentul marilor și micilor puteri, mai ales de cele din urmă (Lemke 2002, Buzan 2003, A. Miroiu 2005).

Legătura dintre anarhie și război este fundamentală pentru definirea puterii și a marilor puteri. Dacă relațiile internaționale sunt dominate de conflictele violente dintre state, așa după cum argumentează realiștii, atunci actorii majori sunt cei care exercită cea mai mare influență asupra cursului confruntărilor, ca urmare a conversiei resurselor și instrumentelor politico-militare. Deci presupunerile ontologice sau descrierile sistemelor internaționale sunt importante și pentru aceste chestiuni definiționale. Dezbaterile neo-neo a arătat că nu există o conexiune necesară între absența unei puteri comune, legitime și războiul dintre state și că explicațiile trebuie să ia în calcul definirea intereselor și elementele contextuale, ca evaluarea utilității și schimbările de putere.

Constructiviștii au marcat un gol, punctând chestiunea ontologică, pe urmele Școlii Engleze. Este important dacă privim lumea ca fiind

dominată, în ultimă instanță, de violență, lăcomie, sau de tendințe spre armonie, deoarece înțelegerea scopurilor puterii ne ajută mult în a o conceptualiza mai clar și mai distinct. Discuția nu a progresat foarte mult dincolo de acest moment, iar chestiunile ontologice sunt imposibil de decis la nivel filosofic. Din acest moment, pentru realizarea scopurilor studiului, este preferabil a porni de la o serie de presupuneri și a închide momentan discuția.

Disciplina relațiilor internaționale subliniază distincția dintre puterea relațională, bază și instrumente și se concentrează asupra ultimelor două idei. Conceptul capacităților este esențial, iar sensul său este legat direct de teoriile referitoare la centralitatea violenței politice și a amenințărilor cu forța. Ca și în alte tipuri de studii sociale, problema nedeterminării ne arată că abordările realiste, liberale sau constructiviste pot coincide în anumite situații în care conflictele de anvergură sunt mai probabile (rivalități, naționalism, decuplare etc.). În consecință, și problema definirii puterii se poate simplifica în contextele respective, deoarece scopurile și zonele tematice sunt mai ușor de creionat.

Preferința relațiilor internaționale pentru capacități a condus la nenumărate critici, detaliate în această secțiune. Eu nu o consider problematică, atâta vreme cât este clar că vorbim despre resurse, adică despre niște valori-mijloc, subordonate unor scopuri mai generale. În general, urmând argumentele lui D. A. Baldwin, cred că trebuie subliniată și diferența dintre bază (populație, economie, calitatea guvernării etc.), instrumente (diplomație, buget, forțele armate), domeniu (o categorie de actori, o regiune) și zona tematică (relațiile dintre puterile nucleare versus cu actori dezarmați, de exemplu). Dacă înțelegem importanța contextualizării, putem evita cele două erori, de a reduce puterea la un simbol convențional (portavioane, de pildă), sau de a gândi în mod circular (cei care câștigă sunt cei mai puternici); mai multe detalii vor fi tratate în secțiunea următoare, referitoare la actorii majori.

1.3. Ce este o mare putere?

Există un sens restrâns al termenului de mare putere, anume de actor care se bucură de o importanță specială, de o influență mai mare asupra

celorlalți cu care întreține relații internaționale (Gerring și Christenson 2017). Divergențele apar după ce trecem de această semnificație comună și relativ banală și provin din abordările și teoriile mai generale, împărtășite de specialiști, din cerințele practice ale cercetării și din starea generală a domeniului de studiu. Trebuie făcută și o distincție clară între concept și operaționalizare, nu doar din motive metodologice (Dahl 1957), ci și pentru că, în cazul Chinei, diavolul se ascunde în spatele detaliilor măsurătorilor, după cum vom vedea. Consider însă că există suficiente elemente pentru a realiza o opțiune ideatică bine argumentată.

Conceptul de mare putere este legat de război, în disciplina relațiilor internaționale, după cum am văzut mai sus. Unele abordări din domeniu contestă tăria și anvergura legăturii dintre aceste două idei, deși există o oarecare convergență în cazurile cele mai evidente și acest lucru este valabil și pentru rivalitatea sino-americană. Problemele definiționale continuă chiar și în cazul în care cercetătorii împărtășesc aceeași paradigmă. A. Miroiu a arătat că ideile realiste despre putere nu coincid întotdeauna cu lista consensuală a actorilor majori, din ultimele sute de ani, existând excepții importante pentru fiecare dintre conceptualizări (A. Miroiu 2005, 28-42).

Care este cauza? Una dintre probleme ar fi concentrarea asupra unui singur criteriu, de obicei capacitățile militare sau succesul în război, care acoperă majoritatea sensurilor termenului de mare putere (*Ibidem*). Alte caracteristici menționate sunt: anvergura intereselor; recunoașterea internațională (ca practică, mai curând, decât ca formalitate) sau diferite combinații între ele (*Ibidem*). Pentru autor, ultima abordare pare cea mai promițătoare, deși și ea se confruntă cu probleme, legate mai curând de operaționalizare decât de conceptualizare, iar opțiunea finală nu este prea clară, ceea ce poate reflecta starea domeniului relațiilor internaționale (*Ibidem*).

Chiar dacă definițiile sunt imperfecte, cercetările empirice au indicat tendințe importante. Lucrarea clasică a lui J. Levi a arătat că există o corelație între marile puteri și război și că frecvența conflagrațiilor tinde

să scadă invers proporțional cu magnitudinea (J. Levy 1983)³⁸. Confruntările de anvergură tind să fie legate și de declinul puterii dominante, cel puțin odată cu începutul Revoluției Industriale, de când avem acces la date mai bune (Geller și Singer 1998). În același timp, există alte categorii mai bine corelate cu ocurența războaielor, ca geografia și regimul politic, variabilele explicative sunt numeroase, mecanismele cauzale sunt neclare și nu știm exact cum toate acestea interacționează (Bremer 1992, Geller și Singer 1998).

Cum lucrurile sunt confuze, câteva alegeri conceptuale sunt necesare și vor fi detaliate de-a lungul studiului. Eu mă încadrez în perspectiva filosofică realistă și consider că violența reprezintă principala problemă a politicii, care implică relațiile dintre grupuri, în condițiile în care puterea rămâne conceptul de bază. Deci, trebuie conceptualizată în legătură cu forța și cu amenințarea cu forța. Voi urma distincția dintre puterea ca relație de influență între actori, în această zonă tematică, mijloacele (bazele și instrumentele) și domeniul (actorii), chiar dacă operaționalizarea se va referi la combinații între capacități.

În primul rând, trebuie clarificat ce înseamnă forța și amenințarea cu forța. Există o literatură bogată despre război și descurajare și un sentiment că intrăm într-un nou Război Rece. Prin urmare, un actor major este cel care poate mobiliza instrumentele care să-i permită exercitarea unei influențe excesive în acest domeniu. Pentru operaționalizare, voi folosi cercetările lui G. Goertz, P. F. Diehl și A. Balas, care definesc un spectru al relațiilor de forță, demarcat de război și armonie, care cuprinde rivalitățile intense, ușoare, pacea rece, relațiile prietenoase și comunitățile de securitate (Goertz, Diehl și Balas 2026).

Apoi, trebuie ales un sens al puterii. Concepând ideea ca fiind una relațională, mă voi axa pe capacitățile legate de forță și amenințarea cu

³⁸ Aceste cercetări continuă demersurile lui L. F. Richardson, care a arătat că ocurența războaielor urmează o distribuție Poisson (adică sunt rare, în raport cu ocaziile), iar relația dintre ocurență și magnitudine, o lege de putere (câteva războaie domină din punctul de vedere al pierderilor) (Richardson 1944, Richardson 1948, Gledish 2020). Studiile au inspirat dezbaterile privind viitorul războiului din deceniul trecut, odată cu teza lui S. Pinker despre declinul violenței, intens contestată de autori ca N. N. Taleb și alții (Pinker 2019[2011], Cirillo și Taleb 2016). Rezultatele sunt neconcludente, deoarece se referă la tendințe pe termen lung (Spagat 2017; Braumoeller 2019).

forța. Aici, urmează o a treia alegere, cum trebuie gândite resursele puterii. Voi folosi teoria tranziției de putere, deoarece acest program de cercetare a acordat o atenție specială definirii și operaționalizării elementelor puterii, demersuri care continuă și acum și care sunt utile, datorită orientării metodologice behavioriste, care conduce la o înclinație spre indicatori clari și bine stabiliți.

În această paradigmă, puterea este definită în termeni de control (Organski și Kugler 1981, 5). Este o relație politică, ce depinde de felul în care actorii folosesc un set de resurse, create și mobilizate în cadrul unei societăți mai largi (*Ibidem* 8). Resursele permit folosirea unor instrumente, pentru a recompensa sau a sancționa alți actori internaționali, iar cea mai mare parte a relațiilor de putere intră în această categorie (*Ibidem* 5). În ultimii două sute de ani, lumea a trecut printr-o serie de schimbări sociale radicale, deci relațiile de putere sunt și ele dinamice, iar acest caracter procesual poate conduce la tranziții, răsturnări sau depășiri în cadrul relațiilor de putere.

Forța este o tentativă extremă de a obține controlul prin coerciție sau în mod direct, pentru acest program de cercetare (Organski și Kugler 1981, T. C. Schelling 2020[1966]). Constrângerea permite un grad de alegere mai mare decât războiul, iar cel din urmă, un fenomen rar, poate oferi o modalitate de a testa distribuția de putere (Organski și Kugler 1981; A. Miroiu 2005). Forța militară este un instrument, produs al capacității demografice, economice și politice a actorilor, care rezultă în unități militare și tehnologie (Organski și Kugler 1981, 8-9). Spre deosebire de majoritatea adeptilor programului tranziției de putere, eu consider că armele nucleare fac de negândit războiul de amploare dintre marile puteri, ceea ce înseamnă că nu avem un test clar al puterii în relațiile internaționale, că depindem mult de prejudecăți și de teorii și că avem nevoie de abordări nuanțate despre forță, despre amenințarea cu forța și putere.

Teoria tranziției de putere depinde de o perspectivă asupra dezvoltării sociale și ordinii politice, articulată de A. F. K. Organski (A. Organski 1965). Ea a fost elaborată la începutul Războiului Rece și considera că fiecare actor trebuie să treacă printr-un stadiu evolutiv simplu, cu etape bine demarcate, de la unificare, la bunăstare, o alternativă

evidentă la teoriile radicale. Tranziția de putere este analoagă tranziției demografice, modernizarea producând un boom de putere, pe măsură ce societățile sunt afectate de procesele de modernizare, începute acum două secole³⁹. Eu voi urma o concepție braudeliana aici, în care este important termenul lung, iar relațiile dintre sectoare și etape nu sunt atât de rigide.

*
* *

Discuțiile despre putere au revenit în atenția specialiștilor din cadrul relațiilor internaționale. Sfârșitul Războiului Rece a fost acompaniat de nesfârșite dezbateri despre hegemonie, unipolaritate, riscul intervențiilor umanitare și balansarea soft. Nu numai că nu au condus la rezultate clare, dincolo de respingerea empirică a concepției despre balansare ca tendință principală a sistemului internațional, dar acum sunt și depășite. Agresiunea Rusiei împotriva Ucrainei, înarmarea Chinei și tensiunile din jurul Taiwanului au adus în prim plan problematica războiului și a rivalităților dintre marile puteri, la fel ca și în timpul (primului) Război Rece.

În acest capitol, m-am ocupat de chestiuni conceptuale. Pentru a înțelege statutul și nivelul de putere al RPC, trebuie să avem un sens clar despre ce înseamnă puterea în relațiile internaționale și despre marile puteri. În cazul subiectului studiului, lucrurile se complică, deoarece diferențele conceptuale și de operaționalizare duc la rezultate empirice diferite și la recomandări politice opuse. Prin urmare, opțiunile ideatice și empirice trebuie să fie asumate în mod explicit și bine argumentate (Heim și Miller 2020).

Noțiunile despre putere sunt încă vagi. Trecerea în revistă a principalelor idei a arătat că există mai multe perspective, că discutăm despre noțiuni care necesită elaborări suplimentare și că teoriile și interpretările sunt cel puțin la fel de importante ca și studiile concrete. Tradițiile disciplinare joacă și ele un rol aici. Din fericire, nu avem de ales între multe abordări și există un sens minimal.

³⁹ Practic, sunt două tranziții, modernizarea internă și schimbarea politică internațională (A. Organski 1958; A. Organski 1965). Teoria tranziției de putere este și o alternativă la teoriile clasice ale imperialismului (Lenin 1970 [1917]). Concepția marxistă inițială a fost favorabilă expansiunii coloniale (Marx și Engels 1998).

În studiile sociale, sunt mai frecvente concepțiile relaționale sau structuraliste. Puterea este legată, acolo, de probleme ca democrația, capitalismul și progresul, iar o întrebare importantă, în context american, se referea la relația dintre putere și drepturi, sau la șanse egale. Pluraliștii au conchis că există o tendință spre egalitate politică, chiar dacă este realizată imperfect, deoarece tăria relațiilor de putere diferă în funcție de baze, instrumente, domeniu și anvergură. Elitiștii susțin că diversitatea politică este limitată, ca meniurile de fast-food, nici această dezbatere nefiind decisă, după cum arată criticile despre cei 1% și *deep state*.

Relațiile internaționale tind să adere la concepții în termeni de capacități. Tradițional, acest sens este legat de războiul total și de posibilitatea mobilizării resurselor sociale de către state, dar a suferit multe nuanțări și contestări. Realismul a transformat această noțiune într-o marcă a doctrinei, dar teoriile rivale au modificat semnificația și referința sa, începând cu liberalismul neoinstituțional și cu abordările critice. Constructivismul a modificat rolul și formulările puterii, iar poststructuraliștii au dizolvat actorii și au evidențiat caracterul discursiv al socialului.

Chiar și definițiile clasice ale puterii în termeni de capacități au probleme. După cum am văzut, sinteza lui A. Miroiu a indicat că specificările simple sau combinate ignoră cazuri de mari puteri sau exagerează rolul unor actori internaționali. Pare că o mai bună contextualizare este importantă, pentru a folosi un concept mai bine definit. Există un sens clar despre ce înseamnă capacități, și nelămuririle se referă mai curând la chestiuni de nuanțe.

Știm și unele lucruri despre cum contează capacitățile statelor. Marile puteri sunt mai războinice decât alți actori internaționali, declinul puterii dominante crește riscul ocurenței războaielor de anvergură, iar puterea ca resursă nu este singurul factor care trebuie luat în calcul pentru a înțelege violența politică internațională. Majoritatea acestor rezultate au fost obținute în cercetări statistice, care au fost completate de alte metode pentru a ilustra mecanismele cauzale. După cum am văzut, modelele formale au investigat felul în care schimbările distribuției puterii, viteza acestora sau interacțiunea dintre capacități și preferințe pot influența deciziile de recurs la forță.

Există și incertitudini importante despre cauze și corelații. Statistic, rolul explicativ al puterii este limitat de alți factori, ca geografia, regimul politic, cooperarea economică și alții, ceea ce înseamnă că trebuie să combinăm, în continuare, metodele, cu toate riscurile aferente. Rolul armelor nucleare nu poate fi cercetat empiric, deoarece descurajarea depinde de o legătură contrafactuală, iar numărul cazurilor este limitat și dificil de interpretat. Numărul factorilor, corelați cu rivalitățile și conflictele, este mare, pentru o analiză statistică, nu știm exact cum se manifestă influența fiecăruia și cum interacționează

Pentru a tăia nodul gordian, voi recurge la teoria tranziției de putere. Aceasta conține o teză destul de clară, care leagă schimbarea distribuției capacităților la nivelul marilor puteri și cel sistemic de anumite efecte politice. Ea recurge la o abordare pozitivistă și adepții săi dedică eforturi importante operaționalizării conceptelor și testării afirmațiilor. Prin urmare, am recurs la instrumentele sale ideatice pentru a răspunde întrebărilor privind statutul și nivelul de putere al Chinei.

Teoria tranziției de putere face parte din abordarea modernizării, care consideră că Revoluția Industrială reprezintă un punct de ruptură. Problema ascensiunii, statutului și nivelului de putere al Chinei este un fel de a ne întreba despre caracteristicile progresului social și despre efectele sale internaționale, mai precis, dacă o dezvoltare pașnică reprezintă un scenariu credibil. Am încadrat teoria într-o abordare braudeliană mai rafinată și am modificat variabila dependentă și operaționalizarea unor variabile. Capitolul următor va fi dedicat subiectelor respective.

CAPITOLUL 2

TEORIA TRANZIȚIEI DE PUTERE: O ABORDARE METAFORICĂ

Puterea rămâne un concept neclar. Ambiguitățile sale, detaliate anterior, se intersectează cu ideologia și politica, ducând la nenumărate confuzii, dintre care fac parte și cele referitoare la nivelul de putere al Chinei. Nu doar că nu știm sigur cum să situăm acest actor, despre care avem o idee vagă că ar conta, dar impactul politicilor sale și tipurile de interacțiuni pe care le anticipăm sunt strâns legate de noțiunile noastre despre putere și efectele sale. Aici, noi înseamnă și România și comunitățile occidentale, în sens larg.

Teoria tranziției de putere clarifică unele dintre aceste problemele legate de sens și definiție. Ea pornește de la aceeași tradiție de gândire ca și realismul, dar este mai apropiată de curentele din alte discipline sociale și și-a definit propria identitate academică în jurul unui program pozitivist (behaviorist) de cercetare (Organski 1958; Kolodziej 2007). Ca și *Correlates of War*, este unul dintre cele mai vechi demersuri din domeniul relațiilor internaționale, continuă și în prezent și a condus la mai multe rezultate⁴⁰. Legătura dintre paritate și ocurența războiului este singura relație definită în termeni de putere care a trecut de testările statistice cumulative și recurente, realizate în ultimele decenii, chiar dacă este doar unul dintre factori și interpretarea sa variază (Geller și Singer, 1998).

Subiectul teoriei tranziției de putere este și important, și destul de strict delimitat. Teoria își propune să explice doar cele mai serioase războaie dintre actorii internaționali și insistă, în operaționalizări, să ia în calcul numai înfruntările care au produs costuri cel puțin la fel de mari ca și cele precedente (Organski și Kugler 1981). Ea este restrânsă la marile puteri și la perioada deschisă de Revoluția Industrială. Reprezintă o teorie de anvergură

⁴⁰ O parte a contribuțiilor se regăsește la: <https://transresearchconsortium.com>. (The TransResearch Consortium 2024).

medie, cu un fundament filosofic realist și o operaționalizare behavioristă, caracteristici care o fac ideală pentru scopurile acestui studiu.

Ca și alte concepții din domeniu, teoria tranziției de putere este apropiată și de felul în care gândesc elitele. Popularitatea lucrărilor lui G. Allison se datorează, în parte, răspândirii ideilor acestei perspective, argumentate într-o manieră simplificată și cu mai puține scrupule metodologice (Allison 2022[2017]). Această învecinare reprezintă o sabie cu două tăișuri în studiile sociale, deoarece, pentru unii autori, reprezintă o confirmare a virtuților conceptuale expuse de diverse școli, în timp ce pentru alții, este o renunțare la valorile intelectuale ale căutării adevărului și neutralității în cercetare (Weber 2011[1919]; Cox 1999[1981], Mearsheimer 2007[1994]).

Există mai multe versiuni ale teoriei. Formularea originală îi aparține lui A. F. K. Organski, în *World Politics* (Organski 1958), a fost rafinată conceptual și metodologic în *The War Ledger* (Organski și Kugler 1981) și a fost intens dezbătută în *Parity and War* (Kugler și Lemke 1996). Diferite dezvoltări au însoțit acest proces, fiind o sinteză utilă (Tammen, Kugler și Lemke 2017), iar mai multe evaluări se regăsesc în lucrările lui D. Geller, J. Singer, E. Kolodziej (Geller și Singer 1998; Kolodziej 2007) și în *Parity and War*. În România, teoria este explicată de S. Soare (Soare 2013a), autoarea realizând și un studiu empiric, dedicat puterii americane, la începutul deceniului trecut (Soare 2013b).

Voi aduce câteva modificări teoriei tranziției de putere. Voi menține anarhia drept punct de reper al relațiilor internaționale, concepând-o ca parte a unui continuum, în tradiția Școlii Engleze, în special a lui A. Watson, H. Bull și B. Buzan (Bull 1998[1977]; Buzan 2000[1991]; Watson 1992). Aici, actorii beneficiază de o autonomie sporită, prin comparație cu tipul ideal ierarhic al societății statale, și pot, în unele situații, să ignore stimulentele induse de relațiile de putere. Desigur, există limite, însă așa putem înțelege de ce SUA nu au reușit să convingă URSS să renunțe la programul său nuclear, chiar dacă primul se situa la apogeul puterii sale, sau de ce este dificil, pentru Washington, să impună o linie clară în războiul din Orientul Mijlociu.

Și alte diferențe sunt strâns legate de discuțiile conceptuale. Voi înlocui războiul cu conflictul și voi integra teoria într-o perspectivă braudeliană mai nuanțată despre schimbarea socială și relațiile dintre sectoare. Consider că teoria descurajării raționale este mai coerentă decât interpretările propuse de mai mulți cercetători din cadrul programului tranziției de putere, deoarece evidențiază diferența dintre vulnerabilități, un concept relațional și capacități, care se referă la resurse (Wohlstetter 2009[1968], Keohane și Nye 1977[2009]). În ceea ce privește operaționalizarea, am preferat să recurg la estimarea PIB după ratele de schimb, iar toate acestea sunt detaliate în a doua secțiune a capitolului.

Structura capitolului urmează aceste considerente. Prima secțiune este dedicată ilustrării importanței ideilor, interpretărilor și teoriilor pentru înțelegerea statutului de putere, a tendințelor și impactului politicilor Chinei contemporane. Voi folosi trei perspective importante referitoare la nivelul puterii, la traiectoria capabilităților și la impactul schimbărilor pentru a ilustra diversitatea ideilor, predicțiilor și a propunerilor de politici, elaborate de G. T. Allison, de H. Brands, M. Beckley și D. Shambaugh. Exemplificarea este utilă, în condițiile existenței unui scepticism față de teorii, îndeosebi în România.

Următoarea secțiune se referă la teoria propriu-zisă. Voi detalia principalele sale argumente, accentuând contextul, variabilele independente și dependente, domeniul (actorii), zona tematică, mecanismele cauzale și orientarea epistemologică și metodologică, continuând ideile din primul capitol despre putere, resurse și rafinarea conceptuală. Tot aici, sunt incluse și o serie de critici și de reformulări. Spre final, am subliniat unele modificări și ajustări, utile scopurilor studiului de față.

Cea de-a treia secțiune este dedicată operaționalizării. Am selecționat variabilele referitoare la putere și am trecut peste acelea care sunt importante în cadrul abordării, dar nu mă ajută suficient în obținerea răspunsurilor dorite în acest demers, ca satisfacția elitelor și gradul de conflict. Am avut în vedere capacitățile demografice, economice, politice și militare. Voi folosi doi indici bazați pe primele trei concepte pentru a stabili nivelul și statutul de putere al Chinei, în ultimul capitol al lucrării.

2.1. Teorie și putere în cazul Chinei

În această secțiune, voi descrie trei analize ale capacităților curente, ale tendințelor acestora și ale consecințelor lor în ceea ce privește comportamentul extern al RPC și gradul de conflict la nivel internațional. Vreau să evidențiez felul în care că opțiunile teoretice și operaționale pot schimba rezultatele, motiv pentru care trebuie să fim foarte atenți la ce teorie folosim și cum o aplicăm (Heim și Miller 2020, 2-3). Cunoașterea procesului despre pace și război mai are încă un drum lung de parcurs și putem, astfel, deveni mai conștienți de prejudecățile noastre și de felul în care pot distorsiona înțelegerea. Exemplele sunt trei interpretări importante ale Chinei și relațiilor sino-americe.

Primul îi aparține lui G. T. Allison, care a popularizat sintagma de capcană a lui Tucidide (Allison 2022[2017]). În celebra istorie antică, ascensiunea Atenei a speriat decidenții din Sparta, care au declanșat un război preventiv, în urma căruia ambele părți au avut de pierdut, iar Grecia clasică a intrat în declin (Thucydides 1966). Autorul american consideră că ceva similar s-ar putea întâmpla și în zilele noastre, între SUA și RPC și recomandă autorităților de la Washington o politică moderată față de Beijing. Lucrarea sa a avut un impact important în rândul elitelor⁴¹.

Demersul se bazează pe un articol și un proiect de cercetare. G. T. Allison adună 16 cazuri în care a avut loc o schimbare a relațiilor de putere în ultimele cinci sute de ani și argumentează că, în trei sferturi, a rezultat război. El folosește o operaționalizare care tinde să amplifice capacitățile RPC, în special prin recursul la Produsul Intern Brut (PIB), bazat pe paritatea puterii de cumpărare (PIB). Domeniul prea extins combină epoci și tipuri de actori diferiți, situație care poate oferi argumente pentru teza contrară (stabilitatea bipolarității), mai ales că discutăm despre perioade în care războaiele erau frecvente.

Autorul nu este un specialist în problemele chineze și totuși recurge la un ton hauteur, care, pe alocuri, dăunează calității argumentelor. El evocă în exces autori destul de controversați, ca S. Huntington și H. Kissinger, tinde să reinventeze roata și invocă clișee, ca metafora

⁴¹ Istoria lui Tucidide devine populară ori de câte ori relațiile internaționale sunt polarizate (Guzzini 2000).

strategică a jocului de Go. Teza este interesantă, dar este banală, în contextul cercetărilor din cadrul disciplinei relațiilor internaționale și al discuțiilor despre China. Ceea ce este important aici este că G. T. Allison conchide că RPC deține o superioritate materială față de SUA și că rezultă un risc ridicat de război.

A doua lucrare este scrisă de H. Brands și M. Beckley. Punctul de pornire este opus, în comparație cu cel al lui Allison, dar consecința este identică. Pentru cei doi autori, capacitățile RPC au atins un punct maxim și, acum, a început o perioadă de declin, iar decidenții de la Beijing ar fi tentați să declanșeze un război preventiv, care le oferă ocazia de a suprima nemulțumirile interne, provocate de problemele economice și sociale nerezolvate de către autorități (Brands și Beckley 2022). Următorul deceniu, până spre 2035, ar trebui să fie cea mai riscantă perioadă, din această perspectivă.

Autorii recurg la o serie de argumente teoretice și metodologice specifice. Ei consideră că puterea Chinei este supraestimată în mod nejustificat, iar unul dintre ei, M. Beckley a propus o alternativă la PIB, despre care consideră că exagerează capacitățile statelor mai sărace, dar cu populații mai mari (Beckley 2018). *Danger Zone* adoptă și o concepție referitoare la distribuția de putere, în care războiul nu este consecința creșterii influenței sau a resurselor, ci a fricii de declin și a cauzelor interne (Brands și Beckley 2022). Deloc surprinzător și această explicație este, în mare, compatibilă cu datele pe care le avem la dispoziție.

Ca și în cazul lui G. T. Allison, stilul retoric este important în economia lucrării. H. Brands și M. Beckley se consideră *contrarians*, cercetători care au acces special la adevăr și ale căror idei sunt pe nedrept ignorate de elite și de publicul larg (Brands și Beckley 2022). Nu este clar de ce războiul ar fi o soluție preferabilă unor politici sociale și economice, atunci când vorbim despre state mari, dotate cu arsenale nucleare, a căror confruntare ar fi foarte costisitoare. Reținem și de aici că RPC este într-un declin de putere, nu a ajuns la nivelul deținut de SUA, rezultând un risc ridicat de război.

A treia lucrare îi aparține lui D. Shambaugh (D. L. Shambaugh 2013; D. L. Shambaugh 2022). Autorul este unul dintre cei mai importanți

specialiști în probleme chineze și a contribuit mult la popularizarea studiilor regionale printr-o serie de lucrări colective și manuale (D. L. Shambaugh 2020). El se inspiră din idei relaționale și liberale despre putere, ia în calcul mai multe teme/domenii (securitate, diplomatie, economie, cultură și guvernanta globală) și nuanțează între putere, influență, versiunile *hard* și *soft*. China ar fi a doua putere la nivel global, dar una cu un caracter parțial, abilitățile sale variind în funcție de sectoare, concluzie pe care a menținut-o și în publicații mai recente (D. L. Shambaugh 2013).

Autorul se bazează pe sute de interviuri, pe diferite texte, pe experiența sa personală și pe literatura de specialitate. China este o putere în ascensiune, dar viitorul este deschis, iar războiul nu reprezintă un rezultat prestabilit. Un rol important este deținut de alegerile elitelor, iar D. Shambaugh evidențiază, aici, deciziile lui Xi Jinping, care a stabilit o politică externă și de securitate mai ambițioasă pentru China. Reacțiile decidenților americani, începând mai ales cu administrația Trump, sunt și ele analizate, dar cu toate exagerările acelei guvernări, hotărârile au avut o bază reală de pornire (D. L. Shambaugh 2013).

Metodologia lui D. Shambaugh este mai nuanțată. Pentru evaluarea capacității economice, în contextul relațiilor de putere, autorul recurge la PIB estimat după ratele de schimb, care, în cazul RPC, dă o valoare mai mică decât PIB PPP. În general, este foarte atent să arate că puterea chineză are limite, în special în ceea ce privește componentele mai rafinate sau greu de estimat și îi critică pe cei care exagerează superioritatea Beijingului. Interviurile și experiența autorului îi permit să ofere o înțelegere nuanțată a puterii (D. L. Shambaugh 2013).

Chiar dacă specialistul are o perspectivă de susținut, stilul este mai precis și mai nuanțat, decât în cazul lucrărilor de mai sus. Intențiile lui D. Shambaugh par să fie de a educa publicul occidental, de a încuraja studiile academice despre China și regiunea Asia-Pacific și de a modera excesele retorice. Nu este totuși clar dacă RPC trebuie să dețină o anvergură globală deplină pentru a fi o mare putere, deoarece un actor major poate avea o superioritate regională, dacă regiunea în sine este centrală, cum s-a întâmplat în perioada de apogeu a Europei Occidentale. De reținut, aici, că Beijingul este în ascensiune, a doua putere după Statele

Unite, că ale sale capacități sunt dezvoltate în mod inegal și că un război nu va urma cu necesitate sau cu o probabilitate foarte ridicată.

Se observă ușor cum, din date similare, reies concluzii diferite, chiar opuse. Puterea Chinei este fie superioară, fie inferioară, fie undeva între, iar perspectivele sale sunt fie de creștere, fie de prăbușire, fie mai puțin certe. În primele două cazuri, reiese același rezultat, războiul dintre SUA și RPC devine foarte probabil, chiar dacă factorii invocați sunt contradictorii, iar în al treilea, viitorul este deschis. Cele trei lucrări ilustrează, astfel, importanța opțiunilor teoretice, metodologice și operaționale clare și bine argumentate, fără de care concluziile, aparent practice, ne pot induce ușor în eroare (Keynes 2009[1936]; Heim și Miller 2020).

2.2. Teoria tranziției de putere: principalele argumente

Acest program de cercetare pornește de la ideea că schimbarea relațiilor dintre capacități reprezintă un moment periculos, la nivel sistemic⁴². Paritatea resurselor de putere permite oricărui actor major să aibă o șansă de a se impune prin forță, în cazul unui conflict. Această speranță, încredere, combinată cu existența unor nemulțumiri importante față de ordinea mondială, reprezintă explicația fundamentală pentru războiul dintre marile puteri: puterea dominantă poate fi contestată militar de un alt actor important; o mare putere revizionistă are o șansă să se impună prin forță. Schimbările capacităților sunt mai importante sau mai ușor de studiat de la începutul Revoluției Industriale, care demarchează domeniul de aplicare a acestei teorii (Organski 1958; Organski și Kugler 1981; Tammen 2000; Tammen, Kugler și Lemke 2011; Tammen, Kugler și Lemke 2017).

Sistemul internațional este o semianarhie, mai bine organizat decât cred mulți dintre realiști, dar mai haotic decât cer planurile reformatorilor (Watson 1992). Ordinea internațională este produsul interesat al unei ierarhii de putere, care cuprinde o putere dominantă, mari puteri, puteri mijlocii și puteri minore (Organski 1958, Soare 2013a). Atâta vreme cât hegemonul și cei mai importanți actori consideră că au de câștigat din

⁴² Am preluat expresia lakatosiană de proiect de cercetare de la E. A. Kolodziej, pentru a sublinia orientarea metodologică pozitivistă, empirică a teoriei tranziției de putere (Kolodziej 2007).

menținerea acestei formule, nu au loc războaie generale, ceea ce nu exclude conflicte imperiale sau alte tipuri de intervenții (Vasquez 1993). Conflagrațiile mondiale au produs cele mai multe victime și au avut impactul cel mai important asupra sistemului internațional, conducând, printre altele, la o schimbare temporară a relațiilor de putere (Cirillo și Taleb 2016).

Deci războiul este provocat de speranța de a învinge, pentru un actor revizionist, de creșterea incertitudinii referitoare la menținerea ordinii internaționale (Vasquez 1996). Există o fereastră a riscului, din momentul în care diferența de putere se reduce, apoi continuă spre paritate, pentru ca, în final, pozițiile de putere să fie inversate. Conflictul poate fi declanșat, potrivit formulărilor actuale, de ambele părți fie în sens preventiv (pentru a opri tranziția), fie în sens anticipativ, pentru a o accelera (Tammen, Kugler și Lemke 2017). Incertitudinea nu se referă doar la șanse, ci și la alegeri, așa după cum a arătat James Morrow, deoarece decidenții au opțiunea de a lupta sau de a negocia, războiul este costisitor, dar orice acord este instabil, din cauza anticipării schimbării relațiilor de putere (Fearon 1995; Morrow 2000)⁴³.

Concepția despre capacități reprezintă unul dintre elementele distinctive ale teoriei tranziției de putere. Cercetătorii din cadrul programului consideră că războiul general modern presupune mobilizarea întregii societăți și convertirea resurselor în forțe militare de dimensiuni mari și bine dotate și, de aici, identifică necesitățile. Capacitățile principale sunt cele demografice, cele economico-tehnologice și cele politice. Dintre acestea, primele două sunt mai ușor de evaluat, iar cea din urmă ridică unele probleme, deși specialiștii continuă studiile pentru realizarea unor concepte și măsuri mai bune (Organski și Kugler 1981; Fisunoglu și alții 2020).

Nemulțumirile reprezintă a doua cauză a războaielor dintre marile puteri. Programul de cercetare se leagă, aici, de studiile referitoare la naționalismul modern și la politica internă, în general. În cazul marilor puteri, este, mai curând, vorba despre un naționalism expansionist, o variantă de imperialism, pentru care războiul ajunge să fie privit ca

⁴³ Una dintre concluziile dezbaterii câștiguri relative – câștiguri absolute, după cum am văzut anterior.

singura ieșire dintr-o situație inacceptabilă⁴⁴. Gradul de satisfacție reprezintă explicația pentru care unele tranziții de putere nu au condus la război, însă acest aspect al programului de cercetare trebuie să fie îmbunătățit (Vasquez 1996; Kolodziej 2007).

Domeniul de aplicare a teoriei tranziției de putere este limitat. Ea se referă, în principal, la marile puteri, odată cu modernizarea și explică războiul din Crimeea, războiul franco-prusac, cele două războaie mondiale și competiția bipolară dintre 1945 și 1989 (Organski și Kugler 1981; Vasquez 1996). Revoluția industrială și schimbările demografice au oferit comunităților politice resurse masive pentru a-și susține obiectivele, cu condiția ca acestea să își dezvolte capacitățile de cuprindere, de extracție și de alocare, pentru a se ridica la nivelul potențialului material. Modernizarea socială și economică trebuie coordonată cu cea politică, o sarcină dificilă, care explică existența decalajelor de dezvoltare, decalaje care sunt sursa tranziției de putere în relațiile internaționale (Organski și Kugler 1981).

Zona tematică a teoriei tranziției de putere este războiul sau cea politico-militară, în general. Pentru cercetătorii din cadrul curentului, studierea războiului general permite evitarea unor dileme referitoare la distincția dintre capacități, putere și rezultate, cum ar fi cea a congruenței dintre resursele folosite și interesele folosite, presupuse maximale (Organski și Kugler 1981). Abordarea nu spune multe lucruri despre războaiele coloniale, cele împotriva unor actori minori sau despre relațiile transnaționale (Kolodziej 2007). Aceste limitări previn ambiția unor cercetători de a avea o teorie generală a relațiilor internaționale, dar, ca și alte teorii de anvergură medie, permit realizarea unor cercetări mai bine fundamentate empiric ale unor fenomene concrete (*Ibidem*).

Sursa schimbării internaționale o reprezintă, aici, societatea internă⁴⁵. Războiul reprezintă rezultatul unor procese complexe, în care sunt implicați actori numeroși care interacționează la niveluri diferite ale relațiilor sociale. Modificările produse de victoria într-o conflagrație mondială sunt temporare și mai puțin importante, din perspectiva

⁴⁴ Aici, este utilă comparația cu ideile lui H. J. Morgenthau (Morgenthau 2007[1948]).

⁴⁵ Neorealismul susține idei similare. Pentru amândouă concepțiile, societatea internațională este mai puțin integrată decât cea internă, în chestiunile fundamentale (Waltz 2006[1979]).

distribuției capacităților, decât gestionarea proceselor de modernizare (Organski și Kugler 1981). Succesul începe și se apără acasă, teoria continuând o tradiție de argumentare, cu origini în Antichitate.

Metodologia teoriei tranziției de putere o distinge față de alte teorii hegemonice (Kolodziej 2007). Cercetătorii sunt preocupați, în primul rând, de testarea, confirmarea și validarea empirică a ideilor lor și au dedicat multe eforturi operaționalizării conceptelor de putere și de tranziție, integrându-se în cadrul studiilor cantitative ale relațiilor internaționale, promovate de behaviorism (*Ibidem*). Orientarea empirică, în argumentarea consacrată de K. R. Popper, permite critica și îmbunătățirea calității explicațiilor și progresul acestora (Popper 1981[1934]; Popper 2001[1963]; Lakatos 1978; King, Keohane și Verba 2000; Kolodziej 2007). Din acest motiv, o prefer altor teorii și interpretări rivale pentru evaluările anuale ale relațiilor politico-militare din Asia de Est și o consider utilă scopurilor acestui studiu.

Criticile se referă la cauzalitate și domeniu (Kolodziej 2007). J. A. Vasquez a arătat că relația dintre tranzițiile de putere și războaiele generale este necesară, dar nu și suficientă și a argumentat că trebuie specificat mai bine mecanismul cauzal și că nemulțumirea actorilor nu trebuie tratată ca o variabilă reziduală (Vasquez 1996). Tot el a susținut că numărul redus de cazuri explicate înseamnă că modelul poate fi un artificiu, o iluzie, că domeniul este restrâns, iar actorii, puțin numeroși (*Ibidem*), în timp ce H. K. Houweling și J. G. Siccama au problematizat decalajul dintre tranziția capacităților și ocurența conflictului, care fusese, inițial, de două decenii și a fost modificat apoi la unul (Houweling și Siccama 1996). E. A. Kolodziej a arătat că adepții teoriei au acceptat multe obiecții și au direcționat cercetările spre rezolvarea acestor critici, ceea ce i-ar consacra caracterul progresiv, chiar dacă incomplet (Kolodziej 2007).

O problemă indecisă se referă la rolul armelor nucleare. Teoria rațională a războiului arată că un conflict are loc în condiții de informații incomplete și de imposibilitate a respectării angajamentelor, mai ales din cauza schimbărilor de putere, când forța pare rentabilă, dar teoria rațională a descurajării argumentează că și în aceste circumstanțe, războaiele majore sunt iraționale (Schelling 2020 [1966]; Fearon 1995; Morgan 2003; Zagare

2004; Quackenbush și Zagare 2016). Adepții teoriei tranziției de putere consideră că armele nucleare, adeseori, nu sunt credibile, nu descurajează sau, dimpotrivă, pot fi iraționale și periculoase (Zagare și Kilgour 2004[2000]; Quackenbush și Zagare 2016). Problema nu poate fi tranșată empiric, deoarece este contrafactuală și, aici, prefer interpretarea lui T. C. Schelling, despre amenințarea care lasă ceva la întâmplare, potrivit căreia descurajarea poate funcționa, în unele circumstanțe (invazia convențională, când devine o amenințare existențială, ofensive nucleare etc.) (Schelling 2000 [1960]; Schelling 2020 [1966]; Starr 2002).

Eu voi aplica teoria tranziției de putere, modificând unele elemente. Pe lângă înlocuirea războiului cu conflictul, mai importantă în *Evaluări*, preferința pentru un continuum, în locul unei dicotomii, la nivelul sistemului internațional, nuanțează analiza (Buzan 2000[1991])⁴⁶. Relațiile de putere rămân inegale, dar, spre deosebire de neorealism, de aici nu derivă imperativul balansării, deoarece hegemonul deține un avantaj suficient de putere, rezultatul unui conflict de amploare este destul de previzibil, iar amenințările sunt definite subiectiv de elite. Dimpotrivă, puterea dominantă poate coaliza, mai ușor, sistemul internațional împotriva unui concurent.

Voi integra teoria tranziției de putere în concepția braudeliană despre modernizare. Pornind de la ideea diferenței dintre temporalitățile sociale, ea concepe structurile, ca distribuții de putere, ca procese, schimbări mai lente, care angrenează alte efecte sociale, mergând până la diplomație și război. Segmentarea analitică a societăților în sectoare nu presupune primatul unuia dintre ele, iar sistemul internațional este privit ca inegal, dominat de grupurile avantajate economic, demografic și politic. Perspectiva braudeliană îmi permite să previn căderea în reduționisme, ca determinismul materialist, atrage atenția asupra importanței înțelegerii nuanțate a decalajului, menționat mai sus, și

⁴⁶ Acolo, variabila dependentă, lucrul de explicat, este gradul de conflict dintre marile puteri, în locul războiului general. Am extins capacitatea de explicație, având la dispoziție un interval care merge de la războiul de anvergură, la conflicte mai reduse și la pace, după cum am discutat anterior (Goertz, Diehl și Balas 2026). Termenul folosit pentru conflict este cel de rivalitate (ușoară și intensă), care îmi permite să recurg la literatura cantitativistă referitoare la dispute interstatale militarizate și la război.

justifică destul de bine menținerea restricției domeniului temporal, odată cu declanșarea Revoluției Industriale (Braudel 1986).

Am văzut că teoria tranziției de putere stipulează existența unei inegalități a capacităților, cu puteri dominante și mari puteri, printre alți actori. Relațiile dintre ele depind de distribuția capacităților și de gradul de mulțumire cu ordinea și cu procesele contemporane actorilor. Capacitățile se clasifică în demografice, economice, politice și militare, ultimele fiind un rezultat al mobilizării celor dintâi, iar gradul de mulțumire dă naștere la orientări, în favoarea sau critice față de *statu-quo*. În cele ce urmează, voi trece la problemele operaționalizării capacităților.

2.3. Definirea și operaționalizarea variabilelor principale

Am văzut că perspectiva teoretică este importantă pentru identificarea unei mari puteri, deoarece concepțiile despre putere și efectele sale se contrazic, chiar la niveluri generale. Din acest motiv, am optat pentru teoria tranziției de putere, detaliată în secțiunea anterioară⁴⁷, iar în continuare, mă voi ocupa de trecerea dintre teorie și empiric, de operaționalizarea variabilelor, potrivit abordării pozitivistice. Variabilele sunt în număr de patru, capacitatea demografică, economică, politică și militară, ultima fiind important de specificat separat, o consecință a temerilor, trezite de extinderea agresiunii Federației Ruse împotriva Ucrainei, din 2022 și de crizele concomitente, legate de Taiwan. Sursele folosite sunt secundare, colectate de instituțiile statale de statistică și raportate organizațiilor internaționale, ca Banca Mondială (BM) sau Fondul Monetar Internațional (FMI).

Demografia oferă un fundament economiei, politicii și războiului. În teoria tranziției de putere, factori demografici, ca dimensiunea și tendințele populației, reprezintă nu doar o componentă importantă, necesară a puterii naționale, chiar dacă nu și suficientă, ci ele au un rol paradigmatic. În formularea inițială, procesele de modernizare erau asociate unei creșteri explozive, iar sporul de putere este conceput, în termeni analogi, ca o perioadă de expansiune rapidă, care șochează sistemul internațional, urmată

⁴⁷ Există o serie de indici alternativi, util de menționat, pentru o eventuală comparație.

de o relaxare și de stagnare. Demografia nu este operaționalizată separat, o opțiune care a trezit dezbateri în domeniu, după cum vom vedea (Organski 1958; Organski 1965; Organski și Kugler 1981).

Capacitatea industrială, tehnologia și productivitatea sunt principalii factori economici folosiți aici pentru a estima impactul economic. Despre importanța acestor factori există un consens în literatura de specialitate, iar capacitatea economică este agregată împreună cu cea demografică în indicatori ca PIB și VNB. Acest lucru înseamnă și că factorilor respectivi li se acordă o pondere egală în determinarea puterii, iar rezultatele tind să ofere aceleași estimări ca cele ale altor indici consacrați, cum ar fi CINC, NMC al COW (Organski și Kugler 1981). Până acum, o operaționalizare convenabilă și destul de convențională.

Totuși, există două controverse aici. Unii autori au argumentat că acest tip de operaționalizare supraestimează capacitățile statelor mai sărace, dar cu populații mari, în dauna celor bogate și avansate tehnologic. În consecință, operaționalizarea puterii ar trebui reformulată pentru a acorda o pondere mai mare productivității, în elaborarea și aplicarea indicilor (Beckley 2018). Consider că aceste poziții subestimează rolul demografiei, care contribuie direct la stabilirea dimensiunii forțelor armate, un criteriu încă important, după cum sugerează mai multe războaie recente, și la existența unei piețe interne și a unei forțe de muncă masive.

A doua controversă se referă la operaționalizarea PIB sau VNB. Există două proceduri standard, paritatea puterii de cumpărare, care se bazează pe estimarea comparativă a valorii economice a bunurilor între țări, controlând diferențele de prețuri, iar a doua, în funcție de ratele oficiale de schimb, în care este luată în calcul importanța tranzacțiilor internaționale. După cum am văzut în dezbaterile pe marginea ideilor lui G. T. Allison, pentru statele bogate, cele două conduc la același rezultat, dar în cazul Chinei, o țară cu nivel mediu de dezvoltare, ele conduc la concluzii divergente: PIB PPP este mai mare decât cel al SUA, iar PIB RS este mai mic. Aici, am optat pentru a doua variantă, deoarece importul tehnologic și de materii prime este încă important, iar PIB PPP tinde să supraestimeze puterea, în unele cazuri în urma unor calcule uneori

subiective (Mearsheimer 2003 272-273; D. Shambaugh 2020; Allison 2022[2017]; J. S. Nye 2023).

Trecând de capacitățile demografice și economice, urmează cele politice, unde evident, situația este și mai complicată. Definițiile sunt mai greu de operaționalizat, teoria joacă un rol mai important, iar indicatorii sunt încă în curs de elaborare. Politica trebuie menționată, pentru susținătorii teoriei, deoarece ne poate ajuta să înțelegem declanșarea și rezultatul conflictelor dintre state aflate la niveluri de dezvoltare diferite, între care există decalaje de putere. În ciuda dificultăților, totuși unele rezultate utile au fost deja produse, iar cercetătorii din cadrul abordării tranziției de putere acordă o mare atenție acestui demers, în zilele noastre, când comparația puterii Chinei cu cea a SUA, de exemplu, nu este doar o problemă academică.

Teoretic, politica joacă mai multe roluri într-un conflict. Ea trebuie să ajungă la cetățeni, trebuie să mobilizeze resursele pe care aceștia le dețin, apoi să le aloce cât mai bine pentru realizarea obiectivelor. Ca și la H. J. Morgenthau, fără politică nu se întâmplă nimic în domeniul securității, iar abilitatea de a o stăpâni a fost chiar invocată ca un factor decisiv al rivalității sino-americane. Cercetătorii din cadrul abordării tranziției de putere recurg, astfel, la sensuri instituționale, de agregare și de decizie a politicii (Organski și Kugler 1981).

Operaționalizarea capacității politice este legată direct de studiul impozitelor și al capacității administrative. Inițial, erau avute în vedere măsurători ale taxării efective, ponderate, pentru a surprinde impactul alocării, însă procedurile respective au fost criticate, deoarece foloseau estimări relative, în locul celor absolute, și din alte motive tehnice. Demersurile au continuat, pe măsură ce cercetătorii au avut la dispoziție mai multe date și au fost propuse modele mai noi, dar un indicator complet nu a fost încă finalizat. Aici, voi folosi două măsuri, operaționalizarea inițială și unul dintre indicii elaborați recent, cel al capacității politice absolute, care indică tendințe similare, dar la niveluri diferite (Organski și Kugler 1981).

A patra variabilă, capacitatea militară, este preluată din studiile realizate în cadrul proiectului CoW. Aici, au fost alese două indicatoare, personalul sub arme și cheltuielile militare, apoi au fost agregate la nivel

sistemic, iar valorile, pentru SUA și China, au fost stabilite în mod relativ și adunate (Geller și Singer 1998, 172-177). Scopul acestui demers este de a realiza o comparație directă între cei doi actori, cu scopul de a stabili dimensiunile și tendințele⁴⁸. Variabila nu va fi integrată cu indicii stabiliți în cadrul teoriei tranziției de putere, care sunt inspirați de o concepție diferită și sunt absoluți.

Câteva variabile importante nu trebuie operaționalizate în acest studiu, dar este bine să le menționez, deoarece ilustrează dificultățile acestui tip de cercetare. Gradul de nemulțumire sau percepția amenințărilor este greu de surprins în mod direct, mai ales pentru un demers pozitivist și cantitativist, dar diferite măsuri au fost propuse, dintre care cea mai interesantă mi se pare creșterea excesivă a cheltuielilor militare (Lemke 2002)⁴⁹. Gradul de conflict îl mențin numai la nivel teoretic, deoarece, în acest studiu, îmi propun doar să observ dacă RPC este o mare putere. Oricum, operaționalizarea este mai curând calitativă, folosindu-se variabile categorice (Goertz, Diehl și Balas 2026).

După stabilirea variabilelor, mai rămân de determinat criteriile după care se poate identifica o mare putere, potrivit teoriei adoptate. În cadrul abordării stabilite aici, cercetătorii au oferit două proceduri, în funcție de tipul de polaritate existentă în sistemul internațional. Pentru o distribuție unipolară, trebuie luate în calcul puterea dominantă și actorul care se apropie de pragul de 80% din totalul capacității celei dintâi. Acest nivel a fost ales ca denotând paritatea aproximativă, ținând cont de eventualele erori de măsurare, iar pentru alte distribuții, primele trei mari puteri, potrivit indicilor elaborați (Organski și Kugler 1981, 42-45). În studiul de față, voi compara direct capacitățile Chinei cu cele ale Statelor Unite: în cazul unei diferențe mici, sub 20%, voi considera Beijingul ca mare putere⁵⁰.

⁴⁸ Cele două tendințe sunt de schimbare a relațiilor de putere militară (modificare de 20%) și de răsturnare a relațiilor de putere militară (inversarea pozițiilor).

⁴⁹ Ea presupune comparația temporală dintre puterea dominantă și contestatari și identificarea perioadelor de creștere exagerată prin raportare la mediile multianuale ale ratelor de creștere. Este un exemplu de ingeniozitate metodică.

⁵⁰ Diferența de 20% este împrumutată din operaționalizarea CoW a răsturnării relațiilor de putere, pentru a surprinde ideea că RPC poate fi o mare putere, fără a fi, în mod necesar, egală cu SUA, din perspectiva tuturor criteriilor. Este suficient ca cele două să se distingă față de restul actorilor internaționali, după cum indică diferența bipolarității.

*
* *

După ce am evidențiat câteva ambiguități conceptuale, în acest capitol am folosit teoria tranziției de putere, pentru a configura o concepție despre actorii majori. O detaliere teoretică m-a ajutat să trec peste multe neclarități, cum ar fi cele referitoare la relația dintre puterea relațională și ca resurse sau referitoare la elementele puterii. Abordarea aleasă se bucură de sprijin empiric și este deseori discutată în legătură cu nivelul de putere, statutul și perspectivele Chinei. Concepția va fi aplicată în ultima parte a studiului.

Teoria argumentează că paritatea puterii este legată de război și că schimbarea relațiilor de putere reprezintă un proces periculos. Relația este una de necesitate, mai exact conflictul violent nu este inevitabil și multe lucruri depind de felul în care decidenții percep distribuția beneficiilor și direcția schimbării. Demersul intelectual este preocupat de metodologie și se distinge de alte interpretări hegemonice prin importanța pe care o acordă operaționalizărilor, măsurătorilor și testărilor empirice. Afirmațiile sale sunt relativ bine justificate empiric, aceste trei argumente motivându-mă să o folosesc pentru evaluările anuale.

Puterea este definită relațional, dar accentul cercetării este pus pe capacități. Combinația funcționează, deoarece domeniul (marile puteri), zona tematică (războiul/recursul la forță) și orizontul temporal (după 1815) sunt strict delimitate. Multe aspecte ale relațiilor internaționale sunt ignorate, dar acest cost este parțial compensat de impactul conflictelor majore dintre marile puteri. Confruntările respective definesc nu doar relațiile de putere, ci și cadrul în care se desfășoară tranzacțiile postbelice dintre actorii internaționali.

Acest program de cercetare s-a preocupat de definirea, operaționalizarea și estimarea marilor puteri, elaborând sau prelucrând o serie de indicatori și indexuri. Marile puteri sunt entitățile care au capacitatea de a conduce sau de a contesta ordinea internațională, fiind vorba despre cei mai importanți membri ai sistemului internațional, în ordinea capacităților. Operaționalizarea este realizată prin existența unei parități relative cu puterea dominantă sau cu alți actori importanți din

punct de vedere demografic, economic și politic. Indicatorii sunt variați, dar PIB-ul este cel preferat pentru actori aflați la același nivel de dezvoltare.

Teoria are mai multe puncte slabe. Războiul dintre marile puteri este explicat prin două variabile, dintre care cea de-a doua, gradul de satisfacție, este greu de surprins, mai ales de către o metodologie pozitivistă, înainte de producerea evenimentului. Mecanismele cauzale nu sunt foarte clare, iar rolul armamentului nuclear nu este bine stabilit, în cadrul acestui program de cercetare. Dezbaterile referitoare la operaționalizări și măsurători pot produce rezultate contradictorii, deși claritatea conceptuală a abordării a localizat măcar sursa problemelor, ceea ce permite elaborarea de soluții.

Unele aspecte ale teoriei tranziției de putere au fost modificate. Am înlocuit războiul cu ideea mai generală de conflict, am renunțat la ideea de ierarhie, în favoarea unei (semi) anarhii, la nivelul sistemic, am încadrat perspectiva procesuală într-una braudeliana și am acceptat teoria raționalistă a descurajării. Am reținut însă componentele principale, corelația dintre paritate și înfruntări intense și mai ales, operaționalizarea pozitivistă. În această variantă, actorii internaționali beneficiază de o libertate mai mare de acțiune, temporalitatea socială variază și nu există sectoare sociale dominante cauzal.

Teoria mi se pare utilă, în ciuda criticilor, deoarece oferă concepte clare și un instrumentar care poate fi ameliorat și care este destul de flexibil. Aici, pot menționa ideile referitoare la operaționalizarea capacității politice sau a gradului de nemulțumire, ori interesul continuu pentru elaborarea unui index cât mai fidel și mai valid. Caracterul flexibil abordării trebuie și el subliniat. Programul de cercetare permite și realizarea de legături cu sociologia, cu teoriile modernizării și dezvoltării și cu tradițiile filosofiei politice.

În prima secțiune, am clarificat ilustrat importanța opțiunii teoretice pentru stabilirea puterii RPC și a consecințelor sale. Ideea este des întâlnită, dar presupunerile pozitivistice au împiedicat consacrarea acesteia. Perspectiva lui G. T. Allison susține că statul chinez deține un avantaj și că riscul unui conflict este imens, mai ales începând cu ultimul deceniu, iar cea a lui H. Brands și M. Beckley sugerează că este vorba despre un

declin, dar unul care ar motiva declanșarea unui război preventiv. Mai nuanțat, D. Shambaugh consideră că, în cazul Chinei, avem de-a face cu o putere parțială, iar viitorul este deschis.

Știind că ideile sunt importante ca soluții pentru neclarități și pentru a orienta cercetarea empirică, în a doua secțiune m-am ocupat de prezentarea teoriei ca atare. Am trecut în revistă principalele argumente legate de tranziția de putere, de paritate și conflict, de sistemul internațional, de variabilele independente și dependente, domeniul, zona tematică și cauzalitatea. Metodologia și criticile mi-au permis să introduc unele modificări. Marile puteri au fost definite în funcție de capacități, în special în raport cu actorul dominant.

Ultima secțiune a fost dedicată operaționalizării din acest studiu, proces prin care teoria se leagă de empiric. Aici, am avut în vedere variabilele demografice, economice, politice și militare, primele trei urmând a fi folosite pentru a răspunde întrebărilor cărora le este dedicat acest studiu, în capitolul următor. Am recurs la PIB, calculat pe baza ratelor de schimb, și am tratat unele chestiuni referitoare la măsurare. A patra variabilă este importantă, din cauza evenimentelor din ultimii doi ani războinici și va juca un rol de verificare.

CAPITOLUL 3

ESTE CHINA O MARE PUTERE?

Până acum, am discutat despre sensurile puterii și despre actorii majori. Am văzut că nu există un consens și am optat pentru o concepție de compromis, în care puterea este o formă de influență, iar capacitățile reprezintă mijloacele sau baza. Pentru a le detalia, am recurs la teoria tranziției de putere, care clarifică unele nelămuriri și am argumentat unele opțiuni operaționale, ca preferința pentru PIB PPP. În capitolul de față, voi răspunde întrebării de cercetare, investigând fiecare dintre capacitățile RPC, după care voi trata problemele perspectivelor și fidelității analizei din acest studiu.

3.1. Nivelul și statutul de putere al RPC: demografie, economie și politică

În această secțiune, voi evalua capacitățile Chinei pentru a stabili dacă avem de-a face cu o mare putere, potrivit teoriei tranziției de putere. Este partea studiului care se suprapune cel mai mult peste evaluările anuale, însă este necesară pentru a răspunde cerințelor acestui studiu⁵¹. Voi realiza două estimări: una a capacităților generale, bazate pe procedurile programului tranziției de putere, și a doua, a resurselor militare, operaționalizate în cadrul CoW, însă tot în legătură cu prima abordare⁵². Ca și în capitolele anterioare, voi evidenția sursele de incertitudine și de eroare, pentru a clarifica limitele acestui tip de cercetare pozitivistă.

Pentru estimarea capacităților generale, voi începe cu investigarea componentelor demografice și productivității, reunite în indicatori, ca PIB și VNB, și voi continua cu cele politice, dar, mai întâi, niște precizări de metodă. Voi recurge la indicatorul VNB după rate de schimb, calculat de Banca Mondială, potrivit metodei Atlas, sursele datelor provenind de la autoritățile naționale din țările studiate (The World Bank 2024). Pentru

⁵¹ Vezi, de exemplu Zodian.

⁵² După declanșarea războiului ruso-ucrainean, am inclus estimări ale potențialului militar în analiza relațiilor sino-americane, modul în care factorul respectiv a atras din ce în ce mai mult atenția publicului și a specialiștilor; vezi și (Colby 2021).

cele politice, am folosit datele prelucrate de cercetătorii din cadrul programului de cercetare a tranziției de putere (TransResearchConsortium. 2020). Ținând cont de datele disponibile în acest caz, am decis să limitez analiza până în 2018, o decizie care nu implică un risc mare de a greși, deoarece creșterea Chinei a continuat, chiar dacă la un nivel mai lent.

Există două controverse referitoare la credibilitatea datelor. Una se referă la riscul ca estimările oficiale chineze să exagereze valoarea capacității economice și să o reducă pe cea a cheltuielilor militare (Chen și alții 2019). A doua este legată de fidelitatea datelor, în general, pornind de la controversa referitoare la renunțarea de către companiile contabile internaționale la piața chineză (Dorobanțu-Voicu 2023). În ambele cazuri, este greu de oferit evaluări alternative obiective, însă limitarea temporală a analizei ar trebui, să reducă incertitudinile, cel puțin în a doua situație.

Trecând la analiză, din date, reiese că abilitatea demografică și productivă a Republicii Populare Chineze s-a apropiat de cea a Statelor Unite. În 2018, RPC reprezenta circa 64% din SUA, cu aproximativ 13 mii de miliarde de dolari, față de 20 de mii de miliarde de dolari⁵³. La nivel sistemic, Statele Unite dețineau 24% din capacitatea demografică și productivă mondială, China, circa 16%, UE, 18%, Japonia, 6%, Coreea de Sud și Federația Rusă, în jur de 2%. Coaliția liberală, condusă de SUA, deținea un avans de cel puțin 3 la 1 față de RPC, chiar în combinație cu Rusia (The World Bank 2024).

În timp, se observă o tendință spre paritate, de tranziție a puterii. Dacă în 2000, economia chineză reprezenta 11% din cea americană, în 2005, ajunsese la 16%, în 2010, la 38%, iar în 2015, la 60% (The World Bank, GNI, Atlas method [current US\$] 2024). Acum, este importantă interpretarea teoretică. Din punct de vedere demografic și din cel al productivității, potrivit abordării adoptate, avem un sistem internațional inegal, dominat de Statele Unite și de aliații săi, în care China este singura

⁵³ În 2022, după patru ani, ajunsese la 71% (The World Bank, GNI, Atlas method [current US\$] 2024). Cum pragul de 80% nu era atins, încă nu am ajuns în perioada cea mai periculoasă, dacă acceptăm abordarea tranziției de putere. Autori ca C. Layne au considerat că paritatea era deja o realitate, chiar de la nivelul de 60%, dar argumentul mi se pare exagerat (Layne 2020), riscând a rata schimbările politice, atunci când se produc, după cum arată destrămarea Uniunii Sovietice și schimbările politice din ultimii opt ani, din SUA și din China. Specific teoriei tranziției de putere este evidențierea rolului politicii în procesele de dezvoltare, pe care le poate stimula sau frâna.

mare putere, în afara hegemonului, adică o distribuție de putere bipolară, aflată în schimbare.

După cum am văzut, studiul capacității politice este un proiect în curs de desfășurare. În mod ideal, ar trebui să conțină trei indicatori (extracția politică, acoperirea politică și alocarea politică), acum având la dispoziție două proceduri (relativă și absolută), dintre care prima este dificil de aplicat țărilor aflate în categorii de dezvoltare diferite, iar despre disponibilitatea datelor, am vorbit deja. Pentru că SUA și China diferă din perspectiva nivelului de modernizare, am folosit indicatorii bazați pe procedura absolută, care se referă la extracție, ponderând abilitatea de taxare⁵⁴. Dacă presupunem că acoperirea instituțională nu este problematică, rămâne de evaluat capacitatea politică de alocare a resurselor.

Pentru a realiza o analiză satisfăcătoare a capacității politice, voi urma două căi. În prima, voi pondera capacitatea de extracție absolută, folosind coeficientul din *The War Ledger* (Organski și Kugler 1981, 85-86), cu riscul de a obține o valoare finală arbitrară (Arbetman și Kugler 1997)⁵⁵. În a doua, voi folosi indicatorul mai nou, elaborat de Fisunoglu et al. care ia în calcul speranța de viață, pornind de la ideea că statele au interesul de a extrage cât mai multe resurse posibile, iar bunăstarea reprezintă un indicator al performanței acesteia (Fisunoglu, Kang, Kugler și alții 2023)⁵⁶. În consecință, vor rezulta două estimări ale capacităților (resurselor de putere) ale Chinei.

Prima formulare confirmă că RPC este un actor major și că are loc o schimbare lentă a distribuției de putere. Combinând indicatorii demografici, economici și politici, rezultă că Beijingul controlează resurse echivalente cu circa 62% dintre cele ale Washingtonului, în 2018. În 2000, procentul era de 0,07, în 2005, de 0,13, în 2010, de 31, iar în 2015, de 0,43. Se observă o accelerare în deceniul 2001-2010 și o încetinire în intervalul următor, iar sursa variației se regăsește în toate cele trei

⁵⁴ Capacitatea de taxare absolută este estimată în raport cu un potențial stabilit prin modelare statistică, spre deosebire de cea relativă, care este calculată în funcție de mediile efective.

⁵⁵ Datele pentru VNI vor fi convertite la valoarea din 1985, aleasă ca reper de cercetătorii adepți ai teoriei tranziției de putere.

⁵⁶ Este o abordare ingenioasă, însă nu îmi este clar dacă lucrurile stau la fel și în ceea ce privește războiul și descurajarea (J. S. Nye 2023).

componente ale indexului (Fisunoglu, Kang, Arbetman-Rabinowitz și alții 2020; The World Bank 2024)⁵⁷.

Cea de-a doua formulă duce la rezultate similare. Fisunoglu et al. au operaționalizat indicatorii politici pornind de la abilitatea de taxare, estimată în raport cu un potențial, și de la speranța de viață (Fisunoglu, Kang, Kugler și alții 2023). Aplicând procedurile lor, am normalizat scorurile pentru capacitățile demografice, economice și politice și apoi, le-am înmulțit, reieșind o estimare în care China reprezintă circa 64% din poziția Statelor Unite (*Ibidem*). Este interesant de observat că niciunul dintre actori nu impresionează prin competența politică sau prin speranța de viață, situându-se pe locurile 41 (SUA) și 34 (RPC) la capacitatea de extracție absolută și pe locurile 44 (SUA) și 64 (RPC) pentru speranța de viață din cele 205 unități descrise (Fisunoglu, Kang, Arbetman-Rabinowitz și alții 2020; The World Bank 2024)⁵⁸.

Principala sursă de variație a datelor o reprezintă PIB-ul, care sintetizează capacitățile demografice și productivitatea. Astfel, crește încrederea în principala cauză a schimbării relațiilor internaționale, identificată în cadrul programului tranziției de putere, procesul complex de modernizare. Sare din nou în ochi că esențială, aici, a fost opțiunea între procedura de calcul bazată pe rate fixe și cea folosind paritatea puterii de cumpărare⁵⁹. SUA și China sunt comparabile din punctul de vedere al capacității politice, ceea ce reprezintă o creștere pentru Beijing.

Capacitatea militară este evaluată ca un indicator al stabilității ierarhiei internaționale și al schimbării distribuției capacităților, în cadrul proiectului CoW (Geller și Singer 1998, 172-173). Datele referitoare la personal sunt adunate și un procent este calculat pentru fiecare actor studiat, un calcul similar fiind efectuat și pentru cheltuieli, iar, în final, este realizată o medie. Pentru personalul militar, am recurs la cifrele furnizate de *The Military Balance*, iar pentru cheltuieli, la cele ale SIPRI, găzduite de Banca Mondială (Stockholm International Peace Research

⁵⁷ Aceasta este formularea care se regăsește în evaluările din ultimii ani.

⁵⁸ România se situează pe locurile 104 la capacitatea absolută de extracție și pe 80 la speranța de viață.

⁵⁹ Opțiunea presupune că există un anumit grad de globalizare care, în combinație cu diferențele de dezvoltare, influențează accesul la resurse și la tehnologie al Chinei.

Institute 2024; The International Institute for Strategic Studies 2024 și alte ediții). Stabilitatea este definită ca persistența unui decalaj de 20% între actori, dominația, prin controlul a minimum 60% din resurse, iar schimbarea relațiilor de putere, prin inversarea rolurilor (Geller și Singer 1998, 173-174).

Rezultatele sunt interesante. Statele Unite nu mai beneficiază de dominația militară asupra Chinei, deoarece dețineau un procent de 57% din capacitățile de forță combinate, din această diadă, în 2022, cifrele oscilând între valori similare în ultimul deceniu. China este o mare putere și în sensul clasic al abilității de a purta un război intensiv și simetric împotriva unui actor major, dar raportul capabilităților este stabil, deoarece au rămas la același nivel din 2012, iar o schimbare a poziției nu a avut loc. Avem deci o ierarhie instabilă, cu schimbări lente, însă rămâne deschisă posibilitatea unui conflict regional, cum SUA au interese și desfășurări de forțe globale, iar RPC își concentrează puterea militară pe plan local.

Aceste cifre reflectă schimbări reale. RPC a redus parțial efectivele, a reorganizat forța armată după modelul *joint*, cu comandamente de teatru, subordonate direct liderului Xi Jinping, și acum, își modernizează dotarea, funcționarea și doctrina pentru a obține tehnică comparabilă cu cea americană și pentru a obține un avantaj decisiv în domeniul AI și al altor instrumente considerate de viitor (Saunders 2020). Mai mult, are un comportament de putere în zona Taiwanului și în mările Chinei de Est și de Sud, extinde parteneriate și alianțe globale și provoacă reacții simetrice (D. L. Shambaugh 2020). Japonia se înarmează și devine mai activă diplomatic, Statele Unite își modifică dispozitivul militar din Pacific, retrăgând o parte a forțelor expuse și își dezvoltă coaliția *statu-quo*, mediind între Seul și Tokio, curtând India (Yahuda 2020).

Un prim exemplu este destul de ilustrativ. În luna octombrie 2024, RPC a organizat un exercițiu, menit să demonstreze capacitatea de a bloca Taiwanul, folosind circa 150 de nave, inclusiv un grup de portavioane (Mahadzir 2024)⁶⁰. Forțele chineze s-au interpus astfel între insulă și

⁶⁰ Portavioanele chinezești sunt mai ușoare decât cele americane, mai puține, și forțele Beijingului au o experiență redusă, însă progresează constant. Totuși, potrivit surselor japoneze, în exercițiul din octombrie *Liaoning* a exersat 90 de aterizări ale avioanelor și 50 ale elicopterelor (Mahadzir, 2024). Momentan, rolul lor este de a sprijini diplomația coercitivă a RPC și demonstrativ, pentru care dimensiunile exacte și capacitatea de luptă sunt mai puțin importante decât impresia.

dispozitivul americano-japonez din Okinawa și din zona înconjurătoare, iar experții consideră că Beijingul poate aproviziona unitățile respective mai rapid decât poate Washingtonul să transporte întăriri în ajutorul autorităților de la Taipei (Patton, Sato și Lemahieu 2024, 8). Altfel spus, raporturile de putere militară locale s-au inversat: China continentală deține un avantaj convențional, iar Statele Unite și aliații săi trebuie să folosească practici AA/AD pentru a-l contracara.

Un al doilea exemplu util este cel al programului nuclear. Tradițional, RPC urmărea o politică de descurajare minimală, menținând 20 de rachete baliste intercontinentale (ICBM) DF-5A cu un focos cu care putea lovi Statele Unite, un arsenal strategic care a mai cunoscut modificări graduale, în special ca reacție la dezvoltarea „scuturilor” americane, dar care a trecut printr-o transformare accelerată în ultimii ani (Kristensen, Norris și McKinzie 2006; U.S. Department of Defense 2023; Kristensen, Korda și alții 2024). China a început să construiască masiv infrastructură pentru rachete și să investească în bombardiere și în submarine nucleare, alertând Pentagonul, iar experții independenți consideră că, în 2024, deținea circa 500 de focoase (circa 350 strategice, estimând după procedura Noului START) (U.S. Department of Defense 2023; Kristensen, Korda și alții 2024; Lewis 2024)⁶¹. Specialiștii apreciază că dispozitivul nuclear strategic al RPC urmărește obținerea cel puțin a unei capacități de distrugere asigurată, în comparație cu SUA și cu Federația Rusă, eventual o paritate cu cel puțin 1.000 de focoase, în următorii ani, o ambiție ilustrată de testul ICBM din septembrie 2024, primul efectuat de Beijing în ultimele patru decade (vezi ilustrația 1) (Narang 2014; U.S. Department of Defense 2023; Kristensen, Korda și alții 2024).

Al treilea exemplu vine din diplomația militară. Șeful Comandamentului de teatru sudic al APC, generalul Wu Yanan, s-a întâlnit cu omologul său american, amiralul Samuel J. Paparo, care conduce comandamentul indo-pacific, în septembrie 2024, în Hawai (China Military Online 2024). Cele două structuri ar coordona grosul luptelor în cadrul unei înfruntări sino-

⁶¹ Acordarea premiului pentru pace grupului Hibakusha, format din supraviețuitorii bombardamentelor nucleare asupra orașelor Hiroshima și Nagasaki, a fost destinată și pentru a condamna programele de modernizare a tehnologiei militare din acest domeniu (Diaz-Maurin și Gaulkin 2024).

americane, iar contactele s-au reluat după ce liderii de la Washington și Beijing au convenit, la finalul lui 2023, asupra importanței dialogului pentru menținerea stabilității strategice (W. Yang 2024). Adică pentru evitarea unui conflict armat, și am văzut, în primul capitol, că unele definiții ale unui actor major în relații internaționale se referă la capacitatea de a susține, prin forțe proprii, un război cu o mare putere.

Ultimul exemplu se referă la rapoartele Pentagonului privind forțele armate chineze. Cel publicat în 2023 considera că APC deține „cea mai mare forță aeriană din regiune”, nu neapărat și pe cea mai modernă, că deține capacități navale cu caracteristici similare, că a investit masiv în rachete, drone, portavioane și în armament nuclear sau că își propune controlul zonei din „primul lanț de insule” și interdicția dincolo de acesta sau că s-a angajat, cu un an mai devreme, în circa 280 de acțiuni militare coercitive împotriva americanilor și partenerilor acestora, dintre care două treimi erau aeriene (U.S. Department of Defense 2023, v-xii)⁶². Obiectivele strategice ar fi obținerea parității până în 2035 (sau 2027, în funcție de interpretare) și a primatului în 2049 (U.S. Department of Defense 2023, ii). Analistii Pentagonului subliniază că demersul de modernizare a RPC vizează direct contracararea capabilităților Statelor Unite și că este strâns legat de planurile de modernizare ale liderului Xi Jinping, cam cum anticipa teoria tranziției de putere (U.S. Department of Defense 2023, v-vii)⁶³.

⁶² Cu rezerva că rapoartele Pentagonului au tendința de a exagera amenințările la adresa Statelor Unite (Kristensen, Norris și McKinzie 2006, 4).

⁶³ Potrivit *The Military Balance 2024*, Statele Unite dețineau 1.326.050 de militari activi și circa 806.700 în rezervă, dintre care forțele terestre reprezentau în jur de 452.740 și, respectiv, 501.250 (The International Institute for Strategic Studies 2024 și alte ediții, 36). SUA desfășurau cam 1.770 de focoase nucleare, inclusiv cele 100 amplasate în Europa, și depozitau aproximativ 3.708 focoase nucleare (Kristensen, Korda și alții 2024, 182). Washingtonul mai avea la dispoziție: 2.640 de tancuri, 5.984 de piese de artilerie; peste 2.800 de avioane; 11 grupuri de portavioane și 14 submarine strategice (The International Institute for Strategic Studies 2024 și alte ediții, 36-52). China deținea 2.035.000 de militari activi și circa 510.000 în rezervă, forțele terestre reprezentând 965.000 (The International Institute for Strategic Studies 2024 și alte ediții, 254). China deținea aproximativ 500 de focoase nucleare, cu o politică oficială de a nu le utiliza prima (Kristensen, Korda și alții 2024). Beijingul mai avea la dispoziție: 4.700 de tancuri; 9.520 de piese de artilerie; peste 3.100 de avioane; 3 portavioane și 6 submarine strategice (The International Institute for Strategic Studies 2024 și alte ediții, 253-262).

Ilustrația 1: China testează un ICBM modern, DF-31 AG, septembrie 2024 (Zhang 2024)

Cele patru exemple sugerează concluzii similare cu cele care rezultă din analiza capacităților generale și a potențialului militar. RPC este o mare putere și deține a doua poziție în cadrul unui sistem bipolar, în care SUA se situează pe primul loc, iar restul actorilor internaționali se află la o distanță semnificativă în termenii resurselor de putere combinate. Autoritățile de la Beijing urmăresc o strategie care-și propune extinderea acestor capacități și, cel puțin, paritatea cu, dacă nu depășirea Washingtonului. Acest lucru nu înseamnă că actorul nu are vulnerabilități sau că tranziția de putere este inevitabilă, dar dezvoltarea forțelor nucleare de anvergură sau a portavioanelor ne indică destul de clar intențiile, fiind vorba despre instrumente consacrate de mare putere.

În acest subcapitol, am oferit un răspuns principalei întrebări de cercetare care a motivat acest studiu. China este o mare putere, potrivit procedurilor elaborate în cadrul proiectului de cercetare ales, ușor adaptat pentru a ține cont de o serie de incertitudini conceptuale, metodologice și ale datelor. În 2018, resursele sale demografice, productive și politice reprezentau puțin peste 60% din cele americane, potrivit metodologiei adoptate aici, procesul de tranziție a puterii a continuat de atunci, la un

nivel mai lent și nu a atins încă pragul de 80%. Nu am putut clarifica toate semnele de întrebare și multe răspunsuri depind de opțiunile discutate în primele două capitole ale cercetării.

Principala consecință este că sporește riscul tensionării relațiilor sino-americe, dar că acest risc se referă la o rivalitate de intensitate medie sau regională. Creșterea chineză a încetinit, pragul de 80% din capacitățile americane nu a fost încă atins, de unde reiese că decidenții de la Beijing nu au motive bune să creadă că ar ieși victorioși într-o înfruntare globală cu Statele Unite, chiar dacă nu luăm în calcul aliații. Pericolele cele mai serioase, în sens generic, provin, acum, din crize regionale, cum ar fi cele din Marea Chinei de Sud, Taiwan sau Marea Chinei de Est, care se pot escala și din conflagrații accidentale. Multe depind de a doua variabilă a programului tranziției de putere, de felul în care văd elitele celor două state lumea și relațiile dintre ele și de felul în care își conduc interacțiunile.

3.2. Vulnerabilități, tehnologie și perspective

China este a doua mare putere dintr-un sistem bipolar, dar nu este una lipsită de vulnerabilități. Pe acestea din urmă le concep drept caracteristici ale unui actor care pot facilita realizarea unor amenințări, exemple fiind deținerea unor capacități reduse sau o poziție care facilitează agresiunea militară (Buzan 2000[1991]). Fiind vorba despre potențialități, acestea contribuie la impact doar în momentul în care cineva acționează sau se petrece ceva, ceea ce înseamnă că nu anulează calitatea de mare putere a Chinei (*Ibidem*). Analiza se poate nuanța, distingând între vulnerabilități ca trăsături strict interne și expunere, dar prefer primul termen, pentru simplitate (Handmer 2003).

Vulnerabilitățile sunt multiple și potențial infinite, ca și amenințările și ne trebuie o ordine rațională (Buzan 2000[1991]). Aici, este importantă perspectiva braudeliană, potrivit căreia factorii care influențează cele trei mari componente ale puterii sunt diverși: poziția geografică; fertilitatea și natalitatea; bunăstarea și capacitatea de producție; finanțarea și numărul de cercetători sau de patente; eficiența și stabilitatea politică; specificul culturii politice; cantitatea și calitatea forțelor armate etc. Ei acționează în orizonturi și în ritmuri diferite, iar abilitatea de a-i înțelege și cuantifica

variază, la rândul său (Braudel 1989; Braudel 2008). Știm că, în regimurile autoritare și totalitare, una dintre vulnerabilitățile principale o reprezintă succesiunea, adică liderii competenți sunt urmați, în cele din urmă, de conducători inepti, iar procesul poate fi violent, dar nu știm când și în ce circumstanțe se vor produce aceste fenomene (Lampton 2014)⁶⁴.

Perspectiva braudeliana stipulează și că nu putem recurge la determinismul sectorial (Braudel 1989). Este dificil să stabilim vulnerabilitățile fatale din timp și să acționăm pentru ameliorarea problemelor, iar uneori, nici nu le putem gândi, după cum argumentează N. Taleb (Taleb 2018[2007]). Pe altele, le putem gândi, dar sunt multe, cu șanse mici de producere, iar prevenția poate fi costisitoare, ceea ce înseamnă că trebuie să fim foarte atenți la opțiunile noastre (*ibidem*). Aici voi trata tehnologia, cu rezerva că nu reprezintă factorul cauzal principal, dar că ne oferă o lupă prin care putem investiga mai multe procese, de la cele demografice, la cele militare sau cunoașterea (Strange 1997, 152-175)⁶⁵.

Există mai multe modalități prin care tehnologia poate influența securitatea și configura amenințările și vulnerabilitățile. Cele directe se referă la impactul asupra războiului (procedee de luptă, bătălii, operații, logistică, comunicații și comandă, informații) sau asupra caracterului confruntării ca atare (Cohen 2019); la cursele înarmărilor (care pot fi cantitative sau pot presupune o Revoluție Industrială și deci, procese de modernizare, cum sunt cele exemplificate de teoria tranziției de putere) (Buzan 1987) sau la politicile de descurajare (forme de diplomație coercitivă care au fost aproape instituționalizate odată cu proliferarea nucleară) (*Ibidem*). Dintre cele indirecte, importante mi se par impactul exercitat asupra sectorului economic și al schimbării climatului prin intermediul

⁶⁴ Vulnerabilitatea provine din faptul că excesul de centralizare și birocratizarea mută răspunderea pe umerii liderilor, iar în situațiile în care aceștia sunt competenți și nu se impun, sistemul politic devine costisitor și ineficace, iar bunăstarea socială se reduce. În situații de criză, acesta se poate destrăma.

⁶⁵ Conceptul este ambiguu și poate desemna orice de la metode, la unelte (Schatzberg 2018). Voi prelua sensul lui E. Schatzberg, de „practici prin care oamenii schimbă lumea materială (...), care stau la baza vieții și exprimă cultura” (*Ibidem* 2), aici fiind activități legate de securitate, adică de „absența amenințărilor” la adresa realizării anumitor valori sociale, (Buzan 2000[1991], 30). Pentru autor, tehnologia este instrumentală, dar exprimă și valori și nu se reduce la inovații (Edgerton 2006; Schatzberg 2018).

încălzirii globale (Knorr 1970; Heim și Miller 2020)⁶⁶. Dintre acestea, voi aborda activitățile materiale, privite ca inovații, și relația cu economia.

Schimbările tehnologice reprezintă unul dintre cele mai discutate aspecte ale puterii chineze și rivalității sino-americe. Suntem educați să pândim următoarea Revoluție industrială, deoarece am observat că cea din secolul al XIX-lea a schimbat lumea și deoarece apreciem progresul (Edgerton 2006). China a devenit o amenințare de securitate pentru Statele Unite și pentru că, la un moment dat, a avansat și a început să treacă de la rolul de producător de textile și de subcontractor, la cel de fabricant de produse avansate, realizate și de firme locale, aflate sub influența Partidului Comunist (Pence 2018). Motivațiile pot fi economice sau strategice, iar discursul despre rivalitatea celor doi actori evidențiază, acum, valoarea cercetării și preocuparea pentru o nouă revoluție industrială, în termeni ca tehnologii emergente și disruptive⁶⁷.

Considerațiile despre transformările tehnologice sunt similare la Washington și Beijing. Autori ca A. H. Toffler sau J. Naisbitt au influențat atât politicile neoliberale și procompanii din Statele Unite și Europa, cât și pe cele de deschidere, urmate de Deng Xiaoping și succesorii săi imediați din China (Naisbitt 1989, Toffler 1995). Specificul situației de

⁶⁶ Există și o a treia categorie, efectul exercitat asupra societății ca ansamblu, cel privilegiat de curentele marxiste tradiționale. Nu există o concluzie clară aici, după cum sublinia S. Strange, însă se pot întrezări unele consecințe generale ale revoluției informației, toate legate de concentrarea puterii: intensificarea rivalităților dintre state în ceea ce privește cunoașterea; un avantaj al Statelor Unite, sprijinite de companiile transnaționale cu baza sau legate de SUA, și un clivaj social, legat de controlul informațiilor (Strange 1997, 173-175). Alți autori se așteptau la o difuziune a puterii, în favoarea grupurilor transnaționale și a puterilor mici, dar chiar și ei au trebuit să admită că, deși accesul a crescut, actorii majori (mari puteri și corporațiile) rămân avantajați (J. S. Nye 2010[2012], 133-172). Statele Unite și China au inclus ciberspațiul (un termen originar în literatura SF) în domeniile războiului, alături de cele terestru, maritim, aerian și cosmic și aspiră să definească standardele create de noi tehnologii, ca 5G sau AI (Gibson 1986[1998]; McCoy 2017; Tianliang 2020; Schmidt și Bajraktari 2022, 12; Ellison și Sweijs 2024). Reiese că statele își propun să rămână principalii actori și în viitor.

⁶⁷ Discursul este contradictoriu, deoarece un actor rațional nu poate anticipa, la nivel social general, ce element va fi disruptiv (Popper 1996). Exemplul clasic de tehnologie distructivă este telefonul inteligent, care a condus la redefinirea Internetului și la dezvoltarea social media, adică a unui sector și a unor actori economici. Lucrurile sunt mai complicate în chestiunile politice și de securitate, după cum ilustrează dezbaterile despre *Revoluția în Afacerile Militare*, care a avut un impact major asupra operațiilor, dar efectele sale politice și strategice sunt mai controversate, deoarece socialul s-a adaptat și observăm conflicte în care terorismul, gherila și tranșeele sunt importante (Cohen 2019).

acum este combinația dintre intervenționism statal și dorința unei schimbări tehnologice benefice în ambele țări, în contrast cu concepțiile anterioare, bazate pe neîncrederea în capacitatea de inovare a birocrățiilor și pe suspiciunile de corupție⁶⁸. Modificarea ideilor se explică, probabil, prin: felul în care a fost interpretată criza economică, declanșată în 2007-2008, care a redus mult din încrederea în liberalism și în „consensul de la Washington; conștientizarea unor vulnerabilități ale economiei chineze, detaliate în Tabelul 1; prin ambițiile liderului de la Beijing, Xi Jinping; prin impactul ambiguu al pandemiei de COVID 19, anume creșterea rolului statului, alături de manifestări de neîncredere în aceste autorități sociale și prin tensiunile internaționale din 2017 încoace⁶⁹.

O nouă revoluție industrială reprezintă răspunsul pentru o provocare internă, dar și un mijloc pentru a influența rivalitatea cu Statele Unite. Cei doi actori își dispută întâietatea într-un număr de dezvoltări tehnologice-cheie, ca Inteligența Artificială, calculatoarele cuantice, rachetele hipersonice, economia verde, bateriile etc. *The Special Competitive Studies Project* a publicat un raport, potrivit căruia rivalitatea dintre SUA și RPC s-a intensificat în aceste domenii, ultima beneficiind de avantaje în ceea ce privește 5G, dronele și acumulatorii, și devenind competitivă în ceea ce privește AI, rețelele, semiconductorii și producția robotizată (Schmidt și Bajraktari 2022, 5). Alte evaluări au evidențiat progrese și mai importante ale Beijingului și dependența Washingtonului de poziția dominantă într-o economie globalizată, pentru a face față cursei tehnologice (*Ibidem*)⁷⁰.

⁶⁸ Una dintre caracteristicile politicilor lui Xi Jinping este că a sporit centralizarea și intervenționismul statului în economie, în paralel cu campanii periodice împotriva corupției, deseori criticate ca pretexte de represiune politică (Rudd 2024).

⁶⁹ În termenii teoriei tranziției de putere, statele au demonstrat existența unor capacități politice importante. Anvergura, elementul mai puțin discutat, s-a extins foarte mult și rapid, în fața crizei (stări de urgență, limite ale circulației, distanțarea, monitorizarea răspândirii microbului). Cu toate acestea, ele nu au reușit să prevadă sau să oprească la timp proliferarea virusului, au cooperat în mod deficitar și au trebuit să se adapteze pandemiei, SARS-COV-2 supraviețuind în continuare. Atât China, țara de unde s-a răspândit, cât și Statele Unite, principalul actor internațional, au ieșit șifonate, iar abilitatea lor de a gestiona probleme comune a fost pusă sub semnul întrebării (Acharya 2020). În cazul României, rata de vaccinare sub așteptări ar trebui să tragă un semnal de alarmă. Considerente de genul acesta sunt importante și pentru subiecte ca încălzirea globală, unde contează atât guvernarea globală, cât și acțiunile locale.

⁷⁰ Statele Unite și-ar păstra avantajul în ceea ce privește social media, biologia, produsele farmaceutice, fuziunea nucleară și calculatoarele cuantice (Schmidt și Bajraktari 2022).

D. Shambaugh: vulnerabilitățile economiei chineze

Progres lent al productivității
Inflație
Stagnare și scădere demografică
Îmbătrânirea populației
Deficiențe ale sectorului imobiliar
Dimensiunile datoriei interne, de cel puțin 300% față de PIB, și alte deficiențe ale sistemului financiar
Ineficiențele companiilor de stat și alocărilor bugetare
Dependența de resurse importate
Moneda subevaluată

Sursă: (D. Shambaugh 2022, 428)

Tehnologiile disruptive sunt, în parte, anticipări, iar rezultatele pot fi neașteptate. Întrecerea dintre Statele Unite și China a cunoscut patru momente importante, în ceea ce privește cunoașterea aplicată, din 2017 încoace. Primul s-a referit la rețelele de comunicații de a cincea generație (5G), care, momentan, se află la început, dar despre care se crede că vor revoluționa peisajul mediatic, permițând transferul rapid al informațiilor în cantități mult mai mari decât în trecut, ceea ce va stimula aplicațiile bazate pe stocare cloud și mobile (Miller 2023). Washington a impus o serie de sancțiuni companiei Huawei, suspectate de legături apropiate cu armata și PCC, extinzând verificările și acțiunile punitive și pentru alte companii din RPC (*Ibidem*).

Al doilea moment se referă la microcipuri. În diviziunea globală a muncii, acestea sunt proiectate de dezvoltatorul care le comercializează, dar sunt fabricate în regiuni diferite, acolo unde costurile sunt mici, iar cel mai important dintre aceste locuri este Taiwan, asociat disputelor sino-americane din ultimii ani (*Ibidem*). Autoritățile de la Taipei au promovat politici de dezvoltare industrială și au reușit să-și facă economia indispensabilă lanțurilor mondiale de producție, în special prin TSMC, aici fiind produse și circuite integrate destinate forțelor armate americane (*Ibidem*). China încearcă să recupereze decalajul, iar Statele Unite încearcă să încetinească progresul acesteia (*Ibidem*).

Al treilea moment se referă la COVID-19 și la vaccinare. Prestigiul Chinei a scăzut mult odată cu izbucnirea pandemiei, în special ca urmare a dubiilor referitoare la originea virusului, care nu mai sunt văzute doar ca simptome de paranoia, a criticilor referitoare la reacția inițială, considerată a fi birocratică și defensivă și a controverselor despre politica de COVID zero, care a provocat, în cele din urmă, opoziția populației⁷¹. Un semn al competenței tehnologice, producția de vaccinuri a oferit și ocazia unei curse între Washington și Beijing, după cum ilustrează comparațiile frecvente între produse, de tipul Comirnaty (Pfizer), Spikevax (Moderna), CoronaVac (Sinovac) sau BBIBP (Sinopharm), și discuțiile despre diplomația vaccinurilor, în care Occidentul nu s-a descurcat mulțumitor, cel puțin în relațiile cu Sudul global, un eșec ale cărui consecințe se mai observă, poate, în atitudinile globale față de crizele și conflictele contemporane (Sarchinschi 2020; Doucleff 2022; World Health Organization 2022a; World Health Organization 2022b; Sarcinschi și Băhnăreanu 2023; Worldometer 2024; Yang 2024). Un posibil indicator al competenței politice în perioade de criză, rata vaccinării cu cel puțin o doză, era de circa 81% în SUA (mai 2024) și de 90% în RPC (decembrie 2022) (*Ibidem*)⁷².

Al patrulea moment se referă la mașinile electrice și la tehnologia bateriilor, în general, incluzând și materialele critice. Statele Unite au adoptat o linie dură și se gândesc la o interdicție generică în acest domeniu, iar Uniunea Europeană a adoptat taxe, după eșecul negocierilor cu China (Shepardson 2024). Autoritățile de la Beijing sunt acuzate de dumping și de folosirea unor mijloace abuzive de supraveghere a

⁷¹ Reacția modestă a autorităților americane și disputele legate de Organizația Mondială a Sănătății par a fi afectat și prestigiul SUA. Procentul societăților în care respondenții au păreri proaste despre ambele țări a crescut și a atins punctul maxim din ultimii 16 ani, de 48% în 2020, potrivit unei cercetări Gallup (Ritter și Ray 2024). În ciuda acestor schimbări, SUA se bucură de un avantaj al popularității (*Ibidem*). Tendințele respective nuanțează discuțiile despre *soft power*.

⁷² În țări ca România, numărul mare de decese legate de COVID-19, în raport cu populația, și o rată de vaccinare de 42%, față de un procent intenționat de 70% sugerează persistența unor deficiențe de dezvoltare și a limitărilor capacității politice (Pavaluca 2021; World Health Organization 2023; Institutul Național de Sănătate Publică 2024; Worldometer 2024). Reacția față de SARS-Cov-2 reprezintă cea mai bună ilustrare empirică a comportamentului societății românești în fața unei amenințări iminente de securitate și ar trebui să ofere lecții pentru elaborarea de strategii și de aranjamente instituționale.

utilizatorilor (*Ibidem*). Aceste dispute tehnologice ilustrează cum se pot intersecta îngrijorările referitoare la încălzirea globală cu promovarea unor noi tehnologii, cu competiția economică și cu rivalitatea sino-americană, intersecție care ridică semne de întrebare în legătură cu viabilitatea cooperării în domeniul gestionării schimbării climatice, la nivel global.

Cursa pentru viitor este indecisă, iar schimbarea tehnologică trebuie contextualizată. Războiul ruso-ucrainean sugerează că este bine să nu subestimăm importanța instrumentelor actuale și am văzut că nu trebuie să confundăm tehnologia cu inovația, dacă ne interesează utilizarea și impactul (Edgerton 2006; Schatzberg 2018). Demografia și capacitatea industrială de producție în sens clasic sunt, în continuare, importante și pot compensa sau anula avansul tehnologic (Knorr 1970). Spre deosebire de multe societăți occidentale, China deține importante capacități de fabricație, situate pe propriul teritoriu, ceea ce îi oferă unele avantaje, în cazul unor confruntări locale, dar și un dezavantaj, în cazul formării unei coaliții de contracarare și nu este încă o societate bogată (D. L. Shambaugh 2020).

Nu trebuie să ne bazăm, în estimarea puterii, doar pe idei despre cum credem că va arăta tehnologia peste 15 ani. Trebuie să integrăm și noul, și vechiul, să ne uităm și la dimensiunea populației, la valoarea producției, alături de speculații referitoare la impactul Inteligenței Artificiale Generale asupra războiului (Knorr 1970). Rezultatele rivalității sino-americane vor depinde și de alte categorii de factori, cum ar fi cei politici, mai ales că s-au modificat ideologiile oficiale despre planificarea de stat și strategiile industriale neoprotecționiste (Rudd 2022). Ambele idei fac parte din perspectiva braudeliana și din teoria tranziției de putere, care inspiră demersul de față.

Competiția tehnologică este influențată de abilitatea statelor de a mobiliza comunitățile epistemice pentru realizarea scopurilor naționale⁷³. Studiind dezvoltarea bombei atomice, A. J. Rotter a arătat cum savanții sunt prinși între idealul internațional al republicii savanților și solicitările naționale, iar adeziunea și implicarea lor în rivalitățile dintre marile puteri pot varia (Rotter 2008). Cele din urmă depind, la rândul lor, pe baza unei

⁷³ O comunitate epistemică reprezintă un grup de cercetători care studiază o problemă relevantă pentru politicile publice.

tipologii a lui E. Solingen, de caracterul regimului politic (pluralist, dictatorial) și de tipul de economie (liberală, de stat), care pot dirija, ignora sau bloca cercetările⁷⁴. Observăm ușor, aici, cum componenta economică și tehnologică a capacităților naționale se leagă de cea politică, iar un argument similar se poate face și în ceea ce privește conexiunea cu demografia.

Rămân multe necunoscute. Politicile industriale sunt costisitoare pentru consumatori, succesul lor nu este garantat și scopuri, ca supremația AI, sunt prost definite (Rudd 2022). Politica internă americană este destul de polarizată, și evenimentele din 6 ianuarie 2021 ne arată potențialul exploziv al acestor divergențe. China a realizat principalele reforme și cele mai rapide creșteri în timpul unei perioade în care a devenit mai pluralistă politic, discutându-se chiar despre un regim autoritar responsabil, iar șansele de reușită ale strategiilor lui Xi Jinping nu sunt clare (Lampton 2014)⁷⁵.

Ținând cont de aceste rezerve, mă aștept ca RPC să rămână a doua putere globală în următorii 15 ani. Nu sunt de acord cu specialiștii care se așteaptă la un avans rapid, în defavoarea Statelor Unite, deoarece există o serie de probleme demografice, economice și tehnologice, iar centralizarea politică excesivă, marca lui Xi Jinping, reprezintă un dezavantaj în ceea ce privește atât șansele de dezvoltare, cât și gestionarea relațiilor internaționale. Mă aștept însă ca statul chinez să egaleze Statele Unite, în jurul lui 2030, în ceea ce privește capacitățile generale, ceea ce nu va însemna dominație globală, ci, mai curând, consolidarea unui sistem internațional bipolar⁷⁶. SUA vor dezvolta relațiile cu Japonia, Coreea de Sud, Australia, Indonezia, Vietnam sau India, rezultând o configurație mai importantă decât coalizarea RPC cu Federația Rusă, Coreea de Nord, Birmania și Pakistan.

⁷⁴ În cazul încălzirii globale, tipul de economie poate fi important pentru direcționarea cercetărilor.

⁷⁵ Există o tensiune între stabilitatea unui regim dictatorial și existența unei clase de mijloc masive, care oricând poate considera că merită să dețină controlul politic. Optimiștii au considerat că RPC are șanse să se democratizeze sau măcar să se orienteze spre o guvernare moderată. Conducerea de acum a combinat autoritarismul și tehnologia avansată, o contradicție în termeni liberali (Lampton 2014, Strittmatter 2020). Este important de reținut totuși că menținerea creșterii economice reprezintă o legitimare importantă pentru lideri de la Beijing (Christensen 2016).

⁷⁶ Vezi și studiul.

3.3. Comparații cu alte evaluări

Am văzut că opțiunile teoretice și metodologice adoptate în acest studiu conduc la un răspuns pozitiv la întrebarea referitoare la statutul și nivelul de putere al Chinei. Da, este un actor major și are loc o tranziție de putere, încetinită în ultimii ani. În cele ce urmează, voi compara estimarea din acest studiu cu mai multe proceduri și interpretări rivale: Produsul sau Venitul Intern Brut bazat pe paritatea puterii de cumpărare, Indicele Beckley; Indicele Compus al Capacității Naționale (CINC); indicii Capacității Naționale Cuprinzătoare; Indicele Lowy; evaluările liberale și interpretările constructiviste. Scopul acestui demers este de a evalua fidelitatea măsurătorilor pe care le avem la dispoziție pentru a estima puterea actorilor internaționali, definită drept capacitate⁷⁷.

Estimarea după VNB PPP sugerează că tranziția de putere deja a avut loc, așa după cum argumentează G. T. Allison (Allison 2022[2017]). În 2018, China înregistra o valoare de 24.430 de miliarde de dolari, față de 22.360 de miliarde de dolari pentru SUA, rezultate similare reieșind și dacă luăm în calcul variabilele politice (The World Bank 2024c). Singura diferență față de analiza autorului american este că schimbarea pozițiilor ar fi avut loc în 2016, nu în 2013, explicată probabil prin revizuirea recurentă a estimărilor capacităților economice, realizată de experți. După cum s-a văzut în capitolul al doilea, ar trebui să ne aflăm în cea mai periculoasă perioadă din istorie, din 1939 încoace, mai riscantă decât criza rachetelor din Cuba.

Chiar și unii dintre autorii care recurg la procedura opusă a PIB, calculat după ratele de schimb, pot trage concluzii similare. Pentru Ch. Layne, nivelul de peste 60%, atins de China, reprezintă deja un fel de paritate, iar aici, contează și perspectiva generală în care sunt folosite argumentele statistice, după cum vom vedea în continuare (Layne 2020). Două măsuri și rezultate diferite produc recomandări identice, ceea ce este

⁷⁷ Fidelitatea (reliability) estimează încrederea pe care o putem acorda instrumentelor de măsurare și reprezintă una dintre cele două metode fundamentale pentru a evalua calitatea demersurilor de cercetare empirică, în tradiția cantitativistă, alături de validitate. Există două proceduri, retestarea și evaluarea prin operaționalizări paralele (Gerring și Christenson 2017). Un demers de acest gen a fost realizat de A. F. K. Organski și J. Kugler, dar măsurătorile puterii s-au diversificat și incertitudinea a crescut (Organski și Kugler 1981). Așa după cum subliniau cei doi autori, PIB și VNB trec ușor verificările prin retestare, a doua procedură, prin comparație, fiind mai interesantă și o voi urma în această secțiune (*Ibidem*, 33-38, 66-86).

discutabil, din punct de vedere logic și metodologic. Concentrarea asupra PIB-ului este reduționistă, în special într-o perioadă în care fenomenele politice fluctuează.

Pornind de la critica sa la adresa indicatorilor bruți, menționată în capitolul anterior, M. Beckley a propus ponderarea PIB-ului în funcție de nivelul de dezvoltare, pe care îl consideră acceptabil pentru a surprinde costurile mobilizării și folosirii puterii (Beckley 2018)⁷⁸. Aplicând ideea, recurgând la indicatorul VNB la rate de schimb, reiese că, în 2018, capacitățile productive ale Chinei reprezentau 10% din cele americane, în timp ce potențialul general, estimat după teoria tranziției de putere, prima procedură, însemna un procent similar, iar interpretarea este evidentă. Cu VNB calculat după PPP, rezultă procente de 28 și de 26, ceea ce ar însemna, din nou, că RPC nu este o mare putere, fiind depășită de țări ca Germania (54%) și Japonia (44%) și că politicile de coalizare din Asia de Est sunt iraționale, iar asistența americană este exagerată, contrazicând nu doar alte estimări, ci și reprezentările elitelor locale. Problema cu această procedură este că productivitatea apare de două ori în formulă, ceea ce presupune ca mijloacele prin care este purtată rivalitatea sino-americană sunt, în principal, tehnologiile foarte avansate și că demografia contează destul de puțin, ipoteză pe care o voi investiga în secțiunea următoare, dar față de care sunt sceptic.

O altă procedură este cea consacrată de proiectul *Correlates of War* și este foarte populară în cadrul disciplinei relațiilor internaționale, mai ales pentru testarea teoriilor în trecut (Heim și Miller 2020, 5). Acesta evaluează capacitățile statale materiale printr-un index compus (CINC), care analizează indicatori demografici, economici și militari, ca populația totală, populația urbană, producția de fier și oțel, consumul primar de energie, personalul și cheltuielile militare (Singer, Stuart și Stuckey 1972). Varianta 6.0 a bazei de date a fost publicată în 2021, acoperind perioada 1816-2016, iar, potrivit calculelor bazate pe CINC, tranziția de putere ar fi avut loc în 1996, când RPC ar fi deținut circa 14% din capacitățile materiale globale, iar, în 2016, ar fi reprezentat 23% din acestea, în timp ce SUA ar fi rămas la aproximativ 13% (*Ibidem*). Nu doar

⁷⁸ Vezi și articolul lui J. Lind pentru o nuanțare a procedurii de măsurare, care sugerează concluzii divergente (Lind 2024 18-20).

că tranziția de putere ar fi avut loc deja și China ar fi puterea dominantă, ci și că procesul ar fi fost relativ neconflictual.

J. L. Heim și B. M. Miller au adaptat indicele Global Power (GP), elaborat de Consiliul Național de Informații al SUA, pentru a aplica teoria ciclurilor de putere, o concepție înrudită cu cea a tranziției, într-un raport RAND (Heim și Miller 2020)⁷⁹. Autorii au folosit indicatori demografici, economici, tehnologici, politici și militari, pentru a conchide că, în 2015, Statele Unite dețineau circa 25%, iar China, 20% dintre resursele de putere ale celor mai importante state (Heim și Miller 2020, 8-9). Sistemul internațional ar fi unul bipolar, Washington și Beijing detașându-se de restul actorilor internaționali, iar tranziția de putere ar fi urmat să aibă loc în 2025 (*Ibidem*, 11)⁸⁰. Indicele GP stă la baza evaluărilor serviciilor de informații americane și folosește indicatori ca cifra populației apte de muncă, PIB PPP, dimensiunile comerțului, cheltuielile de cercetare, veniturile guvernamentale, cheltuielile guvernamentale și numărul de focoare (*Ibidem*, 5-9).

Specialiștii chinezi au dezvoltat propriile măsuri, sub titulatura de putere statală cuprinzătoare (CNP) (Pillsbury 2000; Xuetong 2006; Shambaugh 2013). Diversitatea abordărilor și rezultatelor este la fel de mare ca și în cazul cercetărilor occidentale, dar importanța politică este mai mare, ținând cont de obiectivele liderului de la Beijing, Xi Jinping, de a transforma China, în 2049, în cea mai importantă țară din lume și deținătoarea unei forțe armate de anvergură mondială – cu obiective de etapă în 2027 și în 2035 (Rudd 2022, Xi 2023). Astfel, o predicție, realizată pe baza calculelor unei echipe coordonate de S. Wang, considera că, în 2020, China s-ar fi situat pe locul al șaptelea, iar Japonia, SUA și Germania ar fi ocupat primele trei poziții, iar o alta, bazată pe studiul lui Sh. Huang, le atribuia poziții de egalitate (Haixia 2017). Oficial, China

⁷⁹ Un alt studiu RAND contribuise la dezbateră despre măsurarea puterii, argumentând, din 2000, că epoca postindustrială cere noi măsuri (Tellis și alții 2000).

⁸⁰ Sau în jur de 2033, dacă economia chineză crește mai lent (Heim și Miller 2020, 17). Eu consider, ca și D. Shambaugh, că viitorul este deschis și că tranziția de putere poate să nu aibă loc. Diverse studii analizate acum câțiva ani sugerează că schimbarea ar putea să se petreacă în 2030, dacă anumite tendințe continuă, ceea ce ar însemna că riscul unei confruntări de amploare ar fi maxim în deceniul 2031-2040.

este o mare putere și o societate aflată la un nivel mediu de dezvoltare, ceea ce sugerează că elitele o consideră ca fiind situată pe al doilea loc, după Statele Unite (Rudd 2022).

Similar abordărilor chineze, institutul australian Lowy realizează anual, din 2018, un indice al puterii în Asia, care se bucură de popularitate. Măsura include 8 variabile, dintre care jumătate se referă la capacități și jumătate la rezultate, pornind de la 131 de indicatori, variabile care sunt apoi ponderate, rezultând un clasament cu 2 actori dominați, cu 16 state medii și 9 puteri minore (Patton, Sato și Lemahieu 2024, 2-5, 28-35). Cercetătorii considerau că, în 2024, prin comparație cu începutul proiectului, distribuția de putere regională este bipolară, cele două puteri dominante, SUA și China, stagnează, în general, iar cea dintâi își menține un mic avantaj (Patton, Sato și Lemahieu 2024, 6-18). Dacă ne uităm la resurse, SUA dețin un scor de 90, iar China, de 83, la capacitatea economică, apoi, unul de 90 versus circa 70, la componenta militară, urmând o valoare de 85, comparativ cu 70, la reziliență, și, în cele din urmă, de aproximativ 80 contra 71, pentru proiecția în viitor a acestora (Patton, Sato și Lemahieu 2024, 19-22).

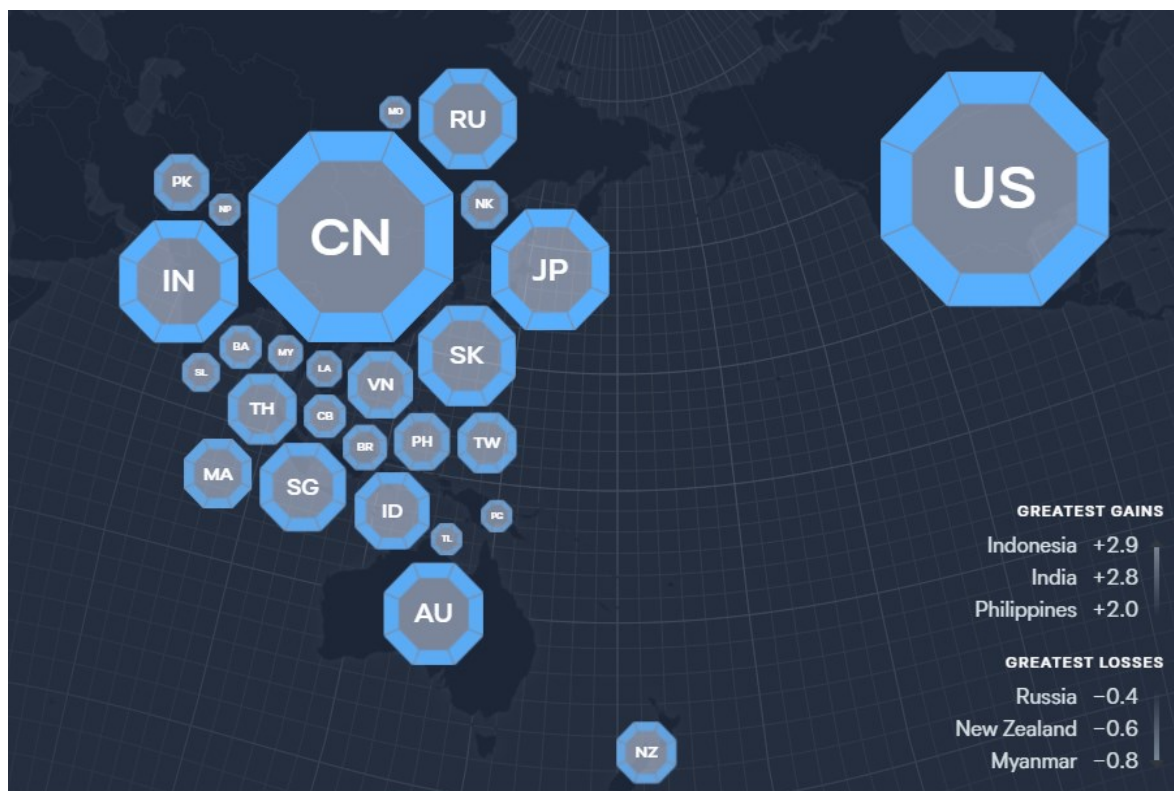

Figura 2. Institutul Lowy: distribuția de putere din Asia, 2024

Sursa: Patton, Sato și Lemahieu 2024

Se înregistrează și variații ale unor componente care merită evidențiate. Economic, RPC nu mai crește ca în anii precedenți, se va confrunta cu probleme mai serioase în viitor și are puțini aliați, dar recuperează prin diplomație, extinderea relațiilor economice regionale și dezvoltarea forțelor armate, iar SUA se adaptează destul de bine (Patton, Sato și Lemahieu 2024, 7-10). Totuși, cercetătorii consideră că dispozitivul militar chinez a depășit capacitățile americane de a desfășura rapid și a susține forțe la nivel regional în 2024 (Patton, Sato și Lemahieu 2024, 8), ceea ce ar putea influența deciziile Washingtonului referitoare la spațiile europene și Orientul Mijlociu, inclusiv pe cele despre NATO și războiul ruso-ucrainean⁸¹. Reiese și un rol interesant al puterilor medii, în special al Japoniei, Coreei de Sud și Indoneziei, în timp ce capacitățile și influența Indiei cresc sub așteptări, în contrast cu puterea Federației Ruse, care a scăzut drastic, odată cu extinderea agresiunii împotriva Ucrainei, fiind depășită de Australia (Patton, Sato și Lemahieu 2024, 10-18).

Estimările liberale sunt mai nuanțate decât cele realiste. Centralizarea politică excesivă, intensificarea naționalismului, reducerea relațiilor transnaționale și scăderea reputației sunt considerate ca minusuri, nu plusuri, în contrast cu unele narațiuni și temeri oficiale. D. Shambaugh a argumentat, după cum am văzut, că RPC este al doilea actor major, că are deficiențe, din perspectiva unei influențe globale, dar că va rămâne statul decisiv în Asia, ca urmare a poziției geografice, ambițiilor liderului Xi Jinping și continuării, la un nivel mai lent, a creșterii economice, ale cărei vulnerabilități sunt rezumate în Tabelul 1 prezentat anterior (D. Shambaugh 2022, 426-428). J. S. Nye a argumentat că, deși ascensiunea Chinei este impresionantă, aceasta suferă de deficiențe, printre care se numără o soft power mai redusă, în timp ce economia, forțele armate, relațiile transnaționale economice și nu numai, alături de atractivitatea culturală rămân avantaje ale Statelor Unite,

⁸¹ Experții Lowy consideră că președintele J. Biden a neglijat Asia în favoarea Europei și a Orientului Mijlociu, dacă ne uităm la numărul și nivelul întrevederilor diplomatice, iar principalul său aliat regional, Japonia, a compensat oarecum acest deficit (Patton, Sato și Lemahieu 2024, 17-18). Ei subliniază și că unul dintre principalele avantaje ale SUA îl reprezintă rețeaua de aliați din zonă – pe lângă Japonia, Coreea de Sud, Filipine, Australia și Noua Zeelandă (Patton, Sato și Lemahieu 2024, 9). Este de așteptat ca, pe măsură ce continuă să se adapteze declinului relativ destul de lent, Statele Unite să se bazeze mai mult pe susținătorii săi regionali și să solicite investiții mai mari și mai serioase în apărare din partea lor. Un succes al izolaționiștilor ar putea însă eroda acest avantaj (*Ibidem*).

care se observă, de exemplu, în ușurința de a forma coaliții, atunci când administrațiile de la Washington sunt interesate de cooperare (Nye 2010 [2012]; Nye 2023).

Constructivismul este și mai sceptic în privința criteriilor pozitivistice de cercetare și presupune că ideile și interacțiunea socială reprezintă elementele principale ale relațiilor internaționale. O mare putere trebuie să dețină capacități semnificative, dar nu este nevoie de prea multă precizie în măsurarea componentelor, deoarece mai importante sunt identitatea actorului, felul în care se definește și în care Sinele său este recunoscut de ceilalți și socializat (Wendt 2011[1999]). În cazul Chinei, răspunsul este pozitiv, deoarece elita, în frunte cu liderul Xi Jinping, și-a propus o serie de obiective ambițioase și o consideră deja un actor major prin: declarații publice și planuri (despre noile tehnologii, bunăstare, despre poziția internațională); decizii ca extinderea flotei și a arsenalului nuclear sau exercițiile militare; sancțiuni (limitarea accesului la piață); diplomație (cooperarea cu Rusia, medierea între Iran și Arabia Saudită, politica africană) sau programe internaționale și misiuni (inițiativa Belt and Road, trimiterea de forțe împotriva pirateriei, închirierea de porturi). RPC este mare putere nu doar pentru că joacă rolul de mare putere, ci și pentru că membrii importanți ai societății globale o tratează ca atare, de exemplu, deține calitatea de membru permanent al Consiliului de Securitate, ca urmare a demersurilor SUA, iar Washingtonul o consideră *peer competitor* și își adaptează dispozitivul de forțe din Asia de Est, pentru a face față puterii militare în creștere a Beijingului, sau promovează politici industriale, cu scopul de a crește capacitatea de producție internă.

Fidelitatea estimărilor puterii drept capacitate este destul de redusă. Măsurătorile capacităților diferă la fel de mult ca și definițiile și teoriile prezentate în primele două capitole. Există unele concordanțe, de exemplu, formulările folosite pentru indicii Lowy și GP se apropie de cele adoptate aici, însă concluziile lui G. T. Allison sau M. Beckley sunt radical opuse, iar cercetătorii liberali și mai ales, cei constructiviști se îndepărtează de cerințele preciziei și adecvării empirice. Aceste limite ale demersurilor cantitativiste îmi sugerează că îmbinarea practicilor și tradițiilor de cercetare ar putea oferi o soluție, așa după cum argumentează o serie de metodologi (George și Bennett 2005).

*
* *

În primul subcapitol, am răspuns întrebării de cercetare: China este o mare putere, prima după Statele Unite și se află în ascensiune, într-un ritm mai lent în ultimii ani. RPC deține un procent de 60 din capacitățile generale ale SUA, ceea ce înseamnă, dacă abordăm o perspectivă pe termen lung, că există o tendință de modificare a distribuției globale, o tranziție de putere între cei doi actori. Acest proces nu a atins încă pragul critic și este lent, dar ținând cont de raporturile regionale, declanșarea unui conflict limitat în Asia de Est rămâne o posibilitate serioasă. Coalițiile coordonate de acestea domină și clasamentele globale sau regionale ale capacităților.

Comparația dintre potențialele militare ale celor două state ilustrează, mai atenuat, tendințe similare. RPC reprezintă 43% din resursele de apărare ale SUA, modificându-se proporția dintre tehnologie și personal, în cazul politicilor aplicate de autoritățile de la Beijing. Se observă și adaptarea decidenților de la Washington, care au investit mai mult în strategii de apărare, pentru contracararea amenințărilor din partea țării rivale. Ascensiunea Chinei este mai pronunțată la nivel regional decât sugerează o analiză a potențialului global.

Ascensiunea Chinei este un proces inegal. Dintre vulnerabilități, cele mai evidente sunt declinul demografic, datoriile și încetinirea ritmului de creștere economică, iar competiția tehnologică este și ea un răspuns la aceste probleme. Centralizarea politică, promovată de liderul de la Beijing, XI Jinping, poate conduce, la rândul său, la politici excesiv de ambițioase și la creșterea neîncrederii altor actori față de intențiile RPC. Este dificil de anticipat gravitatea acestor amenințări și riscurile pe care le produc.

Probabil că ascensiunea RPC va continua, cu toată încetinirea din ultimii ani. Problemele cu care se confruntă decidenții nu sunt insurmontabile, iar lumea liberală este caracterizată de nenumărate convulsii, după cum sugerează ultimele runde ale alegerilor, care au avut loc în multe state, în 2024. Estimez că, undeva în jur de 2030, se va ajunge la o paritate aproximativă între SUA și RPC. Ar urma atunci un deceniu periculos în relațiile sino-americane, potrivit teoriei tranziției de putere și

a unor interpretări similare, dar nu trebuie uitat că politicul ne poate oferi nenumărate surprize până atunci.

Fidelitatea datelor reprezintă o mare problemă. Măsurătorile dau rezultate contradictorii, când este vorba despre a compara capacitățile Statelor Unite și Chinei, iar sursele acestor diferențe sunt multiple. Contrastul dintre folosirea procedurii PIB PPP și cea a ratelor de schimb provine și din idei generale despre relațiile internaționale și traiectoria RPC, nu doar din considerente tehnice. Divergențele dintre teoriile principale în domeniu exercită o influență separată și nu toate curente acceptă ideea că puterea este unul dintre factorii principali sau că se poate estima cu ușurință.

Pluralitatea argumentațiilor se referă și la consecințe, trecând dincolo de mai simpla chestiune a descrierii. Majoritatea observatorilor au remarcat, de pildă, că ascensiunea Chinei a încetinit, dar concluziile pe care le trag de aici diferă radical. Pentru unii, este începutul sfârșitului, în timp ce pentru alții, este un accident de parcurs sau o maturizare inevitabilă proceselor de recuperare a decalajelor de dezvoltare. Aceleași diferențe de opinii se întâlnesc și în ceea ce privește nemulțumirile și gradul de conflict la care ne putem aștepta pe termen mediu și lung.

CONCLUZII

Într-o perioadă în care toată lumea discută despre platforma Tik Tok, întrebarea dacă RPC este o mare putere pare că necesită un răspuns evident, dar am văzut că studii serioase au pus sub semnul întrebării cam tot ce pare de la sine înțeles. Concepte, ca putere și actor major, au multe interpretări conceptuale, sunt încadrate în teorii diferite și pot fi operaționalizate în modalități variate. Aceste trei planuri au structurat și cercetarea de față, care oferă un răspuns pozitiv. Demersul a avut o miză teoretică și metodologică importantă.

Nu există un consens academic asupra sensului puterii, deși toată lumea folosește acest termen. Cele două tradiții intelectuale continuă, distingând între puterea ca influență și puterea ca resursă. În cadrul disciplinei relațiilor internaționale, fiecare abordare vine cu propria perspectivă, iar punțile de legătură nu sunt foarte des construite. Chiar și în interiorul școlilor de gândire, există multe puncte de vedere, situație ce face necesară expunerea unei concepții clare și bine argumentate.

Același lucru este valabil și pentru ideea de mare putere. În funcție de autori și de curent intelectual, avem un sistem unipolar, multipolar sau bipolar. Puterea este importantă, un detaliu sau denotă o concepție depășită despre societatea globală, iar deosebirile se întâlnesc și în rândul decidenților, practicienilor și opiniei publice. Întrebările și contradicțiile respective arată de ce întrebarea de cercetare de la care a pornit studiul este justificată.

Disputele continuă și în ceea ce privește operaționalizarea conceptului de mare putere și sunt foarte serioase în cazul Chinei. După cum am văzut, două proceduri rivale de estimare a capacității economice conduc la concluzii opuse: RPC este fie înaintea SUA, fie se află încă la distanță. Unii autori pot argumenta rațional că Beijingul se află încă la o mare depărtare față de lumea dezvoltată și că declinul deja a început. Prin urmare, avem la dispoziție o plajă mare de abordări și trebuie să fim atenți la presupuneri și la argumentări, deoarece chestiunea nu este doar de interes academic, ci privește și practici ale securității naționale.

În cadrul cercetării, a trebuit să realizez alegeri conceptuale, teoretice și operaționale. Consider că puterea este o noțiune relațională, în tradiția dahliană, cu impact, baze, domeniu sau anvergură și că această clarificare permite un studiu al capacităților, atâta vreme cât suntem conștienți, ca în argumentarea lui K. Waltz, că relația dintre cele două aspecte nu este una rigidă. Prima ipoteză, derivată din teoria tranziției de putere, a fost că se poate investiga puterea ca resursă, pentru a studia marile puteri, dacă nu uităm de riscurile pe care le implică preferința respectivă. Avantajul este că putem dobândi acces la un aparat statistic consistent.

Tot teoria tranziției de putere mi-a permis și să folosesc o concepție bine elaborată despre marile puteri. Acestea sunt evaluate în funcție de capacitățile generale și sunt produsul unui proces complex de modernizare, angrenat de Revoluția Industrială, care continuă și în zilele noastre. Specificul abordării este evidențierea componentei politice, după cum am observat. Ea contrastează cu perspective care subliniază doar factorii economici sau culturali.

Operaționalizarea a corespuns curentului intelectual ales, cu unele modificări. Am preferat procedura PIB prin rate de schimb flexibile și am adăugat o estimare a potențialului militar. Ipoteza a fost acceptată, ținând cont de condițiile cercetării, iar o evaluare a indicat că fiabilitatea procedurii este redusă, din cauza incertitudinilor pe care tocmai le-am evidențiat. Astfel, China reprezintă o mare putere, în cadrul unui sistem bipolar, în care Statele Unite se află pe primul loc.

Trecerea în revistă a vulnerabilităților și perspectivelor a evidențiat importanța tehnologiei și politicii. SUA și RPC trec printr-o perioadă protecționistă, parte a rivalității dintre cei doi actori. Dificultățile economice ale Beijingului au influențat căutarea inovației dirijate de partid și de stat, o politică destul de controversată. Mă aștept totuși ca tranziția de putere să continue, chiar dacă într-un ritm încetinit.

Cercetarea are anumite limite. Mai întâi, toate aceste semne de întrebare legate de stadiul cunoașterii din domeniu, cele mai serioase probleme, aici, fiind carențele teoriilor și scăderea calității datelor din domeniu. Apoi, absența cunoașterii limbii mandarine și a unui contact

cultural direct. Estimarea cu precizie a intențiilor și analiza nuanțată a capacităților suferă din aceste motive.

Dezvoltările ulterioare ale cercetării sunt numeroase. Ne trebuie o mai bună înțelegere a funcționării sistemelor politice din ambele state și observăm schimbări importante în sectoarele respective. Avem nevoie de specialiști care să cunoască în profunzime cultura și civilizația chineză și care să fie pregătiți și să lucreze în interesul public, în mod similar argumentării lui A. Goșu, în cazul studierii Federației Ruse. Rivalitatea sino-americană a devenit mai importantă în ultimii ani și este important să fim cât mai bine informați, în limita posibilului (Goșu 2024).

BIBLIOGRAFIE

- ***. 2013. *The Seven Military Classics of Ancient China*. Londra: Arcturus.
- Acharya, Amitav. 2020. "Irresponsible Superpowers Must Cooperate". *Yale Global*. <https://yaleglobal.yale.edu/content/irresponsible-super-powers-must-cooperate>.
- Allison, Graham T. 2022[2017]. *Capcana lui Tucidide. Mai pot evita Statele Unite și China războiul?* București: Corint.
- Arbetman, Marina și Jacek Kugler (coord.). 1997. *Political Capacity and Economic Behavior*. Boulder: Westview Press.
- Axelrod, Robert și Robert O. Keohane. 2010[1993]. "Obținerea cooperării în anarhie". În *Neorealism și neoliberalism*, de David A. Baldwin (coord.), 81-114. Iași: Polirom.
- Babbie, Earl. 2010. *Practica cercetării sociale*. Iași: Polirom.
- Bachrach, Peter, și Morton S. Baratz. 1962. "Two Faces of Power". *The American Political Science Review* 56 (4).
- Baldwin, David A. 1989. *Paradoxes of power*. New York: Basil Blackwell.
- Baldwin, David A. (coord.). 2010[1993]. *Neorealism și neoliberalism: dezbateră contemporană*. Iași: Institutul European.
- Barnett, Michael. 2020. "Social constructivism". În *The globalization of world politics. An introduction to international relations*, de John Baylis, Steve Smith și Patricia Owens, 192-206. Oxford: Oxford University Press.
- Beckley, Michael. toamna 2018. "The Power of Nations: Measuring What Matters". *International Security* 43 (2): 7-44.
- Bell, Corey Lee. 2024. "Making Sense of Xi's Claim That the US Is «Goaded» China to Invade Taiwan". *The Diplomat*. 27 iunie. <https://thediplomat.com/2024/06/making-sense-of-xis-claim-that-the-us-is-goaded-china-to-invade-taiwan/>.

- Biró, Daniel. 2006. „«Idealismul utopic» sau gândirea internaționalistilor liberali în perioada interbelică”. În *Manual de relații internaționale*, de Andrei Miroiu și Radu-Sebastian Ungureanu (coord.). Iași: Polirom.
- Bologa, Anda. 2024. ”Romania’s Shady TikTok Election”. *The Center for European Policy Analysis*. 5 decembrie. <https://cepa.org/article/romanas-shady-tiktok-election/>.
- Boudon, Raymond (coord.). 2005. *Tratat de sociologie*. București: Humanitas.
- Brands, Hal și Michael Beckley. 2022. *Danger Zone: the Coming Conflict with China*. New York: W.W. Norton & Company.
- Braudel, Fernand. 1986. *Mediterrana și lumea mediteraneană în epoca lui Filip al II-lea*. Vol. I-VI. București: Meridiane.
- . 1989. *Timpul lumii*. București: Meridiane.
- . 2008. *Scrieri despre istorie*. București: Comunicare.ro.
- Braumoeller, Bear F. 2019. *Only The Dead: The Persistence of War in The Modern Age*. New York: Oxford University Press.
- Bremer, Stuart. 1992. ”Dangeorus Dyads: Conditions Affecting the Likelihood of Interstate Disputes, 1816-1965”. *Journal of Conflict Resolution* 36: 309-341.
- Brezekinski, Zbigniew. 2000. *Marea tablă de șah: geopolitica lumilor secolului XXI*. București: 2000.
- Bull, Hedley. 1998. *Societatea anarhică. Un studiu asupra ordinii în politica mondială*. CEU Press, Știința: Chișinău.
- . 1998[1977]. *Societatea anarhică: un studiu asupra ordinii in politica mondială*. Chișinău: Știința/CEU Press.
- Buzan, Barry. 1987. *An Introduction to Strategic Studies. Military Technology and International Relations*. New York: S. Martin Press.
- . 2000[1991]. *Popoarele, statele și teama*. Chișinău: Cartier.
- . 2003. *Regions and powers: the structure of international security*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Buzan, Barry, Ole Wæver și Jaap de Wilde. 2011. *Securitatea: Un nou cadru de analiză*. Cluj-Napoca: CA Publishing.
- Carr, E. H. 2016[1939]. *The twenty years` crisis, 1919-1939*. Ediție Kindle: Palgrave Macmillan.
- Ceuca, Răzvan și Ileana Rotaru. 2023. *The Clash of Tactical Narratives: Russia`s Malign Influence and the Discourses of Populist Parties*. Bucharest: New Strategy Center. <https://newstrategycenter.ro/project/the-clash-of-tactical-narratives-russias-malign-influence-and-the-discourses-of-populist-parties-on-the-russia-ukraine-war-in-slovakia-romania-austria-germany-and-france/>.
- Chazel, François. 2005. „Puterea.” În *Tratat de sociologie*, de Raymon Boudon (coord.), 230-268. București: Humanitas.
- Chen, Wei, Xilu Chen, Chang-Tai Hsieh și Zheng Song. 2019. ”A Forensic Examination of China’s National Accounts.” *Brookings Papers on Economic Activity*.
- China Military Online. 2024. ”Chinese military delegation participates in Indo-Pacific Chiefs of Defense Conference in Hawaii”. http://eng.mod.gov.cn/xb/CMCDEPARTMENTS/News_213079/16340243.html.
- Christensen, Thomas J. 2016. *China ca provocare. Cum pot fi modelate alegerile unei puteri în ascensiune*. București: Comunicare.ro.
- Cioculescu, Șerban Filip. 2018. *China de la „strălucirea ascunsă” la expansiunea globală*. Târgoviște: Cetatea de Scaun.
- Cîrciumaru, Florian (coord.). 2023. *Evaluare strategică 2022. Lumea între pandemie și război*. București: Editura Universității Naționale de Apărare.
- Cirillo, Pasquale și Nassim Nicholas Taleb. 2016. ”The Decline of Violent Conflicts: What Do the Data Really Say? .” *NYU Tandon Research Paper* No. 2876315.
- Clausewitz, Carl von. [1832]1982. *Despre război*. București: Editura Militară.
- Cohen, Eliot A. 2019. ”Technology and Warfare.” În *Strategy in the Contemporary World. An Introduction to Strategic Studies*, de John Baylis, James J. Wirtz și Colin S. Gray, 127-143. Oxford: Oxford University Press.

- Colby, Elbridge. 2021. *The Strategy of Denial : American Defense in an Age of Great Power Conflict*. New Haven: Yale University Press.
- Confucius. 1996. *Analecte*. București: Humanitas.
- Cox, Robert W. 1999[1983]. "Gramsci, hegemony and international relations: an essay in method." În *Approches to world order*, de Robert W. Cox și Timothy Sinclair, 124-143. Cambridge: Cambridge University Press.
- . 1999[1981]. "Social forces, states and world orders: beyond international relations theory." În *Approches to world order*, de Robert W. Cox și Timothy Sinclair, 85-123. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dahl, Robert A. 1957 *apud*. Dîrdală 2000. "The Concept of Power". *Behavioral Science*.
- Dahl, Robert A. 1957. "The Concept of Power". *Behavioral Science* 2 (3).
- Diaz-Maurin, François și Thomas Gaulkin. 2024. "Hibakusha group receives Nobel Peace Prize for «demonstrating through witness testimony that nuclear weapons must never be used again»" *Bulletin of the Atomic Scientists*. 11 octombrie. <https://thebulletin.org/2024/10/hibakusha-group-receives-nobel-peace-prize-for-demonstrating-through-witness-testimony-that-nuclear-weapons-must-never-be-used-again/#post-heading>.
- Dîrdală, Lucian-Dumitru. 2000 [1971]. "Putere, pluralism, poliarhie: traseul conceptual al lui Robert Dahl". În *Poliarhiile: participare și opoziție*, de Robert A. Dahl, 5-21. Iași: Institutul European.
- Dorobanțu-Voicu, Roxana. 2023. „Expunere la masa rotundă «Un an de război împotriva Ucrainei. Impactul pentru România»”. Institutul Diplomatic Român.
- Douclevff, Michaeleen. 2022. "China's COVID vaccines: Do the jabs do the job?" *NPR*. 30 decembrie. <https://www.npr.org/sections/goatsandsoda/2022/12/30/1143696652/chinas-covid-vaccines-do-the-jabs-do-the-job>.

- Dunleavy, Patrick, și Brendan O'Leary. 2002. *Teoriile statului : politica democrației liberale*. Chișinău: Epigraph.
- Dunne, Tim și Brian C. Schmidt. 2020. „Realism”. În *The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations*, de John Baylis, Steve Smith și Patricia Owens, 130-144. Oxford: Oxford University Press.
- Edgerton, David. 2006. *The Shock of the Old: Technology and Global History since 1900*. Oxford: Oxford University Press.
- Ellison, Davis și Tim Sweijjs. 2024. ”Empty Promises? A Year Inside the World of Multi-Domain Operations”. *War on the Rocks*. 22 ianuarie. <https://warontherocks.com/2024/01/empty-promises-a-year-inside-the-world-of-multi-domain-operations/>.
- Eminescu, Mihai. 1960. *Poezii*. București: Editura de stat pentru literatură și artă.
- Fearon, James D. 1995. ”Rationalist Explanations for War”. *International Organization* 49 (3): 379-414.
- Fisunoglu, Ali, Kyungkook Kang, Marina Arbetman-Rabinowitz și Jacek Kugler. august 2020. ”Relative Political Capacity Dataset (Version 2.4)”. *Harvard Dataverse, V7*,. <https://dataverse.harvard.edu/dataset.xhtml?persistentId=doi:10.7910/DVN/NRR7MB>.
- Fisunoglu, Ali, Kyungkook Kang, Tad Kugler și Marina Arbetman-Rabinowitz. 2023. ”Relative political capacity: A dataset to evaluate the performance of nations, 1960–2018”. *Conflict Management and Peace Science* 40 (3): 325-345.
- Foran, John (coord.). 1997[2004]. *Teoretizarea revoluțiilor*. Iași: Polirom.
- Foucault, Michel. 2009. *Securitate, teritoriu, populație*. Cluj: Idea.
- . 2010[1969]. *Arheologia cunoașterii*. București: RAO.
- Geller, Daniel S. și J. David Singer. 1998. *Nations at war : a scientific study of international conflict*. Cambridge: Cambridge University Press.
- George, Alexander L. și Andrew Bennett. 2005. *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. Cambridge: MIT Press.

- Gerring, John și Dino Christenson. 2017. *Applied social science methodology: an introductory guide*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gibson, William. 1986[1998]. "Burning Chrome". În *Chrome*, de William Gibson. București : RAO.
- Gilpin, Robert G. 1986. "The Richness of the Tradition of Political Realism." În *Neorealism and its Critics*, de Robert O. Keohane (coord.), 301-321. New York: Columbia University Press.
- . 2000. *Război și schimbare în politica mondială*. Craiova: Scrisul Românesc.
- Gledish, Nils Petter. 2020. *Lewis Fry Richardson. His Intellectual Legacy and Influence*. Heidelberg: Springer .
- Goertz, Gary, Paul F. Diehl și Alexandru Balas. 2026. *The Puzzle of Peace. The Evolution of Peace in the International System*. New York: Oxford University Press.
- Goșu, Armand. 2024. *Putin împotriva Occidentului. Războiul din Ucraina și noua dezordine mondială*. Iași: Polirom.
- Grady, John. 2024. "Hicks: China Threat More Difficult for Public to Understand than Ukraine, Middle East." *USNI News*. 17 octombrie. https://news.usni.org/2024/10/17/hicks-china-threat-more-difficult-for-public-to-understand-than-ukraine-middle-east?mc_cid=ccab4f4d29&mc_eid=28ab0c113e.
- Grieco, Joseph M. 2010[1993]. „Anarhia și limitele cooperării: o critică realistă adusă noului instituționalism liberal.” În *Neorealism și neoliberalism: dezbateră contemporană*, de David A. Baldwin (coord.), 115-137. Iași: Polirom.
- Guzzini, Stefano. 2000. *Realism și relații internaționale*. Iași: Institutul European.
- Haffa, Robert P. 2018. "The Future of Conventional Deterrence: Strategie for Great Power Competition". *Strategic Studies Quarterly* 12 (4).
- Haixia, Qi. 2017. "Disputing Chinese Views on Power". *The Chinese Journal of International Politics* 10 (2): 211-239.

- Handmer, John. 2003. "We are all vulnerable". *The Australian Journal of Emergency Management* 18 (3).
- Heim, Jacob L. și Benjamin M. Miller. 2020. *Measuring Power, Power Cycles and the Risk of Great-Power War in the 21st Century*. Ediție electronică: Rand Corporation.
- Hironaka, Ann. 2017. *Tokens of Power: Rethinking War*. Ediție electronică : Cambridge University Press.
- Hobbes, Thomas. [1651]2020. *Leviatanul. Materia, forma și puterea unei comunități eclesiastice și civile*. București: Herald.
- Houweling, Henk W. și Jan G Siccama. 1996. "A Two-Level Explanation of World War". În *Parity and War: Evaluations and Extensions of The war Ledger*, de Jacek Kugler și Douglas Lemke, 107-117. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Hume, David. [1758]2005. *Eseuri politice*. București: Humanitas.
- Institutul Național de Sănătate Publică. 2024. „Raportare vaccinări împotriva COVID-19 și RAPI luna martie 01 – 31.03.2024.” https://insp.gov.ro/download/raportare-vaccinari-impotriva-covid-19-si-rapi_luna-martie-01-31-03-2024/.
- Jervis, Robert. 1976. *Perception and misperception in international politics*. Princeton: Princeton University Press.
- Johnston, Alastair Iain. 1995. *Cultural Realism. Strategic Culture and Grand Strategy in Chinese History*. Princeton: Princeton University Press.
- . 1996. "Cultural Realism and Strategy in Maoist China." În *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, de Peter J. Katzenstein (coord). New York: Columbia University Press.
- . 2003. "Is China s Status Quo Power?". *International Security* 27 (4).
- Kaplan, Robert D. 2014. *Răzbunarea geografiei*. București: Litera.
- Kennan, George Frost. 1947. "The Sources of Soviet Conduct". *Foreign Affairs* 25 (4): 566-582.
- Keohane, Robert O. și Lisa Martin. 1995. "The Promise of Institutional Theory". *International Security* 39-51.

- . 1982. "The Demand for International Regimes". *International Organization* 36 (2): 325-355.
- . 2005[1984]. *After hegemony: cooperation and discord in the world political economy*. Princeton: Princeton University Press.
- Keohane, Robert O. și Joseph S. Jr. Nye. 1977[2009]. *Putere și interdependență*. Iași: Polirom.
- Keynes, John Maynard. 2009[1936]. *Teoria generală a ocupării forței de muncă, a dobânzii și a banilor*. București: Publica.
- King, Garry, Robert O. Keohane și Sidney Verba. 2000. *Fundamentele cercetării sociale*. Iași: Polirom.
- Kissinger, Henry. 1998. *Diplomația*. București: All.
- Knorr, Klaus. 1970. *Military Power and Potential*. Lexington: Heath Lexington Books.
- Kolodziej, Edward A. 2007. *Securitatea și relațiile internaționale*. Iași: Polirom.
- Kristensen Hans M., Robert S. Norris și Matthew G. McKinzie. 2006. *Chinese Nuclear Forces and U.S. Nuclear War Planning*. Ediție electronică.
- Kristensen Hans M., Matt Korda, Eliana Johns și Knight Mackenzie. 2024a. "United States Nuclear Weapons, 2024". *Bulletin of the Atomic Scientists* 80 (3): 182-208. doi:10.1080/00963402.2024.2339170.
- 2024b. "Chinese nuclear weapons, 2024". *Bulletin of the Atomic Scientists* 80 (1): 49-72. doi:https://doi.org/10.1080/00963402.2023.2295206.
- Kugler, Jacek și Douglas Lemke. 1996. *Parity and War: Evaluations and Extensions of The War Ledger*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Lakatos, Imre. 1978. *The methodology of scientific research programmes*. Editor John Worrall și Gregory Currie. Cambridge: Cambridge University Press.

- Lampton, David M. 2014. *Following the leader : ruling China, from Deng Xiaoping to Xi Jinping*. Berkeley: University of California Press.
- Lasswell, Harold D. și Abraham Kaplan. 1950[2017]. *Power and Society. A Framework for Political Inquiry*. Abingdon: Routledge.
- Layne, Christopher. 2020. "Coming Storms. The Return of Great Power War." *Foreign Affairs*. <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2020-10-13/coming-storms>.
- Lemke, Douglas. 2002. *Regions of War and Peace*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lendon, Brad . 2024. "China's newest aircraft carrier heads to sea for first time." *CNN World*. <https://edition.cnn.com/2024/05/01/china/china-navy-newest-aircraft-carrier-fujian-sea-trial-intl-hnk-ml/index.html>.
- Lenin, Vladimir Ilici. [1917]1970. *Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului*. București: Editura Politică.
- Lepore, Jill. 2022. *Aceste adevăruri. O istorie a Statelor Unite*. Trei: București.
- Levy, Jack S. 1983. *War in the Modern Great Power System*. Lexington: University of Kentucky Press.
- . 2023. *Theories of War and Peace*. Syllabus, Columbia University.
- Lewis, Kaitlin. 2024. "Biden's Secret Nuclear Weapons Strategy: Everything We Know About New Plan." *Newsweek*. <https://www.newsweek.com/bidens-secret-nuclear-weapons-strategy-everything-we-know-about-new-plan-1942076>.
- Lind, Jennifer (2024). "Back to Bipolarity. How China's Rise Transformed the Balance of Power". *International Security*. 49(2): 7-55 (p. 93, rând 23).
- Lobell, Steven E., Norrin M. Ripsman și Jeffrey W. Taliaferro. 2009. *Neoclassical realism, the state, and foreign policy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Luard, Evan. 1992. *Basic Texts in International Relations*. Ediție electronică. MacMillan.

- Mahadzir, Dzirhan. 2024. "Chinese Carrier Strike Group Operating in South China Sea After Drills Surrounding Taiwan". *USNI News*. https://news.usni.org/2024/10/15/chinese-carrier-strike-group-operating-in-south-china-sea-after-drills-surrounding-taiwan?mc_cid=ccab4f4d29&mc_eid=28ab0c113e.
- Mao, Zedong. [1936]2008. "Problems of strategy in China's civil war". În *Strategic Studies. A Reader*, de Thomas G., Maiolo, Joseph A., Mahnken, 252-286. Londra: Routledge.
- March, James G. 1955. "An Introduction to the Theory and Measurement of Influence". *The American Political Science Review* 49 (2).
- Marx, Karl, și Friedrich Engels. 1998. *Manifestul Partidului Comunist*. București: Nemira.
- McCoy, Kelly. 2017. "The Road to Multi-Domain Battle: An Origin Story". *Modern War Institute, West Point*. <https://mwi.westpoint.edu/road-multi-domain-battle-origin-story/>.
- Mearsheimer, John J. 2003. *Tragedia politicii de forță: realismul ofensiv și lupta pentru putere*. Filipeștii de Târg: Antet.
- . 2007[1994]. „Falsa promisiune a instituțiilor internaționale”. În *Politica între națiuni: lupta pentru putere și lupta pentru pace*, de Hans J. Morgenthau. Iași: Polirom.
- Miller, Chris. 2023. *Războiul chipurilor*. București: Humanitas.
- Miroiu, Andrei. 2005. *Balanță și hegemonie. România în politica mondială, 1913-1989*. Iași: Institutul European.
- . 2006. *Fundamentele politicii: preferințe și alegeri colective*. Iași: Polirom.
- . 2007[1948]. „Cum să îl citim pe Morgenthau.” În *Politica între națiuni: lupta pentru putere și lupta pentru pace*, de Hans J. Morgenthau. Iași: Polirom.
- Moravcsik, Andrew. 1998. *The Choice for Europe : Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*. Ithaca: Cornell University Press.
- Morgan, Patrick M. 2003. *Deterrence now*. Londra: Cambridge University Press.

- Morgenthau, Hans J. 2007[1948]. *Politica între națiuni: lupta pentru putere și lupta pentru pace*. Iași: Polirom.
- Morrow, James D. 2000. "The Ongoing Game-Theoretic Revolution." În *Handbook of War Studies II*, de Manus I. Midlarsky (coord.), 164-192. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- Naisbitt, John. 1989. *Megatendințe*. București: Editura Politică.
- Narang, Vipin. 2014. *Nuclear Strategy in the Modern Era. Regional Powers and International Conflict*. Princeton: Princeton University Press.
- Nye, Joseph S. Jr. 1990. *Bound to Lead: the Changing Nature of American Power*. Ediție Kindle. New York: Basic Books.
- . 2010 [2012]. *Viitorul puterii*. Iași: Polirom .
- . 2023. "Perspectives for a China Strategy." În *Soft Power and Great-Power Competition*, de Joseph S. Jr, Nye. Ediție electronică: Springer.
- Obama, Barack. 2015. "Remarks by President Obama in Town Hall with Young Leaders of the Americas." *The White House. President Barack Obama*. 9 aprilie. <https://obamawhitehouse.archives.gov/>.
- Onuf, Nicholas Greenwood. 1989. *World of Our Making : Rules and Rule in Social Theory and International Relations*. Columbia: University of South Carolina Press.
- Organski, A. F. K. și Jacek Kugler. 1981. *The War Ledger*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Organski, A. F. K. 1958. *World Politics*. New York: Knopf.
- . 1965. *The Stages of Political Development*. New York: Knopf.
- Patton, Susannah, Jack Sato și Hervé Lemahieu. 2024. "Lowi Institute Asia Power Index. 2024 Key Findings Report". <https://power.lowy.institute.org/>.
- Pavaluca, Luana. 2021. „Valeriu Gheorghiu: Ținta este atingerea imunizării colective până la sfârșitul anului”. *Digi 24*. 24 octombrie. <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/sanatate/valeriu-gheorghita-tinta-este-atingerea-imunizarii-colective-pana-la-sfarsitul-anului-1711901>.

- Pence, Michael. 2018. "Remarks by Vice President Pence on the Administration's Policy Toward China". <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/remarks-vice-president-pence-administrations-policy-toward-china/>.
- Pillsbury, Michael. 2000. *China Debates the Future Security Environment*. National Defense University Press: Washington.
- Pinker, Steven. 2019[2011]. *Îngerii mai buni ai naturii noastre. De ce s-a diminuat violența*. București: Publica.
- Popper, Karl R. 1981[1934]. *Logica cercetării*. București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- . 1996. *Mizeria istoricismului*. București: CEU Press/All.
- . 2001[1963]. *Conjecturi și infirmări. Creșterea cunoașterii științifice*. București: Editura Trei.
- Powell, Robert. 2010[1993]. „Câștiguri absolute și câștiguri relative în teoria relațiilor internaționale.” În *Neorealism și neoliberalism: dezbateră contemporană*, de David A. Baldwin (coord.), 205-227. Iași: Polirom.
- Preda, Adrian Eugen. 2024. *Hegemonie și elite naționale: România și marile puteri în secolul XX*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană.
- Quackenbush, Stephen L. și Frank C. Zagare. 2016. "Modern Deterrence Theory: Research Trends, Policy Debates, and Methodological Controversies". *Oxford Academic* sursă online. doi:10.1093/oxford/hb/9780199935307.013.39.
- Richardson, Lewis F. 1944. "The Distribution of Wars in Time". *Journal of the Royal Statistical Society* 7 (3): 242-250.
- Richardson, Lewis F. 1948. "Variation of the Frequency of Fatal Quarrels With Magnitude". *Journal of the American Statistical Association* 43 (244): 523-546.
- Ritter, Zacc și Julie Ray. 2024. „China vs. U.S.: Who's Winning Hearts and Minds?” *Gallup*. 24 mai. <https://news.gallup.com/poll/644753/china-winning-hearts-minds.aspx>.

- Rotter, Andrew J. 2008. *Hiroshima: the World's Bomb*. Oxford: Oxford University Press.
- Rudd, Kevin. 2022. *The avoidable war : the dangers of a catastrophic conflict between the US and Xi Jinping's China*. Sidney: Hachette Australia.
- . 2024. *On Xi Jinping: How Xi's Marxist Nationalism is Shaping China and the World*. Oxford: Oxford University Press.
- Russell, Bertrand. 1938. *Power. A new social analysis*. Londra: George Allen and Unwind Limited.
- Sarchinschi, Alexandra. 2020. "Potentia New Sources of Power in International Politics. Case Study: Covid-19 Pandemic and Health Resources". Editor Florian Cîrciumaru și Marius Potîrniche (coord.). *International Scientific Conferenc Strategies XXI. The Complex and Dynamic Nature of the Security Environment*. Bucharest: Editura Universității Naționale de Apărare 114-123.
- Sarcinschi, Alexandra și Cristian Băhnăreanu. 2023. "Before the War in Ukraine: Was the Pandemic an Inhibitor of the Struggle for Power". *Strategic Impact* (2): 7-22.
- Saunders, Phillip C. 2020. „China's Global Military-Security Interactions.” În *China and the world*, de David Shambaugh (coord.). Ediție Kindle: Oxford University Press.
- Schatzberg, Eric. 2018. *Technology. Critical History of a Concept*. Chicago: University of Chicago Press.
- Schelling, Thomas. 2000[1960]. *Strategia conflictului*. București: Integral.
- . 2020[1966]. *Arms and Influence*. New Haven: Yale University Press.
- Schmidt, Eric și Ylli Bajraktari. 2022. *Harnessing the New Geometry of Innovation*. Ediție online.
- Shambaugh, David L. 2013. *China Goes Global: the Partial Power*. Oxford: Oxford University Press.
- . 2020a. *China and the World*. Ediție Kindle: Oxford University Press.

- . 2020b. "China's Long March to Global Power". În *China and the World*, David Shambaugh (coord.). Ediție Kindle: Oxford University Press.
- . 2022a. "Asian IR in the 2020s". În *International relations of Asia*, David Shambaugh (coord.). Lanham: Rowman and Littlefield.
- . 2022b. „International Relations in Asia: Grappling with Complexities”. În *International Relations of Asia*, David L. Shambaugh (coord.). Lanham: Rowman and Littlefield.
- Shepardson, David. 2024. "Biden proposes banning Chinese vehicles, 'connected car' technology from US roads". *Reuters*. <https://www.reuters.com/business/autos-transportation/biden-proposes-banning-chinese-vehicles-us-roads-with-software-crackdown-2024-09-23/>.
- Singer, J. David, Bremer Stuart și John Stuckey. 1972. "Capability Distribution, Uncertainty, and Major Power War, 1820-1965." În *Peace, War, and Numbers*, Bruce Russett (coord.), 19-48. Beverly Hills: Sage.
- Snidal, Duncan. 2010[1993]. „Câștigurile relative și tiparul cooperării internaționale.” În *Neorealism și neoliberalism: dezbaterea contemporană*, David A. Baldwin (coord.), 167-203.
- Snyder, Glenn H. și Paul Diesing. 1977. *Conflict Among Nations: Bargaining, Decision Making, and System Structure in International Crises*. Princeton: Princeton University Press.
- Soare, Simona R. 2013a. „Tranziția de putere.” În *Relații internaționale contemporane: teme centrale în politica mondială*, Daniel Biró (coord.), 19-41. București: Polirom.
- . 2013b. *Sub povara a 90 000 de tone de diplomație? Statele Unite ale Americii, strategia hegemonică și declinul relativ de putere*. București: Editura Militară.
- Spagat, Michael. 2017. "Pinker versus Taleb: A Non-deadly Quarrell over the Decline of Violence". Prezentare la conferința *The Nature of Deadly Quarrels: Multidisciplinary Perspectives on the Study of Violence*.

- Starr, Harvey. 2002. "Cumulation, Synthesis, and Research Design for the Post-Fourth Wave". În *Evaluating Methodology in International Studies*, de Frank P. Harvey și Michael Brecher, 59-80. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- Stockholm International Peace Research Institute. 2024. "Military expenditure (current USD)". <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.CD>.
- Strange, Susan. 1997. *State și piețe*. Iași: Institutul European.
- . 2001. *Retragerea statului: difuziunea puterii în economia globală*. București: Trei.
- Strittmatter, Kai. 2020. *We have been harmonized: life in China's surveillance state*. New York: Custom House.
- Taleb, Nassim Nicholas. 2018[2007]. *Lebăda neagră*. București: Curtea Veche.
- Tămaș, Sergiu. 1995. *Geopolitica: o abordare prospectivă*. București: Noua Alternativă.
- Tammen, Ronald L., Jacek Kugler și Douglas Lemke. 2011. "TransResearch Consortium". *Power Transition Theory*. <https://transresearchconsortium.com/power-transitions>.
- . 2017. „Foundations of Power Transition Theory.” *Oxford Research Encyclopedias*. doi:10.1093/acrefore/9780190228637.013.296.
- Tammen, Ronald L. et al. 2000. *Power Transitions. Strategies for the 21st Century*. Londra: Chatam House Publishers.
- Tellis, Ashley J., Janice Bially, Christopher Layne și Melissa McPherson. 2000. *Measuring National Power in the Postindustrial Age*. Ediție electronică : RAND Corporation.
- The International Institute for Strategic Studies. 2024 și alte ediții. *The Military Balance 2024*. Ediție electronică: Routledge.
- The TransResearch Consortium. 2024. "TransResearchConsortium". <https://transresearchconsortium.com/>.
- The World Bank. 2024a. "GNI, PPP (constant 2021 international \$)". <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.MKTP.PP.KD?locations=US-CN>.

- 2024 b. "GNI, Atlas method (current US\$)". <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.ATLS.CD>.
- Thucydides. 1966. *Războiul peloponesiac*. București: Editura Științifică.
- Tianliang, Xiao. 2020. "Science of Military Strategy". <https://www.airuniversity.af.edu/CASI/In-Their-Own-Words/>.
- Toffler, Alvin. 1995. *Război și anti-război*. București: Antet.
- TransResearchConsortium. 2020. "Relative Political Capacity (Components)". <https://transresearchconsortium.com/download-dataset>.
- Ts'ien, Se-ma. 1895-1905. *Les mémoires historiques*. Editor Édouard Chavannes. Paris: Éditions Ernest Leroux.
- Tuathail, Gearóid Ó. și Simon Dalby (coord.). 1998. *Rethinking geopolitics*. New York: Routledge.
- U.S. Department of Defense. 2023. *Military and Security Developments Involving the People's Republic of China*.
- Ungureanu, Radu-Sebastian. 2010. *Securitate, suveranitate și instituții internaționale*. Iași: Polirom.
- . 2021. „Relațiile Internaționale – domeniu al cercetării interacțiunilor din mediul anarhic”. În *Cooperare și conflict în Relațiile Internaționale*, de Radu-Sebastian Ungureanu et al. Institutul European.
- Ungureanu, Radu-Sebastian și Radu-Alexandru Cucută. septembrie 2014. "Leading the World: Hegemonic Models in Contemporary Global Politics". *SGEM 2014 Scientific SubConference on Political Sciences, Law, Finance, Economics and Tourism*. SGEM 2014.
- Vasquez, John A. 1993. *The War Puzzle*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Vasquez, John A. 1996. "When Are Power Transitions Dangerous? An Appraisal and Reformulation of Power Transition Theory." În *Parity and War : Evaluations and Extensions of The War Ledger*, Jacek Kugler și Douglas Lemke (coord.), 35-57. Ann Arbor: University of Michigan Press.

- Waltz, Kenneth N. 2001. *Omul, statul și războiul*. București: Institutul European .
- . 2006[1979]. *Teoria politicii internaționale*. Iași: Polirom.
- Watson, Adam. 1992. *The evolution of international society: a comparative historical analysis*. Londra : Routledge.
- Weber, Max. 1921 *apud*. Dîrdală 2000. "Economy and society: An Outline of Interpretive Sociology". *apud*. Dîrdală, Lucian. 2000. „Putere, Pluralism, Poliarhie: traseul conceptual al lui Robert Dahl”. În Robert A. Dahl, *Poliarhiile: participare și opoziție*. Iași: Polirom.
- . 2011[1919]. *Omul de știință și omul politic*. București: Humanitas.
- Wendt, Alexander. 1992. "Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics". *International Organization* 46 (2): 391-425.
- . 2011[1999]. *Teoria socială a politicii internaționale*. Iași: Polirom.
- Wight, Martin. 1998. *Politica de putere*. Chișinău: CEU Press, Arc.
- Wohlforth, William Curti. 1993. *The elusive balance: power and perceptions during the Cold War*. Ithaca: Cornell University Press.
- Wohlstetter, Albert. 2009[1968]. „Theory and Opposed-Systems Design.” În *Nuclear Heuristics: Albert and Roberta Wohlstetter*, de Robert Zarate și Henry (coord.) Sokolski. f.l.: The Strategic Studies Institute.
- World Health Organization. 2022a. „The Sinovac-CoronaVac COVID-19 vaccine: What you need to know”. <https://www.who.int/new-room/feature-stories/detail/the-sinovac-covid-19-vaccine-what-you-need-to-know>.
- . 2022b. „The Sinopharm COVID-19 vaccine: What you need to know.” <https://www.who.int/news-room/feature-stories/detail/the-sinopharm-covid-19-vaccine-what-you-need-to-know>.
- . 2023. „Romania”. <https://www.who.int/countries/rou>.
- Worldometer. 2024. „Romania Population”. https://www.worldometers.info/world-population/romania-population/#google_vignette.
- Wrong, Dennis H. 1980. *Power: its forms, bases and uses*. Oxford: Basil Blackwell.
- Xi, Jinping. 2023. „Xinhua”. http://english.scio.gov.cn/m/topnews/2023-03/16/content_85171478.htm.

- Xuetong, Yan, interviu de Evan Osnos. 2020. "The Future of America's Contest with China". <https://www.newyorker.com/magazine/2020/01/13/the-future-of-americas-contest-with-china>.
- Xuetong, Yan. 2006. "The Rise of China and its Power Status". *Chinese Journal of International Politics* (1): 5-33.
- Yahuda, Michael. 2020. "China's Relations with Asia". În *China and the World*, David Shambaugh (coord.). Ediție Kindle: Oxford University Press.
- Yang, Hao, Hao Tan, Jintao Zhang și Mengying Yang. 2024. "China's pivot from zero-COVID strategy and the role of vaccines". *Health Policy and Technology* 13.
- Yang, William. 2024. "China, US step up top-level military exchanges amid ongoing tension." *Voice of America*. 13 septembrie. <https://www.voanews.com/a/china-us-resume-top-level-military-communication-amid-ongoing-tension/7783487.html>.
- Zagare, Frank C. și D. Marc Kilgour. 2004[2000]. *Perfect deterrence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Zagare, Frank C. 2004. "Reconciling Rationality With Deterrence. A Re-Examination of the Logical Foundations of Deterrence Theory." *Journal of Theoretical Politics* 16 (2): 107-141. doi:10.1177/0951629804041117.
- Zhang, Hui. 2024. "China's openness about its latest nuclear missile test shows growing confidence vis-à-vis the United States." *Bulletin of American Scientists*. 16 octombrie. <https://thebulletin.org/2024/10/chinas-openness-about-its-latest-nuclear-missile-test-shows-growing-confidence-vis-a-vis-the-united-states/>.
- Zi, Sun. 2023. *Arta războiului*. București: Humanitas.
- Ziuganov, Ghenadi. 1999. *La Russie après l'an 2000. Vision géopolitique d'un nouvel État*. Mithec: f.l.
- Zodian, Mihai. 2023. „Relațiile sino-americe: o pace rece și un mediu instabil.” În *Evaluare strategică 2022. Lumea între pandemie și război*, Florian Cîrciumaru (coord.), 287-336. București: Editura Universității Naționale de Apărare.

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”

Tehnoredactor: Catherine PĂVĂLOIU
Corector: Carmen IACOBESCU

Lucrarea conține 104 pagini.

Bun de tipar: 25.02.2025

Șoseaua Panduri, nr. 68-72, sector 5, București
e-mail: editura@unap.ro
Tel.: 021319.48.80/215; Fax: 021319.59.69